

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 15 кастрычніка 1982 г. ● № 41 (3139) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

СПАТКАННЕ.

Фотаэцюд Я. МЯЦЕЛЦЫ.

Удзельнікам Усесаюзнай навукова-практычнай канферэнцыі «Абвастрэнне ідэалагічнай барацьбы на сусветнай арэне і палітычнае выхаванне працоўных»

Дарагія таварышы!

Сардэчна вітаю прадстаўнікоў ідэалагічнага актыву партыі, якія сабраліся ў Таліне, каб абмеркаваць актуальныя задачы на адным з самых важных участкаў прапагандысцкай дзейнасці.

КПСС заўсёды разглядала выхаванне працоўных у духу марксізму-ленінізму, саветапаўвагі і пралетарскага інтэрнацыяналізму як абавязковую ўмову руху нашага грамадства да яго гістарычных мэт. Мы з поўнай падставой адносім да важнейшых завабў развіцця сацыялізму маральна-палітычнае адзінства саветскіх людзей, высокі ўзровень іх палітычнай культуры, гатоўнасць ператварыць камуністычны перакананні ў рэальныя справы на карысць сваёй сацыялістычнай Айчыны. Аб гэтым ярка сведчыць усенароднае сацыялістычнае слаборніцтва ў гонар вялікага свята — 60-годдзя ўтварэння СССР.

Камуністычнае выхаванне — гэта жыццё, творчая справа. Рост культуры і адукаванасці працоўных, іх актыўны ўдзел у кіраванні дзяржавай, маштабы камуністычнага будаўніцтва патрабуюць больш грунтоўнай ідэалагічнай падрыхтоўкі кожнага чалавека, паўнацэннай інфармацыі па ўсіх пытаннях унутранай і міжнароднай палітыкі. У жыццё ўступаюць новыя пакаленні, і трэба не пашкадаваць намаганняў, каб моладзь глыбока засвоіла наш навуковы светлагляд, з гонарам прадоўжыла справу будаўніцтва камунізму.

Узняць узровень усёй ідэа-выхаваўчай работы тым больш важна, што імперыялізм перайшоў фактычна да псіхалагічнай вайны супраць СССР і іншых сацыялістычных краін. Распаўсюджаючы хлусню аб нашым грамадскім ладзе і міжнароднай палітыцы Саветскай дзяржавы, імперыялістычная рэакцыя спрабуе апраўдаць развязаную ЗША, блокам НАТО гонку ўзбраенняў. Вашынгтон адкрыта абвясціў новы «крыжовы паход» супраць камунізму.

За 65 гадоў існавання Саветскай ўлады ведала нямаля «крыжанаосцаў», і добра вядома, чым заначваліся іх паходы. Упэўненыя ў справядлівасці сваёй справы, у непераможнасці ідэй навуковага сацыялізму, якая пацвярджаецца ўсім ходам гістарычнага развіцця, мы вялі і будзем весці бескампрамісную наступальную барацьбу супраць антыкамунізму і антысаветызму. Мы за тое, каб ідэйная спрэчка вялася з дапамогай аргументаў, а не злосных інсинуацый і ваўраўнажнай рыторыкі, каб яна не суправаджалася паліграм і фальсіфікацыяй фактаў.

XXVI з'езд КПСС паставіў задачу павысіць навуковую абгрунтаванасць нашай прапаганды, яе наступальнасць, аператыўнасць і даходлівасць, глыбей і больш грунтоўна выкрываць антыгуманную сутнасць ідэалогіі і палітыкі сучаснага імперыялізму. Перакананы, што ваша канферэнцыя ўнёсе дастойны ўклад у вырашэнне гэтых важных задач, дапаможа партыйным арганізацыям, сродкам масавай інфармацыі, навуковым і навучальным установам, усім, хто нясе слова партыі ў масы, узняць на новы ўзровень інфармацыйную, усю ідэа-выхаваўчую дзейнасць.

Жадаю вам плённай творчай работы.

Л. БРЭЖНЕЎ.

ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў ПОЛЬШЧЫ

У Польскай Народнай Рэспубліцы праходзяць Дні беларускай літаратуры, прысвечаныя 65-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і 60-годдзю ўтварэння СССР. Адкрыццё іх адбылося ў Варшаве ў Доме польска-саветскай дружбы. Ва ўрачыстай цырымоніі прынялі ўдзел сакратар ЦК ПАРП М. Ажэхоўскі, лётчык-касманат у ПНР М. Гермашэўскі, дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў на чале з М. Танкам, пасол СССР у ПНР Б. І. Арыстаў, прадстаўнікі грамадскасці.

У Доме польска-саветскай дружбы адкрылася выстаўка кніг і графікі беларускіх майстроў.

Багатая і разнастайная праграма Дзён літаратуры, якія пройдуць таксама ў Лодзі, Торуні і Беластоку. У рамках свята культуры адбудзецца фестываль фільмаў, створаных на кінастудыі «Беларусьфільм», адкрыюцца мастацкія і кніжныя выстаўкі, пройдуць канферэнцыі чытачоў, адбудуцца канцэрты Дзяржаўнага ансамбля танца Беларускай ССР. Саветскія пісьменнікі сустрэнуцца з польскімі калегамі, абмяркуюць праблемы развіцця літаратуры, абмяняюцца вопытам творчай работы.

Дні беларускай літаратуры, сказаў у інтэрв'ю карэспандэнту ТАСС вядомы польскі пісьменнік, дэпутат сейма ПНР В. Жукроўскі, маюць вялікае значэнне для ўмацавання дружбы, паглыблення культурных сувязей паміж нашымі на-

родамі. Мы ад усяго сэрца вітаем нашых добрых старых знаёмых — беларускіх пісьменнікаў.

Вялікая цікавасць у польскіх чытачоў да творчасці майстроў літаратуры Беларусі. Дні літаратуры БССР даюць ім выдатную магчымасць бліжэй пазнаёміцца з жыццём і культурай брацкага народа, сказаў у заключэнне В. Жукроўскі.

Творчыя кантакты паміж прадстаўнікамі культуры Беларусі і Польшчы пастаянна расшыраюцца і паглыбляюцца, сказаў карэспандэнту ТАСС пісьменнік М. Танк. Мы з цікавасцю сочым за развіццём польскай літаратуры і мастацтва і адчуваем такую ж зацікаўленасць польскіх калег. Нам ёсць аб чым пагаварыць з імі, што абмеркаваць. Блізкасць польскай і беларускай моў дапамагае нам лепш разумець адзін аднаго. Такія сустрэчы заўсёды цікавыя і карысныя.

Дэлегацыю беларускіх пісьменнікаў прыняў загадчык аддзела культуры ЦК ПАРП К. Кастырка. У сустрэчы прыняў удзел член Дзяржаўнага савета ПНР, старшыня Галоўнага праўлення Таварыства польска-саветскай дружбы С. Вроньскі.

К. Кастырка праінфармаваў саветскіх гасцей аб палітычным становішчы ў краіне. Было падкрэслена вялікае значэнне Дзён беларускай літаратуры для далейшага развіцця дружбы і ўзаема разумення двух народаў.

НАШЫ ГОСЦІ

Беларусь наведаў польскі прэзій, другі сакратар варшаўскай пісьменніцкай арганізацыі ПАРП Анджэй Гэрлоўскі. Госьці пазнаёміліся з выдатнымі мясцінамі Мінска, наведаў мемарыяльны комплекс «Хатынь», сустрэўся з актывістамі Беларускага аддзялення Таварыства савета-польскай дружбы, меў гутарку са старшынёй Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Л. Сарвірам.

А. Гэрлоўскі наведаў таксама Маладзечна, дзе цікавіўся работай культурных устаноў горада, меў сустрэчы з творчым актывам і удзельнікамі мастацкай самадзейнасці. Польскі пісьменнік быў прыняты старшынёй выканкома гарадскога Савета народных дэпутатаў Е. Стахоўскім.

Адбылася гутарка ў Саюзе

пісьменніцкай Беларусі, у якой удзельнічалі старшыня праўлення СП БССР народны паэт Беларусі М. Танк, народны паэт Белар. П. Памчанка, першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч, сакратары праўлення В. Зуёнак і Б. Сачанка, пісьменнікі А. Гардзіцкі і Л. Прокша. Гаворка ішла аб святкаванні на Беларусі і ў

Польшчы 100-годдзя з дня нараджэння народнага песняроў Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа, аб далейшым умацаванні сяброўскіх сувязей паміж беларускімі і польскімі пісьменнікамі.

На здымку: А. Гэрлоўскі (другі справа) у Саюзе пісьменніцкай рэспублікі.

Фота Ул. КРУКА.

ШКОЛЬНИКАМ АБ ХАРЧОВАЙ ПРАГРАМЕ

«Кіраўніцтва чытаннем — працэс творчы» — тэма чарговага семінара работнікаў дзіцячых бібліятэк, які правяла абласная дзіцячая бібліятэка на базе школы перадавога вопыту — Гомельскай гарадской бібліятэкі № 5 імя С. Маршана.

Удзельнікі семінара праслухалі лекцыі і кансультацыі: «Задачы, змест і асаблівасці кіраўніцтва чытаннем дзіцяці, якія вынікаюць з рашэння XXVI з'езда КПСС». «Адлюстраванне матэрыялаў XXVI з'езда КПСС у каталогах і картатэках дзіцячых бібліятэк, арганізацыя алфавітнага каталога». «Пра азнамленне навучанцаў агульнаадукацыйных школ з матэрыяламі майскага (1982 г.) пленума ЦК КПСС і пра ўдзел школьнікаў у выкананні Харчовай праграмы КПСС», з якімі выступілі работнікі бібліятэкі Л. Мішына, С. Глушкіна, Л. Страх.

І. ЦАРЫК, дырэктар Гомельскай абласной дзіцячай бібліятэкі.

НА ЛІТОВСКОЙ ЗЯМЛІ

Пісьменніцаў з Масквы і Ленінграда, усіх саюзных рэспублік сабралі ў Вільнюсе Дні саветскай літаратуры, прысвечаныя 60-годдзю ўтварэння СССР. Удзельнікаў іх, сярод якіх першы сакратар праўлення СП БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Н. Гілевіч, прыняў першы сакратар ЦК Кампартыі Літвы П. П. Грышыніўс.

Паўсюдна па братняй Літве праходзяць літаратурныя вечары, адбываюцца сустрэчы з рабочымі і калгаснікамі, арганізаваны кніжныя выстаўкі.

АДКРЫЦЦЕ ЧАРГОВАГА СЕЗОНА

У Цэнтральным доме літаратараў імя Аляксандра Фадзеева ў Маскве адкрыўся чарговы, сорак дзевяты сезон «Дружба народаў — дружба літаратур» — так называўся першы вечар. Ён быў прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР.

На вечары выступілі Р. Раждзественскі, сакратар праўлення СП БССР І. Чыгрынаў, Л. Промет (Эстонія), В. Зорын, М. Барысава (Ленінград) і І. Шклярэўскі.

АБМЕРКАВАНЫ ПЫТАННІ ПЕРАКЛАДУ

Саюз пісьменнікаў Украінскай ССР правёў семінар пісьменнікаў краіны, якія перакладаюць на свае мовы творы Украінскіх літаратараў, а таксама крытыкаў, што займаюцца праблемамі ўзаема сувязей літаратур. Сярод тых, хто прыняў удзел у гэтай сустрэчы, былі і прадстаўнікі нашай рэспублікі — В. Жуковіч, К. Намейша, П. Місько, У. Паўлаў, А. Яскевіч.

Госці прынялі ўдзел і ў традыцыйным паэтычным свяце «Галасіеўская восень», што адбылося ў Доме-музеі М. Рыльскага.

ВЫСТАЎКІ

У выставачнай зале Саюза мастакоў рэспублікі працуе персанальная выстаўка Міхаіла Бельскага, прыурочаная да 60-годдзя мастака. М. Бельскі — выпускнік Днепрапятроўскага мастацкага вучылішча і Кіеўскага мастацкага інстытута працуе ў галіне станковай і кніжнай графікі. Тэхніка выканання — акварэль, літаграфія, афарт, дрэварыт.

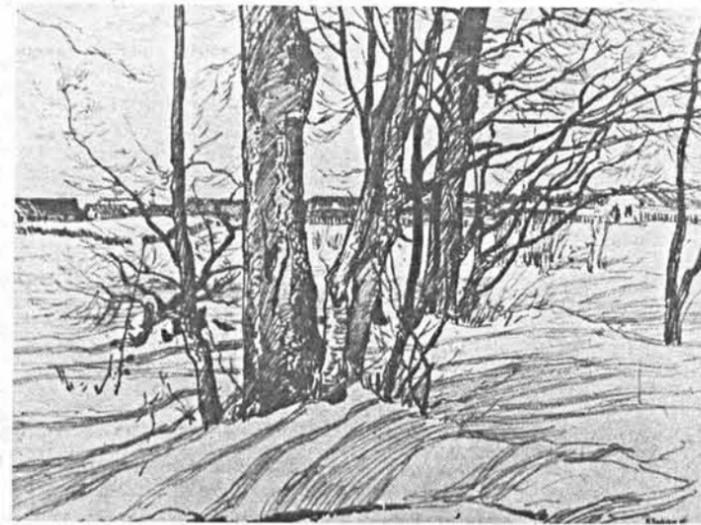
На выстаўцы прадстаўлена кніжная графіка. Цікавасць выклікаюць ілюстрацыі да «Рыбонавой хаты» Я. Коласа, кніг «Вершы і паэмы» Я. Купалы, «Аповесці і апавяданні» Я. Маўра, «На берагах Нявы» І. Гурскага, «На ільняных вуліцах» М. Гіля і іншых.

Багата партрэтаў, сярод якіх і знаёмых воблікі пісьменнікаў М. Танка, Я. Брыля, Я. Васілёна, Т. Хадкевіча, актрысы Л. Давідовіч.

«Партрэт Янікі Брыля».

Адметнасцю аўтарскага почырку вызначаюцца серыі «Стары і новы Мінск», «Зямля — сялянам» і іншыя.

«Узімку ў Лагойску».

Выстаўка работ фатографу-аматараў «Зямля бацькоў маіх», прысвечаная 60-гадоваму юбілею краіны, арганізавана ў фазе Ветнаўскага раённага Дома культуры.

Прыцягваюць увагу здымкі «Зімовая сімфонія» і «Ноч» Л. Салагубава, «Асенняя сця-

жынка», «Маленькія сомеякі», «Усмешка», «Бэз цвіце» С. Цімафеевай, «Захад сонца» Д. Салагубава, «Размова па душах», «Што там?» М. Шацілава, «Стрыжы» В. Башылава і іншыя.

Р. ГАНЖУРА.

У Бабруйскай выставачнай зале працуе выстаўка твораў заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Кубарава. Прадстаўлена 140 работ, сярод якіх знач-

нае месца займаюць карціны, акварэлі. Прыцягваюць увагу наведвальнікаў і эскізы да кінафільмаў.

В. ЗЯМСКОЎ.

Аляксей Буранкоў нарадзіўся ў Добрушскім раёне. З маленства маляваў. Гэтае захапленне пранёс і тады, калі служыў на Ціхааіянскім флоце, калі працаваў на Кіраўскім заводзе ў Ленінградзе.

З горада на Няве ён вярнуўся дадому. Цяпер А. Буранкоў працуе ў адкормачным саўгасе «Новы шлях». Выконвае розныя работы: муляра, тынкоўшчыка, маляра. А ў вольную мінуту адпраўляецца на эцюды. Любіць самадзейны мастак рэчку,

лес, луг. Ён заўзятый рыбак. Усё убачанае адлюстроўвае ў сваіх палотнах.

У Добрушы адкрылася персанальная выстаўка твораў А. Буранкова. На ёй экспануецца больш як 50 работ. Сярод іх «Бярозавік», «У школу», «Падледны лоў», «Лясная дарога», «Цішыня», «Напрадвесні», «Воблакі». У пейзажах перададзена характэрнае беларускае прыроды.

А. МІХАЙЛАЎ.

ТУТ КОЛАС СКЛАДАЎ СВАЕ ПЕСНІ

СА СВЯТА ПАЭЗІ У ПІНСКУ

Гучаць вершы. На званкай беларускай і напеўнай украінскай мовах. Зала слухае паэтаў, якія прыехалі ў старажытны Пінск (гораду сёлета спаўняецца 885 год), каб прынесці даніну павагі Песнярам, бо, як сказаў Цёпла сустрэтай землянкай Яўгенія Янішчыц, лёс народа, душа народа, думы народа і сэрца народа — у творах Купалы і Коласа. А перад Яўгеніяй выступалі Васіль Зуёнак і паэт з Вальні Пятро Мах, а потым свае творы чыталі Есип Струцюк і Васіль Сёмуха, Мікола Чарнецкі і Алесь Каско, Іван Чарнецкі і Мікола Пракаповіч.

Зала з увагай слухала паэтаў, які ўладзіміра Калесніка, які вёў гэта рэй і па праву сакратара абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, па праву старэйшага і аўтарытэтнага чалавека. А перад гэтым у зале панавала цішыня: гучала ўрачыстая музыка, гучалі галасы Песняроў. І Песняры глядзелі на нас з партрэтаў. Удзельнікаў свята, гасцей вітаў член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, першы сакратар Пінскага гарадскога камітэта партыі М. Рош. Кажучы слова пра Купалу і Коласа, ён падкрэсліў:

— Пінчане асабліва ганарацца, што на нашай зямлі жыў і працаваў народны паэт Януш Колас.

Сапраўды, пінчукам ёсць чым ганарыцца: на гэтай зямлі напісаны два першыя раздзелы «Сымона-музыкі». Памяць пра паэта жыве ў Пінкавічах, дзе дбаннем дырэктара школы, настаўніка беларускай літаратуры І. Калошы не толькі працуе, але і папаўняецца музей аўтара «У глыбі Палесся». Сюды перад вечарам прыехалі У. Калеснік, Я. Янішчыц і Е. Струцюк (дарэчы, ён пераклаў «Чытанку-малыянку» В. Віткі). Гасці сустрэліся з вучнямі школы, усклалі кветкі да мемарыяльнай дошкі. Дзеці дэкламавалі вершы нашых класікаў. Ушанаваць памяць паэта прыехалі і самадзейныя артысты з Пінска і Баранавіч.

У той адвечорак кветкі былі ўскладзены і да мемарыяльнай дошкі, што на будынку цяперашняга СПТВ-28. Тут Я. Колас працаваў у 1912—1914 гг. На

меснік дырэктара вучылішча Б. Аглівану з гонарам кажа пра гэта. З гонарам кажа ён і пра тое, што выпускнікі вучылішча — актыўныя пераўтваральнікі Палесся, і сярод іх — тры Героі Сацыялістычнай Працы: І. Сярэдзіч з калгаса імя Кірава Пінскага раёна, В. Шапавал, машыніст экскаватара Ганцавіцкага БМУ меліярацыі, М. Кахавец з калгаса «Перамога» Пінскага раёна. Слова пра паэта кажа П. Мах. Удзельніцы народнага калектыву «Дударыхі» з вёскі Валішча ставяць да мемарыяльнай дошкі кошык з кветкамі.

На вуліцы І. Чукляя ў Пінску Я. Колас жыў. Разам з самадзейнымі артыстамі з вёскі Гнеўчыцы Іванаўскага раёна сюды прыехалі В. Зуёнак і І. Чарнецкі.

А потым усе літаратары і артысты прышлі на плошчу імя У. І. Леніна, каб ушанаваць памяць заснавальніка першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян, каб пакласці да падножжа помніка кветкі Палесся.

«Яны вучаць жыць і любіць сваю Радзіму». Так сказаў пра Я. Купалу і Я. Коласа на вечары паэзіі В. Зуёнак. Той, хто рыхтаваў святочны канцэрт, мусіць, добра ўсведамляў гэта, бо гэтае відовішча ўспрымалася як спектакль. І панавалі на гэтым спектаклі слова Купалы і Коласа, народная песня. Калі перад вечарам паэзіі прысутныя пачулі галасы народных песняроў, то ў час канцэрта дэманстравалі дакументальныя кінакадры: мы ўбачылі тых, хто наша слава і гонар.

Слова Купалы і Коласа панавала на свяце і ў нядзелю. Перад гарадскім Домам культуры, на плошчы калгаснага рынку, на эстрадных пляцоўках заходняга і паўночнага мікра-раёнаў, у гарадскім парку культуры і адпачынку выступалі паэты, выступалі самадзейныя артысты больш чым з 10 калектываў вобласці.

Свята паэзіі, якое было праведзена ў Пінску згодна з пастановай бюро Брэсцкага абкома партыі, называлася абласным. Але той факт, што на ім былі не толькі гледачамі, былі і слухачамі гасці з Вальні, літаратары з Мінска, надало гэтай святаму характар не толькі мясцовай падзеі.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння народнага песняра Януша Коласа, адбыўся ў калгасе «Камінтэрн» Бялыніцкага раёна. Пасля працоўнага дня ў сельскім Доме культуры сабраліся калгаснікі, студэнты, якія прыехалі на ўборку бульбы, школьнікі. Ве-

чар адкрыў рэдактар раённай газеты «Зара камунізму» М. Падабед.

Дырэктар Кудзінскай васьмігадовай школы А. Пліндоў зрабіў даклад аб жыццёвым і творчым шляху песняра. Пісьменнік Пётр Шасцерыкоў прыгадаў свае сустрэчы з Янушам Коласам.

Прабач МПМК-105, малады паэт Вінтар Хаўратовіч раскажа аб дзейнасці раённага літаратурнага аб'яднання «Натхненне», якое ён узначальвае,

прачытаў свае новыя вершы. З чытаннем сваіх вершаў выступілі таксама другі сакратар райкома камсамола Змітрок Марозаў, журналіст Міхась Радоўскі і іншыя члены літаб'яднання.

Сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Аношкін раскажаў прысутным, як на Магілёўшчыне выконваюцца заповеды Янкі Купалы і Януша Коласа па выхаванні літаратурнай змены.

А. НОВІК.

Напярэдадні Дня работнікаў сельскай гаспадаркі ў гасці да хлебабаў Лагойшчыны прыехалі беларускія пісьменнікі. Сустрэча з калгаснікамі калгаса імя У. І. Леніна, саўгаса «Косінскі» адбылася ў Аўгустоўскім сельскім Доме культуры.

Гасцей вітаў першы намеснік старшыні выканкома раённага Савета дэпутатаў працоўных, начальнік упраўлення сельскай гаспадаркі Я. Слабко. Ён раскажаў пра тое, як працуюць земляробы Лагойшчыны, выконваючы рашэнні майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС. Бы-

лі, у прыватнасці, адзначаны поспехі калгаса імя У. І. Леніна, яго лепшых людзей. З гісторыяй гаспадаркі, яе дасягненнямі гасцей пазнаёміў старшыня праўлення калгаса У. Хамутоўскі. Гаварыў старшыня і пра надзённыя клопаты і задачы калектыву. На сустрэчы выступіў таксама перадавы механізатар А. Васілеўскі.

Аб дасягненнях і задачах беларускай літаратуры ў святле рашэнняў майскага Пленума ЦК КПСС і пастановаў ЦК партыі «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага бу-

даўніцтва» гаварыў у сваім выступленні І. Дуброўскі. Ахова прыроды, беражлівае стаўленне да зямлі — такая была тэма выступлення А. Петрашкевіча. Пра дружбу савецкіх народаў слова сказаў П. Пруднікаў. На вечары выступіў таксама І. Грамовіч.

Цёпла сустрэлі хлебаробы канцэрт, у якім прынялі ўдзел заслужаныя артысты рэспублікі М. Шышкін, Ю. Смірноў, дыктар Беларускага радыё М. Чырык і іншыя.

На вечары прысутнічаў сакратар Лагойскага РК КПБ К. Усюкевіч.

Фота Ул. КРУКА.

Чарговы літаратурны вечар, які адбыўся ў Доме літаратараў і аўтараў, быў прысвечаны творчасці Пятруся Макала. Калегі па пяру, чытачы сабраліся, каб адзначыць п'ятдзясяцігоддзе вядомага беларускага паэта і драматурга. Вядучы вечара сакратар праўлення СП БССР В. Зуёнак, паэты Р. Барадулін, А. Дзеружынскі, В. Тарас, кампазітар Я. Глебаў гаварылі аб тым укладзе, які ўнёс П. Макаль у развіццё літаратуры, адзначалі плённасць яго мастакоўскай пошукаў.

У выкананні артыстаў і удзельнікаў мастацкай самадзейнасці гучалі творы юбіляра. Некалькі вершаў П. Макала ў сваіх перакладах на рускую мову прачытаў В. Тарас.

У заключэнне цёпла сустрэты прысутнымі выступіў П. Макаль.

Народны ансамбль танца «Вясёлка» Палаца культуры аб'яднання «Бабруйскае» вярнуўся з Масквы, дзе прымаў удзел у святкаванні на ВДНГ, прысвечаным Дню работнікаў лесу. Канцэртны адбыліся ў канферэнц-зале ВДНГ, у міжгаліновым павільёне і ў паркавай зоне імя Ф. Э. Дзяржынскага.

Калектыв удастоены дыплама дырэкцыі ВДНГ, узнагароджаны Ганаровай граматай.

Э. ЛАПЫШ.

Сярод твораў, вылучаных на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР, трыпціх дакументальных фільмаў «Стаялі сценіцы», «Я — салдат Брэсцкай крэпасці» і «Чырвоны шыйтан», створаных І. Пікманам па сцэнарыях У. Халіпа. Стужкі, якія ўзнаўляюць подзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці, дапамагаюць глядачу лепш зразумець і адчуць значнасць таго, што здзейсніў савецкі народ у гады Вялікай Айчыннай вайны, пры-

вабляюць мастацкай завершанасцю і праўдзінасцю.

У Доме літаратараў адбыўся грамадскі прагляд гэтых дакументальных фільмаў, а потым іх абмеркаванне. Вёў сустрэчу ўдзельнік абароны Брэсцкай крэпасці, вядомы беларускі пісьменнік А. Махнач. Сярод тых, хто выступіў пасля прагляду фільмаў, былі і героі іх — удзельнікі абароны А. Раманаў і Ф. Жураўлеў.

С. МАХЛАЯ.

У гасцях у кнігальняў горада Друскінінкая братняй Літвы пабывалі Марыя Шаўчонак і Гаўрыіл Шутэнка. Яны ўдзельнічалі ў літаратурных

сустрэчах «Дружба народаў — дружба літаратур», прысвечаных 60-годдзю ўтварэння ССРС.

Л. ХАРОШКАВА.

ПРЭМ'ЕРЫ

Драма Уладзіміра Караткевіча «Калыска чатырох чараўніц» ахоплівае параўнальна невялікі перыяд з жыцця песняра беларускага народа Янкі Купалы. Дзейныя пачынаецца ў 1895 годзе, калі сям'я жыла ў Селішчы і завяршаецца ў 1904 годам, калі юны Іван Луцэвіч, уступаючы на шырокі жыццёвы прасцяг, выбірае сабе літаратурны псеўданім Янка Купала. Вызначыўшы жанр твора, які «драма ў дзвух дзях, шасці націнах з казачным пралагам і эпілогам», аўтар не імкнецца як мага глыбей пранікнуць ва ўнутраны свет мала-

дога Купалы, паназаць яго сувязь з жыццём народа.

Гэты твор У. Караткевіча нядаўна атрымаў сцэнічнае жыццё ў Беларускай рэспубліканскай тэатры юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Рэжысёр спектакля В. Рыжы, Мастак А. Чартовіч, балетмайстар В. Пешчурова. Музыку напісала студэнтка Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Л. Сімакова.

На здымку: сцэна са спектакля «Калыска чатырох чараўніц».

Фота Ул. КРУКА.

У ІНДЫЮ З ГАСТРОЛЯМІ

Аб'ехаўшы многія куткі краіны, удзельнікі брэсцкага народнага ансамбля танца «Радасць» выступалі таксама ў Польшчы, Венгрыі, ГДР, Францыі, Італіі, Турцыі, Грэцыі, Сірыі... «Захапленне ў зале і захапленне на сцэне», «Устаноўлена прамая сувязь ад сэрца да сэрца», «Радасць» дорыць радасць — водгукі ў прэсе замежных краін, дзе самадзейныя артысты прадстаўлялі свой народ і яго мастацтва.

І вось зноў дарога. Ансамбль адпраўляўся ў творчую паездку ў дружалюбную Індыю, дзе выступіць перад жыхарамі гарадоў, на прадпрыемствах, якія будуюцца з дапамогай Савета Саюза.

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола краіны ансамбль «Радасць» адзначыў нядаўна сваё 20-годдзе. Пад кіраўніцтвам заслужанага работніка культуры БССР А. Вераб'ева ў ім танчае больш як 30 рабочых, студэнтаў, медыкаў, інжынераў горада над Бугам.

М. ГОРСКІ.

СПАДЧЫНЫ ЖЫВЫЯ КРЫНІЦЫ

Натхнёныя песнярамі дружбы і брацтва народаў, іх барацьбы за светлую будучыню па праву называюць Янку Купалу і Януша Коласа. Іменна гэтым тлумачыцца растуца з кожным годам цікавасць да іх творчасці і жыцця, аб якой гаварылі ўдзельнікі рэспубліканскай канферэнцыі «Творчая спадчына Янкі Купалы і Януша Коласа і развіццё славянскіх моў і літаратур». Яна адкрылася 14 кастрычніка ў Мінску.

Каля 150 вучоных з розных гарадоў Беларусі, Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік абмяркоўваюць праблемы купалазнаўства і коласазнаўства, уплыў народных песняроў на развіццё літаратур славянскага

свету. У праграме — пленарныя пасяджэнні і работа 8 секцый, у цэнтры ўвагі якіх — асаблівае святапогляд Янкі Купалы і Януша Коласа, ідэяна-мастацкія канцэпцыі іх творчасці, іх роля ў станаўленні і развіцці беларускай мовы. Вучоных цікавіць таксама праблемы перакладу іх твораў на мовы народаў ССРС і іншых краін.

Падвядзе вынікі двухдзённай канферэнцыі, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Януша Коласа, «круглы стол», дзе выступяць вядучыя вучоныя, вядомыя беларускія пісьменнікі.

БЕЛТА.

НОВЫЯ РАДЫЁСПЕКТАКЛІ

Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вярстання рэспубліканскага радыё да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Коласа падрыхтавала радыёспектакль паводле яго п'есы «Забастоўшчыні».

У галоўных ролях заняты артысты мінскага тэатраў Б. Барысенак, В. Лебедзеў, Л. Ула-

шчанка, А. Кашпераў, Ю. Кухаронак, Э. Паўлоўская, Л. Цімафеева, К. Сянкевіч, С. Журавель і іншыя.

Падрыхтаваны таксама новыя радыёспектаклі паводле твораў Коласа «На дарозе жыцця» і «Рыбакова хата».

В. ПЯТРЭНКА.

У РЭДАКЦЫЮ ШТОТЫДНЁВІКА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Паважаны таварыш галоўны рэдактар! Ветліва прашу змясціць на старонках газеты маю шчырую падзяку ўсім, хто быў ласкаў прыслаць мне віншаванні і добрыя пажаданні лістоўна або тэлеграмамі на дзень майго 90-годдзя.

Зоська ВЕРАС.

**ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА:
ЗДАБЫТКІ,
ПРАВЛЕНЫ...**

«Важнейшей умовой паспяховай рэалізацыі Харчовай праграмы СССР з'яўляецца паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, высокаэфектыўнае вынарыстанне вытворчага патэнцыялу і ўмацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы сельскай гаспадаркі, усіх галін аграпрамысловага комплексу на аснове далейшага развіцця механізацыі і хімізацыі вытворчасці, шырокай меліярацыі зямель».

(«Харчовая праграма СССР на перыяд да 1990 года»).

З'ямля: МАШЫНА

Са старшынёй Дзяржаўнага камітэта БССР па вытворча-тэхнічным забеспячэнні сельскай гаспадаркі (Дзяржсельгастэхнікі) **Б. М. ПАЖАРСКІМ** гутарыць спецкар. «Літаратуры і мастацтва» **М. Замскі**

— Нядаўна па тэлебачанні зноў паказвалі экранізацыю шалахаўскай «Узнятай ціліны». У знакамітым гэтым творы хапае розных драматычных калій, ды адна з іх асабліва помніцца з таго яшчэ першага працягання кнігі. Гэта калі Давыдаў едзе ў адстаючую брыгаду і там бярэцца ўзраць на валах больш за ўсіх, здаецца, гектар з чвэртай. Помніце, каб стрымаць слова, ён працуе да поўнай зямлі, робячы апошнія гоны ледзь не на карачках...

Я глядзеў гэтыя кадры і міжволі думаў, што для сучаснага маладога чалавека, снажам, таго ж трактарыста, усё гэта сівая даўніна, глыбокая гісторыя, хоць той жа Давыдаў «тэарэтычна» змог бы дажыць да нашых дзён.

Адным словам, мені чым за адно чалавечы жыццё на вёсцы адбылася сапраўдная навукова-тэхнічная рэвалюцыя, якая адбылася не толькі на самім узроўні сельскагаспадарчай вытворчасці, а і на побыце, псіхалогіі якогага чалавека. Есць ва ўсім гэтым нямаля праблем і эканамічных, і сацыяльных, і маральнага характару, ці не так, Барыс Міхайлавіч?

— Давайце гаворку пра псіхалогію пакінем на другі раз, а сёння пагутарым пра эканаміку, менавіта сельскагаспадарчую эканоміку. Не буду паўтараць агульнавядомыя ісціны пра ролю сельскагаспадарчай вытворчасці. Веданне гэтай «ролі» сядзіць у кожным чалавеку і хуценька праяўляецца, калі ён прыходзіць у магазін і не можа купіць сабе пэўных прадуктаў...

Абвешчаная партыяй Харчовая праграма павінна вырашыць задачу забеспячэння насельніцтва прадуктамі харчавання. Калі гаварыць канкрэтна пра нашу рэспубліку, дык згодна з праграмай ужо ў гэтай пяцігодцы сярэднегадавы збор збожжа павінен склаці 7,8 — 8,1 мільёна тон, вытворчасць мяса — 1 мільён тон, малака — 6,5 — 6,7 мільёна тон.

Сур'ёзныя лічбы, і зрабіць іх рэальнасцю справа нашага гонару. У аграпрамысловым комплексе рэспублікі менавіта мы адказваем за індустрыялізацыю сельскай гаспадаркі, развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы, надзейную эксплуатацыю трактароў, камбайнаў, усіх іншых сельгасмашын і прылад, абсталявання для жыллагадоўлі і г. д.

Каб чытач меў уяўленне аб узроўні тэхнічнай узброенасці нашых калгасаў і саўгасаў, назову некалькі лічбаў. Трактарны парк рэспублікі складае сёння 130 тысяч машын. Дадаць да гэтага дзесяткі тысяч збожжавых, сіласа- і бульбаўбо-

рачных камбайнаў, аўтамабіляў, прычэпных машын і прылад. Штогод мы пастаўляем сельскай гаспадарцы 15 тысяч новых трактароў, а наогул рознай тэхнікі і гаруча-змазачных матэрыялаў на 1 мільярд 100 тысяч рублёў.

Інтэнсіфікацыя сельскай гаспадаркі арганічна звязана з яе індустрыялізацыяй, якая павышае прадукцыйнасць працы. Сёння, у час актыўнай міграцыі сельскага насельніцтва ў горад, гэта архіважная задача. Мы дабіліся амаль поўнай механізацыі вырошчвання збожжавых, бульбы, ільну, некаторых іншых культур, працаёмкіх працэсаў у жыллагадоўлі. Напрыклад, на буйных птушкафабрыках механізаваны работы на 95—100 працэнтаў.

— У рашэннях XXVI з'езда КПСС, у Харчовай праграме надаецца важнае значэнне павышэнню прадукцыйнасці прысядзібных участкаў. У праграме, у прыватнасці, сказана: «...стварыць умовы для таго, каб кожная сям'я, якая працуе ў сяле, магла мець прысядзібны ўчастак, мець жыллё і птушку».

Але мець прысядзібны ўчастак — значыць мець нямаля клопатаў. Трэба папрацаваць, папрацаваць да поту, каб нешта вырасла. Не мне вам расказаваць, Барыс Міхайлавіч, што тэхніка абмінула прысядзібныя участкі. Асноўная прылада працы тут — рыдлёўка. Усканпаць рыдлёўкай трыццаць-сорак сотак, ды пасля асноўнай работы ў калгасе ці саўгасе — цяжка. Ці робяцца нейкія захады, каб даць сялянину для асабістай патрэбы малагабарытную тэхніку? У адной з перадач Цэнтральнага тэлебачання дэманстраваліся сканструяваны аматарам механічны плуг. Для работы менавіта на гародзе. Пра далейшы лёс гэтага плуга я не ведаю. Баюся, што ён застаўся ў адзіным экзэмпляры...

— Мінскі трактарны завод робіць у гэтым напрамку першыя крокі. Але калі тое будзе...

— У «Известиях» за 2 кастрычніка гэтага года быў змешчаны цікавы артыкул акадэміка УАСГНІЛ А. Ніканавы пра тэхнічнае забеспячэнне сельскагаспадарчай вытворчасці. Аўтар апярэў лічбамі сярэднім па краіне, але, відаць, яны не вельмі адрозніваюцца і ад нашых рэспубліканскіх. Дык вось, ён піша, што сяўба збожжавых працягваецца сем дзён замест трох па аптымальных тэрмінах, а ўборка — 27 дзён замест 8, што выдэе да вялікіх страт ужо вырашчанага ўраджаю. Акадэмік тлумачыць гэта, па-першае, тым, што ў сельскай гаспадарцы не хапае трактароў, камбайнаў, сельгасмашын, дрэннай збалансаванасцю наяўнага тэхнічнага парка, а, па-другое, тым, што прамысловасць пастаўляе асобныя ма-

шыны, а не камплекты для пэўных індустрыяльных тэхналогій.

— З гэтым можна пагадзіцца. Менавіта з-за разрыву ў тэхналагічным ланцужку рэзка павялічваецца працоўныя затраты, значная частка якіх прыпадае на конна-ручныя работы, дадатковае абслугоўванне машынных аперацый. Усё гэта натуральна зацягвае палывыя работы.

— Мне неаднойчы даводзілася бачыць бульбаўборачныя камбайны, якія выкарыстоўваліся, як простыя бульбаналат-

тарыць са старшынёй аднаго даволі вядомага калгаса на Віцебшчыне, які пахваліўся, што «выбіў» два новых бульбаўборачных камбайны. Я пацікавіўся ў яго, чым яны дагэтуль убіралі бульбу, і пачаў, што камбайнаў у іх хапае, а гэтыя новыя ўзяў у запас, маўляў, хай будуць, есці не просяць.

Каб гэта быў адзінак выпадак. Мне даводзілася быць у гаспадарках, дзе назалашваюць дзесяткі, сотні патрэбных і непатрэбных тут сёння машын і прылад. Некаторыя старшыні па сакрэце гаварылі мне, што выбіваюць праўды і няпраўды па некалькі адвольных машын, каб адну з іх раскурочыць на запчасткі.

— Я таксама ведаў адзін калгас, які на набывцце тэхнікі выдаткоўваў грошай больш, чым меў іх за рэалізацыю сельгаспрадукцыі.

— Грошы ж былі не свае, а пазычаныя ў дзяржавы?

— Вядома ж, узятыя ў крэдыт. І усё ж такі, я б не сказаў, што гэтае, як вы кажаце, «выбіванне» тэхнікі сёння распаўсюджаная з'ява. Як правіла, новую тэхніку атрымліваюць там, дзе ёсць у ёй пільная патрэба. Іншая справа, што ў розных гаспадарках па-рознаму ставяцца да яе эксплуатацыі і зберажэння. Вы ж, відаць, ведаеце, што, як правіла, тэхніка захоўваецца пад адкрытым небам і здароўя гэта ёй не прыбуляе. Вышэй я казаў, што кожны год мы пастаўляем сельскай гаспадарцы рэспублікі 15 тысяч трактароў. Але гэта не значыць, што трактарны парк павялічваецца на такую колькасць машын. Амаль усе яны ідуць узамен спісаных. Пры гэтым не могу не сказаць, што, на жаль, шмат трактароў заканчваюць сваё жыццё не па старасці, не таму, што адпрацавалі, вычарпалі свае рэсурсы, а значна раней, з-за дрэннай эксплуатацыі. Прывяду такі факт. У тэхнічным пашпарте трактара «Беларусь» гарантуецца яго бесперабойная работа на працягу 6 тысяч мотагадзін. Фактычна ў нас гэтыя трактары выпрацоўваюць амаль удвая меней.

— У кваліфікаванага, сумленнага механізатара трактар дажывае да глыбокай старасці. Дык відаць у тым, што такіх людзей у нас з кожным годам менее. У Дзяржкамтэце БССР па прафгэхадукцыі мне гаварылі, што з 25 тысяч механізатараў, якіх штогод выпускаюць сельскія прафесійна-тэхнічныя вучылішчы рэспублікі ў вёсцы застаецца не больш 3—4 тысячы. З другога боку, у калгасах скардзіцца на нізкую прафесійную падрыхтоўку маладых механізатараў. Мне гаварыў адзін старшыня калгаса, што ён асабіста баіцца даваць выпускнікам СПТВ трактары для самастойнай работы, хоць у яго гаспадарцы хранилі дэфіцыт механізатараў, нягледзячы на добры заробкі.

— Асабліва цяжка знайсці людзей на гусенічных трактары. Працаваць на іх цяжка — паспрабуй цэлы дзень паварушыць рычагамі, ды калі ў кабіне гарача, трэска, брудна. Канструктары гэтых машын, відаць, забыліся, што працаваць на іх трэба будзе людзям, а не роботам. У некаторых гаспадарках на гусенічных

трактарах працуюць толькі шэфы...

— Некалі чужою чалавеку баяліся даверыць каня, а тут давяраюць магутны трактар... Ці так ужо гэтай тэхніцы ў нас багата? Вунь каб адвезці на прыёмны пункт пяць бітонаў малака «запрагаюць» трактар у пяцьдзесят конскіх сіл... Не выпадкова, відаць, у прэсе было паднята пытанне аб аднаўленні конеферм, каб не ганяць за кожнай дробязцю трактар ці грузавую аўтамашину...

— Вазіць на трактары малако, вядома, раскоша. Там, дзе гэта робяць, тэхніку не шкадуюць, я б сказаў — не любяць. Але мне хочацца павярнуць нашу гутарку трохі ў іншае рэчышча. Мы з вамі нагадалі нямаля негатыўных з'яў у справе індустрыялізацыі вёскі. Усё гэта правільна, гаварыць пра гэта, гаварыць гучна трэба абавязкова. Але я не хачу, каб у чытача склалася ўражанне, быццам усё так дрэнна. Не, вядома, сельская гаспадарка рэспублікі з году ў год дамагаецца поспехаў у вытворчасці збожжа, бульбы, ільну, іншых культур, мяса і малака. Зразумела, што для гэтага спатрэбіўся пэўны ўзровень вытворча-тэхнічнага забеспячэння сельскай гаспадаркі. Дастаткова сказаць, што за апошнія гады выпрацоўка на трактар павялічылася на 20 працэнтаў.

— Якія параметры рэспубліканскай службы Дзяржсельгастэхнікі?

— У кожным з 117 раёнаў рэспублікі ёсць наша аддзяленне — райсельгастэхнік. Гэта немалая арганізацыя са штатам 500 рабочых, вялікай вытворчай базай, станцыямі тэхнаабслугоўвання трактароў, аўтамашын, жыллагадоўчых ферм. Такіх станцый у рэспубліцы 350. Акрамя гэтага, у нас ёсць 30 спецыялізаваных заводаў па рамонтзе і рэстаўрацыі самай разнастайнай тэхнікі. Тут, напрыклад, рамантуецца ў год больш як 100 тысяч трактарных і аўтамабільных рухавікоў, 1 мільён іншых аграгатаў.

— Барыс Міхайлавіч, у свой час мне выпала пазнаёміцца з работай акадэмічнага інстытута праблем надзейнасці машын. У прыватнасці, тут, мне падалося, эфектыўна распрацоўваюцца метады рэстаўрацыі асобных дэталей трактароў. Вы ведаеце пра гэтыя работы?

— Так. На Аршанскім рамонтным заводзе прымяняецца прапанаваны гэтым інстытутам метады аднаўлення зубчатых колаў. Увогуле мы трымаем сувязь з 21 інстытутам. Але мушу сказаць, што не заўсёды гэтыя сувязі прыносяць плён. Нейкі час назад мы мелі неасцярожнасць заключыць дагавор з адной з лабараторыяў Беларускага політэхнічнага інстытута на распрацоўку спосабаў рэстаўрацыі паршнявой групы трактароў і аўтамабіляў. Кіраваў распрацоўкай дацэнт Якаўлеў. Каштавала нам усё гэта паўмільёна рублёў, а карысці не дало і на капейку. Нічога ў Якаўлева і яго калег не атрымалася...

— Лічбы, якія характарызуюць параметры вашай службы, Барыс Міхайлавіч, уражваюць. Зразумела, што сёння абясыціся без дапамогі сельгастэхнікі не можа ніводны саўгас ці калгас. І усё ж такі, як толькі пачынаюцца палывыя работы, газеты і радыё трыбаць у адзін голас — тэхніка ў многіх гаспадарках прастойнае з-за нізкай якасці рамонту, з-за адсутнасці запчастак. Гэта хронічная хвароба, якую, мне здаецца, ніхто не ведае, як вылечыць.

— Ведаеце, колькі існуе найменняў запчастак частак? 100 тысяч. З іх 2 тысячы, калі можна так сказаць, хронічна дэфіцытныя. Прычым, гэта дэталі, якія, як правіла, хутка зношваюцца.

— Мо я наўзна разважваю, але не зразумела, чаму іх не нарабіць ударства?

(Заканчэнне на стар. 13).

ПАКУЛЬ яшчэ відаць: тут жылі людзі; яшчэ можна адгадаць, дзе стаяў іх дом і дзе быў калодзеж; яшчэ можна зразумець, што жыццё пакінула гэтую мясціну не само, не самахоць, і што абгарэлае мёртвае дрэва над дрымуцьмі зараснікамі крапівы і шыпыны — знак бяды...

Гэта першы знак бяды, можа быць, загалюны, з яго пачатак, але шмат тых трывожных знакаў будзе наперадзе. Дарэчы, першы і адначасова апошні, калі здагадацца, што гэтая апусцелая зямля — якраз тое, да чаго ўсё ў аповесці прыйдзе і на чым абарвецца.

Журботнай гэтай карцінай — малой горкай падрабязнасцю беларускага ландшафту — пісьменнік мог бы не пачаць, а закнчыць аповесць, але тады, відаць, занадта моцна і катэгарычна прагучаў бы матыў непазбежнасці і трываласці забыцця, нашага фатальнага бяспамяцтва. Быццам мінулае перакрэслена, адпала, і людзі на гэтай зямлі быццам не жылі, не гнулі над ёй спіну, і ўсё, што было іх лёсам, — да апошняга дыхання і крыку — змыта часам і адкінута патомкам, як лішні цяжар і назола. Не помніш нічога, не ведаеш, ведаць не хочаш — так воля і выгода жыцця, чыясьці даўняя ношка, няхай нават тваіх бацькоў, твайго народа, — чужая ношка, нават след яе цяжару адчуць — навошта, які сэнс?

Пачаць з мёртвага хутара ці не значыць не змірыцца з гэтым сіберам закончанасці як з вынікам і паспрабаваць прабіцца да далёкіх жывых дзён і жывых галасоў, да жывой гісторыі гэтага трагічнага зыходу — «расшыфраваць» знак бяды.

Пакуль жывыя памяць і ўяўленне мастака, нішто не завершана, і не падвесці апошняй рысы... Адкрытае нам жыццё Сцепаніды і Петрака ў сорак першым, пад немцамі, і ранейшае, у дваццаты і трыццаты, абварае загубленасць і нікчэмнасць іх лёсаў, адмаўляе бесследнасць, бессэнсоўнасць іх сцёртага з твару зямлі быцця.

Усё загінула, попель развезены — дык не ж! Пакуль мы жывыя, кажа нам пісьменнік, мы памятаем, і як бы ні замінала спакойна жыць ношка памяці і адказнасці, яна з намі; толькі тады, калі мы верныя ёй, мы чыстыя і мужныя, і тады на самым строгім судзілішчы сорам не высець нам вочы.

Што дзесяцігоддзі? Ці такая гэта цёмная даль і мгла, калі жывём срод іх адгалоскаў, знакаў, прамых і ўскосных вынікаў? Некалі крыкнулася, а ўсё яшчэ чуеш «ау», калісьці пасеяна, а жніво ўсё яшчэ ідзе ды ідзе, даўно нібыта астыў попель на старым пажарышчы, а пачапай — пляч. І Васілю Быкаву балюча дакранацца, і Алеся Адамовічу, і Івану Чыгрынаву, і Віктару Казько, і многім іх таварышам, беларускім пісьменнікам, таксама балюча, і чытачу ўслед за імі — таксама балюча і горка. Але як жа быць? Ці гэтак — паводле іранічнага слова паэта: «Давай пройдем на цыпочках, сторонкой, Давай притрусим рывины соломкой, Давай смолчим, прикинемся, давай, Не тронем тот горелый каравай» (Л. Грыгар'ян)?

Васіль Быкаў ніколі не абяцаў нам і не прапаноўваў нічога лёгкага або таго, што лёгка вырашаецца; літаратурным бромам і валяр'янкай частуюць нас іншыя; Быкаў застаецца Быкавым, і гэта добра. І калі ў гэтай аповесці ён выходзіць у новыя для сябе межы, то ўсё роўна ні ў чым сабе не здра-

джвае і не прычыць; ён застаецца самім сабой нават там, дзе ступае на зямлі «вяскавай прозы», ужо, здавалася б, узятыя І. Мележам, В. Бяловым, Б. Мажаевым і інш. Быкаў і тут нікога не паўтарае; гэта яго — быкаўскі — выбар герояў і сітуацый, яго разуменне народнага характару, сялянскага лёсу і ходу гісторыі. Яго можна пазнаць у поўнай меры: тая ж адданасць чалавеку абвостранай сумленнасці, непакорліваму і няскоранаму, не здольнаму бясконца цягнуць у любых абставінах, і таму — гераічнаму.

шваннем, няпраўдай. Быкаў палічыў за лепшае шукаць і выяўляць сувязь фактаў, старых і новых інтэрэсаў, памкненняў, учынкаў. Гэта было неабходна, гэтага патрабавалі сам матэрыял: упершыню ён расказваў не пра людзей, злучаных адным акапам, адной задачай, адным партызанскім лёсам, а пра таго, каго вайна застала дома, у родных сценах, у сваім прывычным сялянскім свеце, сваёй грамадзе, дзе ўсё — калі не радня, то ўсё роўна свае, нашы, з аднаго караня, аднаго племя... «Старасвецкі земляны дол»

патрапіць, а Сцепаніда здойвае карову на зямлю (абы не гэтым гадам), няхай так, паслушэнства і супраціўленне побач, два спосабы абараніць сябе і сваё, але заўважым: чым менш маральнай магчымасці жыць, тым бліжэйшыя адно да аднаго гэтыя немаладыя, стомленыя людзі, тым пранізлівейшае іх шкадаванне не сябе, а другога, тым мацнейшая іх нарастаючая непакорлівасць, іх нежаданне жыць і трываць.

Колькі знакаў бяды ў гэтай аповесці! Адзін да аднаго, яны абступаюць і ідуць па слядах, і пацуццё трывогі не пакідае.

развітанне, і не вядома, ці паўтарыцца тое, што паўтаралася дзень пры дні, за годам год, і сякаж, якім сякуць траву ў карыце, ці не апошні раз стукне?

Гэта дом Петрака і Сцепаніды, гэта ўсё роднае — няхай беднае і несамавітае, але нічога лепшага няма, не нажыта; прыход немцаў — гэта ўварванне чужога, бессаромнага, бесцырымоннага; тваё, роднае, раптам запаўняецца чужым, і цябе выцяскаюць, з табой не лічацца. Гэта страшна, але болю і горычы ў Сцепанідзе больш, чым страху. Калі нямецкі афіцэр увойдзе ў хату, яна раптам убачыць сваё жыллё, сцены, абклееныя пажайцельнымі газетамі, даўно нямытую падлогу ягонымі вачамі, быццам з ім упершыню пераступіць стары, чорны парог... Можна быць, Быкаў, які адчувае і бачыць гэтак, — нейкі трохі іншы быкаў, больш па-мастацку тонкі, ці што, Быкаў, які бярэ глыбей... Згадаем, як напісаны «невідучыя» вочы немцаў: ці то не бачаць нікога ва ўпор, ці то хаваюць вочы, каб лягчэй было сумленню... Згадаем новы, адразу пачужылы мост — усё тоўстае, грубое, моцна збітае і звінчанае, — мост, які праклаў дарогу бядзе... Або разам са Сцепанідай убачым, як чужыя, такія розныя рукі забіраюць са старынкага кошыка яйкі, і кожнае яечка, асабліва тое, ад рабенькай курачкі, адорана яе пшчотным пагладом, нібыта і яно шосьці адчувае і перажывае... Або яшчэ згадаем, як Сцепаніда і Пятрок адчуваюць няёмкасць перад хутараніам, таму што новая ўлада надзяліла ім дзве дзесяціны ягонай зямлі... А ці забудзем, як рваў з сябе жылы Пятрок на тым полі, што будзе названа Галгофай, і як узнёсся над тым полем лямантам пра чалавечыя пакуты і бяду вялікі крыж, спілаваныя трохі пазней адптамі атастычнага пейзажу...

Так, нармальнае жыццё хутара пад ліпамі на зыходзе; з'явіцца яшчэ і «свае», што перакінуліся, старанія, шыравальнікі; здаецца, не вонкавы свет змрачне — сама сядомасць... Думка пра будучае караецца: «Можна ж, не застрэляць да вечара, яшчэ пажывём трохі...».

Калі расцягвалі магазіны, Петраку не дасталося ні цукру, ні солі, і ён апраўдваецца: затое прынёс газы, хутка зіма, спатрэбіцца!

Газа спатрэбілася. Нездарма ж яна быццам нешта абяцала, на нешта трывожнае намякала з самага пачатку гэтай газы.

Ці гэта не знаёма? Калі ў першым акце вісіць стрэльба, яна страляе ў трэцім. Стрэльба страляе, газа ўспыхвае, а калі на сцяне вісіць скрыпка, то яна абавязана зайграць.

Скрыпка Петрака — дзівацтва і ўцеха яго маладых гадоў — і сапраўды будзе іграць, пацешыць чужое вуха — адкуплячыся, ратучыся! — але гук яе дансяцца да нас глуха, з-за сцяны, як з няволі, а ў «трэцім акце» музыкі не будзе.

Якой, аднак, добра выхаванай нормай жыцця і рэалізму павявае ад «стрэльбы», што немінуча «страляе» перад залонай!

Ці не заўгодна што-небудзь больш абсурднае і смешнае з новай эпохі і новай логікі: скрыпку памянялі на змеявік, на музыку самагоннага апарата, а мілае парасятка Сцепанідзіна аддадзена сябру маладосці (не пасаромеўся ж узяць!) за авіяцыйную бомбу. Бомба, здаецца, зараз жа страляе, не вытрывае, што Сцепаніда валаць яе за хвост, і выбухне аповесць, ды не выбухне зусім...

(Заканчэнне на стар. 6).

Надрукавана ў «ПОЛЫМІ»

Ігар ДЗЯДКОУ

РОЗДУМ ПРА НОВУЮ АПОВЕСЦЬ ВАСІЛЯ БЫКАВА

«Знак бяды» — не такая ўжо нечаканасць, як гэта можа здацца. Яшчэ ў «Жураўліным крыку» (1959) Быкаў спрабаваў растлумачыць паводзіны сваіх герояў на фронце іх даваенным жыццём. Быў сярэд іх і малады селянін з прозвішчам Пшанічны з лёсам паламаным і нібыта правакуючым да здрады. Аднак у канспектывных перадгісторыях Пшанічнага і іншых персанажай Быкаў больш быў публіцыстам, чым мастаком, а потым працяглы час да перадаваўнага жыцця-быцця сваіх герояў ледзь дакранаўся. Толькі пачынаючы з «Сотнікава» пісьменнік усё часцей стаў шукаць рашаючых тлумачэнняў чалавека ў тым, як ён жыў і што рабіў у мінулым; публіцыстычны «антысхематызм» усё больш саступаў месца свабоднаму мастацкаму аналізу.

Адначасова ў «партызанскіх» аповесцях нарасталі цікавасць аўтара да зостаенага, звычайнага жыцця вёсак, якое цякло трохі наводдаль, нібы на абочыне асноўных падзей. Уецца над страхамі ранішні дым з печай, праставалася дзяўчына плёха на снег памыі, хлопчык пры святле газнічкі чытае Жуля Верна... За кожнай такой выявай звычайнага жыцця, якое працягвалася на суперак усюму, заўсёды шосьці заставалася, таілася, нейкая невядомасць, іншыя лёсы, іншая, таксама неаб'якаваная яму наканаванасць, іншы варыянт той самай ні да каго не літасцавай драмы.

У Быкава пяць аповесцей пра партызанскае змаганне. У «Знаку бяды» — ні партызан, ні таго, што найчасцей называем «змаганнем». Затоенае вясковасць жыцця перамясцілася з «абочыны» ў цэнтр; яно тут галоўнае. І яшчэ навіна — небывала для Быкава разраслася перадгісторыя падзей; мінулае ўпершыню займела мастацкае «раўнапраўе» з сённяшнім; менавіта мінулае надае ўсяму астатняму вельмі важныя дадатковыя сэнс і «генетычную» глыбіню. Паказваць трагічныя падзеі на хутары як падзеі гэтай минуты, без глебы, выпадковыя было б відавочным спра-

стопкі, да якога прытулілася Сцепаніда ў апошнія імгненні жыцця, быў утапаны «за вякі нагамі паноў, шляхты, парабкаў, нагамі Петрака, яе мужа, яе дзяцей»; гэта быў дотык да даўняшага і роднага, да таго, што ішло далёк і працягвалася ёю, яе сям'ёй... Ды і ўсё вакол хутара — бульбянішча, гарод, усякі пагорак і яр, усякі куточак па дворы — было насычана памяццю аб перажытым, былымі надзеямі і адчаем, былымі клопатамі і працай, і кожны сустрэчны чалавек нёс у сабе столькі знаёмага, добрага або кепскага, разам пасправаванага, выправаванага, быццам здавён і назаўжды былі ўсе яны, тутэйшыя, звязаны адною моцнаю вярочкай...

«Знак бяды» — гэта свет Сцепаніды і Петрака, сялянскі свет; то яе, то ягонымі вачамі на ўсё глядзім; гэта іх адчуванне і разуменне, якое жыццё вакол, і чаго яно ад іх хоча; гэта боль і думка людзей, што абараняюць свой дом, адно аднаго і сваю душу жывую.

Спачатку здаецца, што ні болю адзінага, ні думкі адзінай няма анізвання, і спее, нарастае процістаянне Сцепаніды і Петрака, як некалі Сотнікава і Рыбака, Зосі Нарэйка і Антона Галубіна. Такія яны розныя, Сцепаніда і Пятрок, настолькі розныя, неба і зямля, што згадваецца вядомай прытча аб народжаных летаць і народжаных поўзаць. І, вядома ж, Пятрок у такім разе — з тых, хто не лётае, а Сцепаніда — з тых, хто не хоча поўзаць і рвецца ў вышыню. Гэта вельмі падобна да праўды, але няпраўда. Рамантычная дыферэнцыя чалавечтва ў такім сэнсе для Быкава чужая. Пісьменнік аднакова разумее і Петрака і Сцепаніду; можа быць, Петрака нават лепш і паўней; ля вытокаў гэтага характару — сялянская, парабкоўская доля і ўстойлівае адчуванне сваёй адціснутасці, мізэрнасці, нейкай немінучай падуладнасці моцным гэтага свету... Процістаянне не будзе; у непадабенстве адкрыецца выдатнае падабенства і роднасць; няхай Пятрок сёння прыслужвае і імкнецца

Стукаюць сякеры ля ракі — немцы будуць мост, — сняцца цяжкія сны, крычыць варона над хутарам, успамінаецца нежывы жаваранак з тае даўняй вясны, калі ўпершыню пасля парабкоўства аралі сваю зямлю... І нельга адвесці вачэй ад няшчаснага Янкі, жывога знаку і ўвасаблення страшнай бяды, якая страсянула хлопчыка, якая аднойчы гэтак беззабаронна прайшлася па сялянскіх дварах і хатах. Смерць Янкі тым пакутлівейшая для Сцепаніды, што загублены — дабіты! — бязграшны, невінаваты, а з ім абвараўся, скончыўся добры сялянскі род, быццам не патрэбны ён больш гэтай зямлі...

Знакаў бяды гэтуткі, што сціскаецца сэрца; Пятрок азірае свой хутар, быццам едзе кудысьці; Сцепаніда хавае і перахоўвае парася, быццам з гэтую цёплай, жывою істотай ратуе нешта вельмі дарагое, нейкае спадзяванне, ледзь не само жыццё... Свет, сагрэты цяплом, спагадай і спачуваннем Сцепаніды, яшчэ існуе; яна шкадуе ўсіх: карову, кураў, парасятка, рахманага і ціхага Петрака, дзетак сваіх, закінутых дзесці вайнона, невінаватага пакутніка Янку, Лявона, сквалпага Карнілу, старога Гужа... Але блізкі час, і яна ўбачыць, як нямецкі салдат рассякае тое, што было яе Бабоўкай, і як пад ударамі сякеры падскокваюць ногі каровы... Родны свет, які выстаў перад не адной бядой, знікае, нармальнае канчаецца...

Спрачаюцца аб рэалізме: ці патрэбны дэталі, ці не вялікая рызыка апісальнасці, ці не надакучыла прадметнасць, але мастацтва пачынаецца, усё-такі, не з папярэдніх правілаў і рэцэптуры; яно знойдзецца як сказаць — было б пра што казаць... Колькі, здавалася б, можна пісаць сялянскі побыт: пасуць і дояць карову, клапоцяцца пра бульбу, то парася кормяць, то кураў... У Быкава — ці не гэтак? Ды яшчэ з якімі падрабязнасцямі, быццам нічога нельга прапусціць! Але ці не напоўнена тут кожная падрабязнасць асаблівым, вострым, тужлівым сэнсам, таму што ўсё гэта, можа быць, —

Чалавецтва даўно згадзілася з тэорыяй адноснасці і прызнае чатыры вымярэнні свету. Пятае ўспрымаецца як метафара або прамоўніцкая прыгажосць, але ўсё ж існуе пятае вымярэнне, вымярэнне чалавечага духу, значная частка якога належыць мастацтву. Мастацкі твор мае матэрыяльнае аблічча, аднак таксама не сакрэт, што цудоўна выданае кніга вершаў — яшчэ не паэзія. У паэзіі, напэўна, мастацтва адбудзецца толькі тады, калі чытач дакранецца да пятага вымярэння твора, да той нябачнай субстанцыі, якую не заўсёды азначыць словамі. Дакрануўся? Значыць, ён мімаволі працягне творчы працэс, прапанаваны аўтарам. Паэт перакладае першую баразёнку, вядзе праз радок, цераз прастору і час да пятага вымярэння свету. Пры гэтым у кожнага паэта свой лямеш, і, даруйце, нават свой абутак, свая паходка.

Хіба гэта не датычыцца іншамоўных паэтаў? Мабыць, і законы паэтыкі, — перш за ўсё непакінуць закон аб наяўнасці таленту, — не абавязковыя для перакладчыка? Тым больш, што сёння натуральна перакладаць з мовы, якую не ведаеш, — парадасальнае дасягненне, якое грунтуюцца на безадкладнай неабходнасці паглыблення міжнароднага дыялогу і адначасова вымушчае пайсці на здзелкі з літаратурным сумленнем (калі маецца гэткае сумленне).

Чулі мы, ды неаднойчы, што перакладчык не можа валодаць замежнай мовай, як роднай, і таму ён павінен перакладаць творы толькі на родную мову. Выбачайце, калі даска, але, напэўна, валодаць дасканаласцю з аднолькавай глыбінёй дзвюма літаратурнымі мовамі — гэта і ёсць перакладчыцкі талент! Рэдкая з'ява, скажаце. Між іншым, як у кожнай галіне творчасці.

Спрэчных момантаў, відавочна, шмат. Ці не задужа часта паўтараем, што перакладзены твор галоўным чынам павінен стаць паэтычнай з'явай той мовы, на якую перакладаем? Здаецца, гэтак можна ўсё незвычайнае зрабіць звычайным, усё індывідуальнае — агульным, гладка прычэсаным, бескаляровым (уявіце «Во-

сень патрыярха» ў перакладзе на традыцыйную прозу!). Справа ў тым, што галоўная мэта мастацкага перакладу — узаемамажэнае — дыялектычна ахоплівае пэўныя ўмовы ўзаемадзеяння і ўзаемазалежнасці. Таму варта падкрэсліваць, што мастацкі пераклад — з'ява дзвюх літаратур, дзвюх моў, пункт далучэння розных стыляў мыслення і асэнсавання свету, якія з гонарам беражэ кожны народ у сваёй мове. Адсюль і асноўны, нібыта і агульнавядомы, абавя-

карыстаюцца іншай, не нашай сістэмай вершаскладання. Звычайна паэт-перакладчык падбірае «адэкватную» абалонку, перакладае нетыповы для нас, цікавы менавіта непаўторнай навізнаю твор на прасодыю роднай мачанкі з блінамі, а чытач атрымлівае беларусіфікаваны сурагат без натуральнага падтэксту, у якім страчаны нацыянальны рысы самавыразу і стыль мыслення іншага народа. Мастацкі ўплыў не адбудзецца. Зрэдку рызыкаўны перакладчык захоў-

нае, аднак ніколі — не прыблізнае: дакладна адна, адзіная, з уласным тварам, з тварам арыгінальнага твора. На вялікі жаль, прыблізнасць знаходзіць апраўданне ў павярхоўным тлумачэнні слаўтай «тэорыі перакладальнасці». Шкада, што сур'езныя і шановныя літаратары легкадумна ставяцца да перакладу, самазадаволены, таму і блытаюць перакладальнасць з неўсвядомленай творчай лянотай. Я ўжо не кажу пра тую выпадкі, калі гэта не проста лянота, а недастаткова глыбокая мастацкая культура або прафесійная бездапаможнасць. Такім чынам, час ад часу выдаецца пераклад-падман, крыўдны двойчы: таму, што чытач верыць, робіць памылковыя вывады, і таму, што звычайна ён, судзя наш адзіны, не мае ніякай магчымасці правярць.

Вось толькі тры сітуацыі, тры адкрытыя дзень і ноч пытанні. Іх значна больш і чакаюць перакладчыка на кожным творчым кроку, асабліва, калі патрэбен адыход дзеля збліжэння. З'ява звычайная, але — увага! — адыход ад слова і не болей, бо мера адыходу ўсялякі раз зноўку дыктуецца ўзроўнем моўнай свабоды, мастацкім пачуццём, густам, літаратурным і жыццёвым вопытам — усім, што бясспрэчна ўваходзіць у паняцце «высокі прафесіяналізм», ды яшчэ надзвычайным кампанентам — талентам (набыць яго сёння, дарэчы, не вельмі цяжка: са старонак прэсы і з трыбун талент настара раздорваецца, як нешта накіштальт несезоннага тавару. Мімаходзь нагадваю: літаратурная інфляцыя пачынаецца з раздзімання імёнаў, а любая інфляцыя, вядома, можа давесці да крызісу, калі саплодны «талент» успрымаецца як сапраўдны, плённы, без друкоссяў). Варта ўсвядоміць: талент вызначае меру адыходу ад арыгінала, і талент крытыка, як і ўдзячнага чытача, адчуе і зразумее сапраўдную, пазалітаральную адэкватнасць. У гэты ж час зламаны або з пляскатай ступнёй розум, часам тытулаваны, зводзіць кваліфікаваны шматпланавы аналіз да выключна тэкстуальнага параўнання асобных і тэндэцыйна аблюбованых радкоў у ганарлівай позе вяшчальніка грамадскай думкі, але ў літаратуры таксама сабакі брэшуць, а караван, дзюкый богу, ідзе.

Мушу сказаць, што ў некаторай ступені мастацкі пераклад апынуўся паміж

Карлас ШЭРМАН

Тэрааболенне жыццёва

зак паэта-перакладчыка: шанавец арыгінал. Аднак гэта абумоўлівае не толькі пашану да іншамоўнага аўтара і зразумелую адданасць паэзіі, гэта, нарэшце, а слепы дылетанцкі паклон літаралізму, а перш за ўсё абавязак перакладаць пятае вымярэнне твора, менавіта тое, што расплюшчвае вочы нашаму чытачу і на паэтычную сутнасць верша, і на творчую постаць невядомага дагэтуль аўтара, і на нацыянальны асаблівасці іншага народа (адкуль возьмецца ўзаемадзеянне без пазнавання тых асаблівасцей?). А разуменне мажлівай розніцы характараў, бадай, збліжае людзей.

Закранём канкрэтную праблему. Вядома, форма — матэрыяльны носьбіт розных духоўных вартасцей арыгінала (маем на ўвазе не толькі непасрэдны змест, але і сукупнасць падтэкставых плыней і асацыятыўных сувязей, з якіх складаецца гукасэнсавая аднасць верша). Тады ўсялякі фармальны адыход ад арыгінала нешта сапсуе? Так, але не заўсёды. Разгледзім тры небяспечныя сітуацыі.

1. Перакладаецца аўтар з далёкай, літаратурна невядомай нам краіны, дзе

вае незнаёмую, незвычайную для чытача форму, дабіваецца адэкватнай інтанацыі. Чамусьці здаецца, што тут маем справу з рызыкай жыватворнай.

2. Перакладчык не ведае мовы арыгінала (гора ды і годзе!). Аўтар падрэдкаўніка, напрыклад, піша: «Чатырох-стопны ямб. Рыфма жаночая, перакрываючая». І вось задаволены перакладчык працуе. Ямб дык ямб. Але ж, у прыватнасці, апрача нарматыўных паўз (цэзур), яшчэ ёсць і інтанацыйныя паўзы, яны не апошняй вартасці рытмастваральныя элементы і выконваюць ролю эмацыянальнага ключа да асэнсавання паэзіі, якая пульсуе па-за тэкстам, ствараюць неабходны мастацкі клімат. Нельга забываць, што змяненне тэмпу — адзнака сэнсавага зруху. Аднак... гэтыя «мізэрныя дробязі» адчуваюцца толькі ў арыгінале, «а падрэдкаўнік — не паратоўнік...» — папярэдзіў аднойчы Рыгор Бардулін, ды, мусіць, нездарма.

3. Маецца яўны змест, гучыць падобная рыфма, ёсць і даволі прыблізны рытмічны малюнак, але паэзіі нестася. Таму што пятае вымярэнне шматаліч-

НЕАСТЫЛЫ ПОПЕЛ СТАРОГА ПАЖАРЫШЧА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Схаваная бомба застаецца ляжаць у зямлі, ці то пагражаючы, ці то пра нешта нагадваючы, і цяжка нават сказаць, якога часу яна чакае.

Пакуты Петрака з-за самагонкі — для выратавання жыцця рабіў гэтае зельле! — і нейкая ледзь не вар'яцкая валтузня Сцепаніды з бомбай — у імя помсты, адно думка ў галаве, адна мэта! — могуць нагадаць пра пэўныя старонкі з «Лесу багоў» Баліса Сруогі, дзе страшнае, жорсткае праходзіла свае межы, становілася абсурдным і раптоўна смешным. Гэта смех не скрозь слёзы — скрозь жах і спачуванне, быццам смех застаецца пасля ўсяго... Такі смех — гэта нейкія іншыя слёзы: па чалавецтву, глыбокія і немые. Столькі страшнай недарэчнасці, што розум не вытрымлівае, абараняецца, і мы нейк дзіўна смяёмся...

Сцепаніда і Пятрок не вінаватыя, што іх жыццё канчаецца ў гэтым пазмрачнелым свеце, які траціць сэнс. Іх зводзіць чужыя і былыя «свае», быццам невінаватасць іх асабліва нясцерпная.

Быкаў напісаў зразумела: дзеля такіх працаўнікоў, як Сцепаніда і Пятрок, была здзейснена рэвалюцыя. Чарвакоў, які выпадкова апынуўся ў іхняй хаце, ведаў гэта добра і вельмі асабліва зразумей гэта яшчэ раз. Гэта выдатна разумела Сцепаніда; яна спадзявалася на калгас, памятала, як надрываўся яе Пятрок, на тых дзвюх дзясцінах пустой, неўрадлівай зямлі. Сцепаніда — новы характар і новы тып асобы, якога не хапае «вясковай» прозе, натура дзейная і моцная, якая зберагае ў сабе здаровы клёк, чалавечнасць, здольнасць супрацьстаяць несправядлівасці і катэгарычнасці. Гэта характар, абуджаны рэвалюцыяй, яе ідэаламі, і калі ён чужы бясконцаму, уседаравальнаму цярпенню, якое падчас апяваецца, то гэта не азначае, што ён не народны.

Пятрок — іншы, ён з цярдлівых, хаця і ён спазнае край, за якім не захоча жыць; Пятрок задумліва смаліць сваю цягарку, быццам назаўжды азадчаны жыццём і насцярожана чакае, куды гэта яно паверне яшчэ. Любоў да зямлі дэкламуеце вы? — нібыта жака ён нам. — Любоў любоўю, але ёсць яшчэ змаганне з зямлёю,

і гэта як крыж несці, і гэта і ёсць мужыцкасць.

Народны характар, працоўны чалавек, беларускі селянін дарагія пісьменніку, але ён ніколі не забывае, што з чалавека пытаецца па самым высокім рахунку, тут ніякая любоў не павінна засціць зрок; ніхто не агароджаны, нікому грахі за гедзя не дараваны — з кожнага спытаюць. І як ні горкія ўражанні ад Карнілы або ад Антона Недасека ці ад каго-небудзь яшчэ, — што ж, ісціна даражэйшая, і лечыць яна лепей...

«Чаму і завошта», «Мы перад імі не вінаватыя», — якія дзіўныя, наіўныя пытанні і думкі праносіцца ў святломасці Сцепаніды і Петрака. Якое неразуменне рэчаў, аб'ектыўных абставін гісторыі, расстаноўкі сусветных сацыяльных сіл і г. д.

Аднак жа, якая вялікая прывата жыцця ў гэтым недаўменні, якая чыстая вера ў пакаранне вінаватых, у выратаванне невінаватых, якое горкае неразуменне свайго лёсу і якой працяглай трывогай адгукаецца яно ў сэрцах тых, хто жыве!..

Пераклад з рускай мовы.
г. Кастрэма.

БЕЛАРУСКІ НУМАР «ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ»

Часопіс «Детская литература» ў сувязі з падрыхтоўкай да 60-годдзя ўтварэння СССР працягвае знаёміць чытачоў з дзіцячай літаратурай і мастацтвам для дзяцей асобных саюзных рэспублік. Чарговы, дзевяты нумар прысвечаны Савецкай Беларусі.

Адкрываецца ён публіцыстычным роздумам старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, Героя Сацыялістычнай Працы І. Я. Палякова «Высокае прадназначэнне», у якім гаворыцца аб той вялікай ролі, што набываюць літаратура і мастацтва для дзяцей у наш час, у сувязі з выхаваннем актыўных будаўнікоў камуністычнага грамадства, называюцца прозвішчы пісьменнікаў, што дасягнулі значных творчых поспехаў.

Артыкул старшыні праўлення СП БССР М. Танка «Дастойнае месца» адкрывае першы раздзел нумара «Дзіцячая літаратура Беларусі». Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі засяроджвае ўвагу на тых надзённых задачах, што стаяць сёння перад дзіцячай літаратурай. У гэтым жа раз-

дзеле змешчаны агляды артыкулы Э. Гурэвіч «Асэнсоўваючы мінулае і сённяшняе» і М. Яфімавай «Сугучная дзіцячому сэрцу», у якіх даецца шырокая панарама сучаснай беларускай дзіцячай прозы і сучаснай беларускай дзіцячай паэзіі. Сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка таксама расказвае пра поспехі аўтараў, якія пішуць для дзяцей, — «Новыя кнігі. Новыя імёны». І завяршае раздзел артыкул І. Рэзанова «...І наш Гайдар» — пра гайдараўскія традыцыі ў беларускай літаратуры.

«Партрэт пісьменніка» — чарговы раздзел нумара. С. Хорсун у артыкуле «Карэні жыццёвыя...» закранае аспекты творчасці М. Танка-дзіцячага пісьменніка. Пра аднаго з пачынальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры А. Якімовіча расказвае А. Марціновіч — «Проста — не значыць спрошчана». Прыадкрыць таямніцы творчай лабараторыі А. Пальчэўскага дапамагае Ю. Канэ — «Суровая нітка». Р. Літвінаў у артыкуле «Паэзія дзіцяства і даброты» вылучае асноўнае ў творчасці І. Муравейкі.

Багаты на цікавыя матэрыялы і раздзел «З творчай лабараторыі». Друкуецца гутарка У. Радзюкевіча «Варголы для знаходлівай Ланы» з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Р. Бардуліна. Аб тым, як працуюць над творами, дзеляцца сакрэтамі П. Кавалёў — «Ужываючыся, захоплываючыся», Л. Прокша — «Крыніца натхнення», І. Васілеўскі — «Што звязана з творчасцю — не забываецца».

двух агнёў: у працы перакладчыка, як і у працы кожнага літаратара, сутыкаюцца творчасць з вытворчасцю. Занадта часта выдавецкі план, абмеркаваны і зацверджаны загадзі, прымушае сфармаваць мастацкую вартасць да пэўнага планавага памеру. Задумна часта нават тэхрэды загадаюць выкінуць (!) ці дапісаць (?) гэтулькі і гэтулькі радкоў. У першую чаргу знішчаюцца міжстрочныя інтэрвалы (гібель графічнай паўзы найменш відочная, на грубае вока непрыкметная). Гэта зусім не папрок мілым нашым тэхрэдам, нам якраз пашанцавала, бо ў беларускіх выдавецтвах мастацкай літаратуры працуюць вопытныя і чуйныя людзі, якія ставяцца да нас і нашых рукапісаў па-таварыску, але ж яны таксама выконваюць загады, і галоўны з іх — план. Ён пануе, ён — уладар выдавецтва, а таму — папрок у адрас плана, слова пра тое, як плануем. Надта чапурываста, закасцянела, нягнутна выглядае выдавецкая планаванасць! Час рухаецца з хуткасцю думкі, а кніга ўбачыць свет у лепшым выпадку праз тры-чатыры гады. Аўтар даўно не той чалавек, які прынёс рукапіс (калі не смануў!), і рукапіс таксама іншы (калі шчэ дыхае!). Хіба нельга ў межах пэўнай квоты на паперу планавача выданне на наступны год? У час электронікі і перадачы інфармацыі праз космас? Далібог, не верыцца. Але вернемся на грэшную зямлю, успомнім пазычаныя кнігі, у якіх першы надрукаваны ў падбор. А я, дзівак, апланую міжстрочныя інтэрвалы! Магчыма, першую-другую кніжку маладога паэта і трэба друкаваць у падбор, і ўсё ж крыўдна, калі невялікая кніга сталага і прызнанага майстра выходзіць як бясплатная брашура пра чыжаўку. Неахайна выдадзеная кніга не можа выклікаць трапяткі адносіны да яе. Гэта мастацкі стрэл ухаластую. Міма.

Карацей кажучы, вытворчасць на практыцы пачынаецца творчасць пад ілжывай падставай нейкай вельмі канкрэтнай эканамічнай неабходнасці. Праўда, памножаны на тыраж духоўныя страты — вялікія, але ж пятае вымярэнне пакуль не мае сваёй адзінкі: губляецца тое, што не падлічы, самае безбароннае рэчыва на свеце. Без адзінкі вымярэння няма паказчыка, а без паказчыка, натуральна, нічога не зробіш — прэмію даюць за эканомію паперы, за скарачэнне памеру. Нешта я не чуў, што хтосьці атрымаў прэмію не за скарачэнне, а за ратаванне добрага верша для забягання ў вытворчых турботах чытача, які, зрэшты, корміць нас і не аспрэчвае цану за кнігу, таму што яму сапраўды патрэбна пазыя.

Менавіта з гэтых інгрэдыентаў атрымліваецца тлусты пажыўны булён для творчай ляноты. Адтуль і практыка перакладу аднаго паэта вялікім і разна-

стайным калектывам літаратараў, заганная практыка, якая зноў-такі пацвярджае, што патрабаванні вытворчасці задавальняцца на шкоду мастацкай вартасці твора. Нядрэнна было б, нарэшце, высветліць, што для нас больш каштоўнае. Карысная справа адбываецца, калі адзін чалавек аддае працу дванаццаці гадоў і дорыць роднай культуры беларускага «Фаўста»! А калі дванаццаці чалавек зрабілі б гэтую ж кнігу за адзін год, у мэтах вытворчага плана?.. І з лёгкай рукі некаторых выдаўцоў зрабілі б, — дзе харэем, дзе ямбаем, — але кніга геніяльнага паэта нарадзілася б... трохвымернай! Каля літаратурны дзялок — чалавек выгадны, ён каціруецца, таму што робіць пераклад вонкава прыстойна, пятае вымярэнне пакуль — прывід, чытач яго не бачыць. А выдавец? Калі захоча, убачыць. Але ён ценіць дзялка, бо той, і гэта галоўнае, дзелавіты і дакладны, прыносіць свой эрзац у планы тэрмін, ніколі «не падводзіць», бо не ведае ні творчых пакут, ні зрываў. З любой мовы! Чалавек ён «наздзейны». А як жа?! І будзем справядлівымі: выдаўца не абвінавачываюць у тым, што львіная доля часу ідзе на планаванне, а потым на вытворчасць. Выдавец — выканаўца, ён, як і пісьменнік, жыве паміж двух агнёў. Восі і здаецца: рана ці позна і, пэўна, у дзяржаўным маштабе, выдаўцы закажуць навукоўцам прычыну новую, сучасную сістэму апэратыўнага планавання, абгрунтавана гнуткую на ўзроўні выдавецтва, пры гэтым дзялок будзе асобай не толькі тэарэтычна агіднай, а шчэ і практычна нявыгаднай.

На плённую пісьменніцкую працу, на спрыяльны творчы настрой уплываюць і прыкры дробязі, пра іх заўсёды маўчыць толькі з той прычыны, што прынята маўчаць, няк не да месца, бо, маўляў, ўсё ж дробязі. У прыватнасці, гэта датычыцца прававой бягласці наконт аўтарскага экзэмпляра. Кніга ў момант знікла з кнігарня, ёй даўно — часам да адкрытага продажу — спекулююць змрочныя чарнарыначныя саліцеры, а аўтар арыгінальнага ці перакладнага твора не атрымаў яшчэ сваіх круўных аўтарскіх, ён павінен кленчыць за плату, іншы раз — безвынікова. Калі кніга выдаецца або перавыдаецца за межамі рэспублікі, сітуацыя складваецца значна горш. Нека-

торыя выдаўцы, напрыклад, спасылаюцца на загад, паводле якога аўтары маюць права набываць свае кнігі, але пасля слова «аўтары» няма агаворкі («перакладчыкі»). Я проста не разумею: няўжо цяжка ўключыць аўтарскія экзэмпляры ў спіс кантрольнай расылкі, каб павага да аўтара стала рэальнай? Няўжо нельга аднаўляць рэдакцыю адпаведна пункта выдавецкага дагавору? Нядаўна той самы пункт абавязваў выдавецтва забяспечыць аўгара платнымі экзэмплярамі, і гэта, відаць, справядліва. У першую чаргу. Колькі яму патрэбна. І абавязкова да адкрытага продажу. Гэтая дробязь вельмі важная, я б сказаў, паказальная, і таму трэба было б заняцца ёю неадкладна. А пра іншыя дробязі — другім разам, лепей вернемся да тэмы.

Словам, вытворчыя загані, мабыць, не што іншае як уласны цень буйнога колькаснага росту. Сёння перакладае амаль кожны літаратар. Часам з творчай патрэбы (гэтак з'явіліся чужоўныя мастацкія пераклады, якімі ганарыцца наша літаратура), — часам гэта проста жыццёвая патрэба ў пасіўным перыядзе творчасці. Есць яшчэ і зусім шэрыя браты, для якіх пераклад — звычайнае карыта. Пераклад і «крытыка» (кампліментарная рэцэнзія) — таксама скарка. Адзначныя крытэры вельмі няўстойлівыя, рэдактары — часам добранькія людзі, таму і ўступае ў сілу іспанская прыказка: «У краіне сляпых і аднавокі — кароль». Аднак чытач наш усё бачыць.

Бачыць і адчувае перш за ўсё фальш, гульні ў літаратуру, гаварэнне, знарочыстую правільнасць і... дужа відочнае майстэрства. Высокамастацкі пераклад рэалізуецца на ўзроўні зліцця двух пачаткаў, двух метадаў пазнання: без глыбокага аналізу арыгінала, без усведамлення пэўнай культуры, якая спарадзіла арыгінал, няма адэкватнага літаратурнага сінтэзу, няма ўзнаўлення арыгінала сродкамі іншай моўнай стыхіі, няма стварэння бліжнячага тэксту. Проста прырода перакладу гэтак захачала: аналіз не толькі апыраджае, але і суправаджае ўвесь творчы акт да апошняй кропкі, а часам пакутліва гоніцца за аўтарам перакладу і пазней, да чытацкага прысуду, нават без папярэдняга следства, бо за рэдкімі выключэннямі сур'езная крытыка перакладу фактычна не іс-

нуе. Загадкі чужога «почырку» навалваюцца шквалам неадзінных трывог, прадчуваннем цікавага літаратурнага адкрыцця, пачуццём няўстойлівай раўнавагі, з якой нячаста, але ўсё ж узнікае натхненне, і гранітнай камлыгай адказнасці. Вядома ж, кепскі пераклад ставіць крыж на самы дасканалы, гарманічны твор, і не на дзень: не вельмі часта кнігі перакладаюцца нанова. І вось калі хаця ў чымсьці пераважае адзін з двух пачаткаў (аналітычны), адразу ды спаваля бярэ лэйчыны ў свае моцныя рукі сіла прыцягнення арыгінала; яна заносіць перакладчыка, асляпляе яго пяшчотным святлом чужых, але вельмі выразных, удалых зваротаў і ідыём, прываблівае выдзьмарствам новага гуканісці і немагчымай у нас — о як бы яе перадаць! — метафарай. Тады нябога ўключае творчы ўзмацняльнік і робіць «з незвычайным майстэрствам». Тады майстэрства прыкметна, выпінаецца. Тут і пачынаецца фальш, гульні ў літаратуру, гаварэнне. Бывае інакш — пераважае другі пачатак (пачатак мастацкага сінтэзу), і мы атрымліваем новы тэкст паводле арыгінала, які чамусьці завецца перакладам і на веці вечны будзе трактавацца ва ўсіх адносінах як пераклад.

Натуральнае гучанне перакладу, калі думка ліецца без прымусу і слова не супраціўляецца, калі чытач не заўважае або забываецца на тое, што чытае пераклад, што наогул чытае, — заўсёды па-за майстэрствам, у пераадоленні майстэрства, Галоўнае якасная адзнака літаратара-перакладчыка — растваральнасць, празрыстасць да нябачнай, і да таго ж свядомая. Я — за сістэму Станіслаўскага ў літаратуры.

Лёгка гаворыцца — натуральнае гучанне. Звычайна першыя старонкі рвуцца бязлітасна, ператвараюцца ў моўны палігон, чытаюцца сябро па тэлефоне глыбокай ноччу і зноўку рвуцца. Думкі, як рыбіны ў час нерасту, адкладваюць словы, доўгія перыяды перахопліваюць дыханне, сны пракручваюць каламутную яшчэ стужку першых радкоў, сцэн і зграюць бяследна.

Але ж якая асалода — шукаць і знайсці слова на радасць, радок на абуджэнне сустрэчных пачуццяў! І якая чыстая плынь годнасці набігае да пісьмовага стала, калі хапае душы на пераадоленне майстэрства!

ца», А. Васілевіч — «Калі нараджаецца радок...», Г. Васілеўская — «Факт і домysel». Словы Зульфіі пра Э. Агняцет — «Дзень добры, дарагая мая Эдзі!», Ю. Ванга пра В. Вітку — «Адзін з маіх сяброў», Ш. Бейшаналіева пра А. Васілевіч — «Чалавек, падобны на свая справу» аб'яднаны ў раздзеле «Мой сябра».

«Дзіцячыя пісьменнікі Беларусі» — бібліяграфічны слоўнік нумара. Змешчаны фота літаратараў і кароткія звесткі пра жыццё і творчасць Я. Бяганскага, Д. Біцэль-Загнетавай, Р. Барадуліна, А. Васілевіч, В. Віткі, А. Вольскага, В. Вольскага, М. Гамолкі, В. Гарбука, Н. Гілевіча, А. Дзеружынскага, В. Зуёнкі, А. Кобач-Філімонавай, П. Кавалёва, А. Клышкі, У. Ліпскага, В. Лукшы, П. Марціновіча, У. Машкова, Э. Агняцет, П. Рунца, Д. Слаўковіча, П. Ткачова, В. Хомчанкі, С. Шушкевіча.

Гаворку пра тэаграфію, што стаяць перад дзіцячай літаратурай, пра неабходнасць пісьменнікам актыўнай далучацца да паўсядзённага жыцця піянераў і школьнікаў працягваюць галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» У. Ліпскі «Сябра дзіцяства», В. Вітка — «І словам, і справай», дырэктар выдавецтва «Юнацтва» В. Лукша — «У нас новае выдавецтва».

Артыкулы Т. Цюрынай «Спадвіжнікі і майстры», Т. Салаўёвай «Народны герой Несцерка — на сцэне», Т. Аненскай «Вясёлка перавертшы», Э. Агняцет «Роздум, трывогі, надзеі» аб'яднаны ў раздзеле «Мастацтва і дзеці». Асвятля-

юцца пытанні дзіцячай мастацкай творчасці ў рэспубліцы, гаворыцца пра ўвасабленне на сцэне музычнага тэатра вобраза Несцеркі, прапануюцца штрыхі да творчага партрэта маладога рэжысёра Л. Нячаева, называюцца найбольш цікавыя тэлеперадачы і фільмы для дзяцей.

Праблема выдавецкай культуры — тэма выступлення загадчыка рэдакцыі мастацкага афармлення выдавецтва «Юнацтва» М. Казлова — «Пошукі ў кнізе». Яго ў многім дапаўняюць мастакі, якія афармляюць кнігі для дзяцей і юнацтва. На пытанні карэспандэнтаў «Детской литературы» адказваюць Г. Паплаўскі — «Дрэва каханія», Н. Паплаўская — «Усё бачу перад сабой», А. Кашкурэвіч «Я маю страсці», А. Лось — «Прыдумайце святы не трэба», В. Славук — «У кожнага свой голас».

Бібліяграфічны характар мае падборка «Літаратура і мастацтва Беларусі на старонках «ДЛ».

Нумар з густам аформлены — у ім увазе чытача прапануюцца шматлікія ілюстрацыі да дзіцячых кніг, што выхадзілі ў асноўным у рэспубліканскіх выдавецтвах. У прыватнасці, на першай старонцы вокладкі ілюстрацыя А. Лось да «Савося-распусніка» Я. Коласа.

«Детская литература» ў другі раз так прадстаўніча знаёміць з літаратурай і мастацтвам для дзяцей Савецкай Беларусі. Першы падобны нумар выйшаў дзесяць гадоў назад, калі адзначалася 50-годдзе ўтварэння СССР.

ЧАСОПІСЫ Ў КАСТРЫЧНІКУ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа. Ён адкрываецца ўрыўкамі з твораў і прамой народнага песняра. Змешчаны вершы Я. Купалы, Р. Барадуліна, М. Навіцкага (пер. М. Калачынскага), С. Грахоўскага, Я. Хелемскага (пер. Р. Барадуліна), У. Някляева, С. Гарадзецкага (пер. Р. Барадуліна), М. Калачынскага, А. Бусуёна (пер. Р. Барадуліна), Ю. Свіркі, К. Камейшы, Ф. Баторына, М. Стральчані, М. Гарнака, П. Прыходзькі, У. Скарынікіна.

Друкуюцца артыкулы, успаміны В. Івашына «Пісьменнік-рэаліст, мастак», П. Малчанова «Сустрэчы», А. Слесарэнкі «Кампазіцыя», К. Крапівы «З думай аб шчасці народа», І. Навуменкі «З магутных вытокаў», С. Кошачкіна «Багата жывіце вы і шчасліва!», У. Мяхэвіча «Пазі і газета», В. Мысліўца «Якуб Колас на Пухайшчыне», А. Семановіча «Пясняр міру і дружбы», А. Макавіна «Дабрата дзядзькі Якуба», С. Марзоева «Доля такіх людзей — бессяротнасць», Д. Дварцака «Памяць смаленская», С. Пінчука «З Коласам у сэрцы».

З іншых матэрыялаў у нумары прапануюцца ўвазе чытача нарыс Л. Дайнені «Святло Арменіі», паэма А. Русецкага «Айкумена», працяг рамана Я. Радкевіча «Сутокі дзён», слова Г. Далідовіча з нагоды 50-годдзя І. Пташнікава — «З'ява».

«МАЛАДОСЦЬ»

Паэзія прадстаўлена вянком санетаў У. Дзюбы «Споведзь» і вершамі А. Гаўрона, Пад рубрыкай «На арбіце братэрства» публікуюцца вершы У. Салаўхіна, А. Жыгуліна, В. Лісоўскай, Я. Петэрса, Д. Авотынь, М. Ісмаіла ў перакладах П. Макаля, А. Грачанікава, А. Вярцінскага. Змешчаны аповесць С. Александровіча «Крыжавыя дарогі», аповяданне В. Гарбука «Фіранка на скразняку».

«Далёкія і блізкія гарады» — эсэ А. Камандуба, «На крылах пчалы» — фотарэпартаж В. Ждановіча, «Святло вясковых вонкаў» — нарыс Н. Лутчанкі.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа публікуюцца артыкулы, нататкі А. Бачылы «Забывіце цябе не маю сілы...», У. Дамашэвіча «Колас роднае нівы», А. Жука «Згадка пра Коласа», М. Куслякова «Чытаю «Новую зямлю»,

В. Коўтун «І быў пачатак», М. Малюні «Повязь з роднай зямлёй» і іншыя матэрыялы. Слова пра І. Пташнікава гаворыць У. Юрэвіч — «З глыбіні душы чалавечай». І. Жук рэцэнзуе кнігу Я. Леці «Дарога ў два канцы».

«БЕЛАРУСЬ»

Працягваецца публікацыя матэрыялаў, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння СССР. На гэты раз прадстаўлены рэспублікі Савецкага Закаўказзя — Азербайджан, Арменія і Грузія. Пад рубрыкай «За радком Харчовай праграмы СССР» змешчаны нарыс П. Русецкага «Роднае поле».

Друкуюцца вершы Ю. Свіркі, аповяданне А. Рыбака, першая публікацыя з цыкла М. Зяньковіча «Гісторыка-сацыялагічныя партрэты».

«Чалом табе, Налібочына!» — слова К. Камейшы.

М. Базарэвіч у артыкуле «З глыбіні народных» расказвае пра работу Якуба Коласа над паэмай «Сымон-музыка».

«Святло сустрэчы» — штрыхі да творчага партрэта народнай артысткі СССР А. Клімавай напісала Н. Загорская.

Уражанні пра творчасць А. Кашкурэвіча дзеліцца У. Бойка — «Рух формы — рух зместу».

Аповяданне Т. Нована «Душа» пераклаў Я. Брыль.

У. Дамашэвіч вярнуўся з юбілеем І. Пташнікава — «Талент і праца».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Л. Царанкоў і В. Маслоўская.

«НЕМАН»

Падборка вершаў армянскага паэта А. Пагасяна «Дзесяць тысяч азёр» (пер. І. Кашэжава) прапануецца пад рубрыкай «У вянком дружбы».

Пазму У. Някляева «Вера» пераклалі П. Кошалы і В. Эльмін.

Проза прадстаўлена «Сучаснымі гісторыямі» Г. Папова і заканчэннем аповесці Я. Леці «Дарога ў два канцы» (аўтарызаваны пер. У. Машкова).

Пра братнюю Арменію расказвае В. Якавенка — «Вочы Наіры».

«Паэма жыцця» — слова С. Алексіевіч пра коласаўскія мясціны, «Мая брыгада» — публіцыстычны нататкі А. Дзіка.

Артыкул І. Антановіча «Фрыдрых Ніцше і традыцыі нігілізму ў буржуазнай культуры» змешчаны пад рубрыкай «У свеце навукі».

«Невядомае і паўзабытае» — артыкул В. Рагойшы пра Я. Коласа.

Старонкі беларускай мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя перагортае А. Мальдзіс — «Гарызантальны» шлях».

«Абліччы ў часе» — роздум Б. Бур'яна пра 50-гадовы шлях Рускага драматычнага тэатра імя М. Горнага.

Есць рэцэнзіі на кнігі.

Сяргей ГРАХОЎСКІ

Дарога

Няўжо канцаецца дарога?
Падбіўся, але не прыстаў,
Хоць і было ухабаў многа
І пыл даўнейшы не растаў.

Былі растанні і сустрэчы,
Трывогі з радасцю былі,
Сляпіла сонца і на плечы
Завей снегу намялі.

Ішоў удзень, ішоў уночы,
Свяцілі зоры і агні,
Каб не зблудзіў і каб не збочыў,
Каб не адбіўся ад радні.

Я любых траціў і знаходзіў, —
Сябры працягвалі руку
У навалніцу і ў разводдзе,
І на сіберным скразняку.

Зірну назад. Дзе ж мой пачатак?
Знікаюць версты і гады,
І, як ад выцвілых пячаткаў,
Між каляінамі — сляды.

Назад вярнуцца немагчыма —
Да сцежкаў і да бальшакоў,
Ды добра, што перад вачыма
Дарога і зямля бацькоў.

Гарыць зямля

Імчыцца ненадзейны час
У дзікім і шалёным танцы,
І хціва шчэрацца на нас
Раз'ятраныя ашуканцы.

І хлусяць свету дзень у дзень
Майстры крывавае работы,
І большае злавесны цень
Ад іх ракет і эшафотаў.

Не, ім не ўдасца свет скарыць,
Прайсці чужымі берагамі,
Бо ўжо даўно зямля гарыць
Пад іх паганымі нагамі.

**Першае слова—
апошнія слова**

Матчына мова —
Спрадвечная мова,
Для ўсіх з аднаго
Пачынаецца слова —
Мама,
А потым — і хлеб, і Радзіма,

І неба, ў якое
Да скону глядзім мы,
Усмешка, і слёзы,
І шчасце да болю,
Праклёны, і клятва,
І вольная воля,
І хмельная песня
З тугою на свяце,
І споведзь сівелай
Нявесты і маці.
Спрадвечнае слова
Гранілі вякамі
Гарачымі вуснамі,
А не рукамі,
На сцюжы пякельнай яго гартавалі,
За пазухай грэлі,
У палон не здавалі.
Спрадвечнае слова
Мужнела ў падполлі,
Калёнай стралою
Ляцела па полі,
Яго бераглі
Мацяры і сыны,
Яно прарастала
З душы Скарыны,
І ў кожнае добрае сэрца
Запала.
З пывацага слова
Радзіўся Купала,
Азваўся на грозны
І ласкавы голас
З даспелае нывы
Зажураны Колас.
З далёкай дарогі
Вяртанне Максіма
Вянком з васількоў
Сустракала радзіма.
Пасля развіталася
З ім напрудвесні,
А голас і сэрца —
Навекі — у песні.
О, матчына мова —
Спрадвечная мова,
І першае ў ёй
І апошняе слова,
Якое ніколі
Нікому не страціць —
Маці-Радзіма,
Радзіма і маці.

Ціхае ранне

Ранак. Прадзьмутыя дзюны і сосны.
Хваля таемна паўзе наўкасы,
Ціха. Туманна. Ружова і росна,
Нават крумкач зіхаціць ад расы.

Тонкі пярсцёнак з туманнага мора
Вынесла чайка ружовым крылом,
Сосны ірдзеюць, палае прастора
Цёплым, лагодным, глыбінным

святлом —

Сонца над морам! Сонца над светам!
Ранак прарочыць ізноў цішыню.
Толькі трывожна, бо некалі летам
Свет захлынуўся у моры агню.

Ты пы

Бяздарны нягоднік не страшны,
Хоць спрытна паклёны вярзе.
Што ён і тупы, і прадажны,
Здалёк заўважаюць усе.

Нібы дыпламат, самавіты,
Благога не скажа услых:
Разумны і таленавіты
Нягоднік страшнейшы за ўсіх.

Дэфіцыты

Дэфіцыты! Дэфіцыты!
Не таму, што нестасе,
А таму, што прагавіты
Цягне нашы, як свае,—
І варэнні, і саленні,
І бетон, і антрацыт,
І выходзіць, што сумленне —
Самы большы дэфіцыт.

Развітанне

Красуе поле. На святанні
Плыве над ім зялёны дым...
Вось і настала развітанне
З сялом і з жытам маладым.

Наўрад ці зноў сюды вярнуся,
Ці завітаю зноў калі.
У пояс жыту пакланюся
І любай дзедаўскай зямлі,

Прыпомню даўнія аблогі,
Лужок з нахіленым стажком,
І растанцовыя дарогі,
І крыж з кужэльным фартушком.

Паіду сцяжынкаю тугою
Па затуманенай траве,
І ўсё навекі дарагое
Ізноў у сэрцы ажыве.

Верасовы цвет

Вось і верас цвіце, значыць — восень
за першым узгоркам.
Адшумелі ліпнёвыя ліўні, дажынкі
спраўляе зямля,
Цягне з вогнішча дымам, сівелым і
горкім.

Пазірае замгленая пушча здаля.
Пахне хмелем пасохлым і спелай
калінай,
Сталі доўгія ночы, а дні карацей,
Паплылі туманы над пажоўклай далінай,
За пагоркам зазімак, а верас цвіце.

Паратунак

Ад крыўды, што раніць да болю,
Адзіны ратунак знайду:
На золку ў жытнёвае поле
Па роснай сцяжынцы сыйду.

Тут — самая праўда святая
Зямлі і натруджаных рук,
І вольна над жытам лятае
І плача шчаслівы жаўрук.

Акварэль

Змоўкнуў шчэбет вераб'іны,
І шпакоў даўно няма.
Урадзілася рабіна —
Будзе лютая зіма.

Ноччу сажалка застыне.
Снег навясне на галлі,
І пасядуць на рабіне
Крутагрудыя гілі.

На дарозе клок саломы,
Быццам злітак дарагі,
І, як срэбныя шаломы,
За аселяй стая.

Пералескі за смугою,
Як пражытыя гады,
Некранутай, дарагою
Вабяць памяццю сюды.

Калі я нядаўна глядзеў «Яраслава Мудрага» І. Качаргі — спачатку ў пастаноўцы Міеўскага тэатра імпр І. Франка, а потым у экранізацыі кінастудыі імя А. Дажэнкі, — мяне не пакідала (нягледзячы на пэўную рытарычнасць і расцягнутасць твора) пачуццё зайдзрасці: вось у украінцаў ёсць такія пафасныя творы пра далёкае мінулае, а ў нас — няма ці амаль няма, і гэта крыўдна, бо драматычная гісторыя Полацкага, Тураўскага, Навагародскага, Гарадзенскага, Мінскага і іншых княстваў, шматлікія пазнейшыя паўстанні і войны даюць для такіх твораў удзячны матэрыял. Крыўдна, бо сталая літаратура павінна асэнсоўваць не толькі сучаснасць, але і — у цеснай узаемасувязі з ёю — гістарычны лёс свайго народа... Дарэчы, такое ж пачуццё зайдзрасці ў мяне было, калі чытаў драмы і пазмы Юсініаса Марцінявічуса пра Міндаўгаса, Мажвідаса, Данелайциса, Гуцвявічуса, раман Яна Нідэра «І ветры гуляюць на папалішчы...».

Але вось у апошні месяц, калі пазнаёміўся з драматычнай пазмай Міколы Арочкі «Крэва», п'есай Уладзіміра Караткевіча «Калыска чатырох чараўніц», часопісным варыянтам рамана Алега Лойкі пра Янку Купалу, гэта пачуццё стала крыху знікаць. У рэшце рэшт, падумалася, беларусы не так ужо зусім бедныя на гістарычныя творы. Ёсць раманы, апавесці, апавяданні, драмы Уладзіміра Караткевіча. Ёсць (калі браць толькі далейшае мінулае) творы Алеся Якімовіча, Волгі Іпатавай, Барыса Сачанкі, Уладзіміра Мехавы. Дзякуючы Сцяпану Александровічу нам бліжэйшы стаў малады Колас, дзякуючы Лідзіі Арабей — Цётка, дзякуючы Алесю Петрашкевічу — Скарына. Архівы данеслі да нас гістарычныя творы Язэпа Дылы, апавесць «Адвечнае» Барыса Мікуліча. Урэшце, ёсць напісаныя на рускай мове, але прысвечаныя гісторыі Беларусі, вельмі цікавыя раманы і апавесці Эрнеста Ялугіна, Эдуарда Скобелева, Канстанціна Тарасава.

Што і казаць, пералік (а ў ім успомнена не ўсё) атрымаўся немалы. Але — у параўнанні з суседнімі літаратурамі — не такі ўжо і вялікі. З народнай памяці ў нас выпадаюць цэлыя эпохі (скажам, XIV—XV, XVII—XVIII стагоддзі), шматлікія постаці. Проста здаўляешся, чаму ўвагу нашых раманістаў да гэтага часу не прыцягнулі Максім Багдановіч, Ігнат Буйніцкі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Сямён Полацкі, Казімір Лышчынскі, Сымон Будны, Кірыла Тураўскі, Мікола Гусоўскі. Ды і Франціск Скарына патрабуе новага, «раманічнага» погляду.

...З такога востра адчування, што на вялікай ніве беларускай гістарычнай літаратуры ўсё яшчэ замала сіл, і нарадзілася апавесць, урываючы з якой прапаную сёння чытачам «Літаратуры і мастацтва». Падзеі яе адбываюцца ў 1861 годзе, адразу ж пасля адмены прыгоннага права, на майй роднай Астравеччыне. Падставай для апавесці з'явіліся гістарычныя матэрыялы (дакументы, успаміны) і мясцовыя паданні. Яны дазволілі мне звесці героў, асоб гістарычных (Уладзіслаў Сыраномля, Кастусь Каліноўскі, Галена Маеўская-Кіркор) і асоб напаягістарычных (селянін Грыва, спраўнік Серабракоў, дамініканец Антоні) у малельнік маёнтка Анелін у драматычны для кожнага з іх дзень. Што з гэтага атрымалася — не мне меркаваць.

АУТАР.

НЕЙКАЯ НЕМАВЕДАМАЯ СІЛА ўзняла старога Грыву з барлога яшчэ задоўга да першых пёўняў. Запаліўшы ўчарашнім вуголлем лучыну, ён бязладна сноўдаўся па астылай хаце, браўся то за адну работу, то за другую, але ўсё валілася ў яго з рук, знікала ў паўзмроку чорнай глінабітай падлогі. Грыва нават не згінаўся, не спрабаваў намацаць той нож або выслізганы рукамі кручок для вязання пастронкаў. Браў нешта другое, непатрэбнае, чужое. Намерваўся паснедаць, але чэрствы хлеб, хоць і здобраны посным каняплым алеем, ніяк не лез у горла. Ледзь дачакаўшыся, калі праз бітыя шкелцы, устаўленья ў акно ад вуліцы, праступіць шэрасць веснавога ранку, ён абую хадакі, нацягнуў панашаны кажух, шапку-аблавушку і выйшаў на двор. Золкае паветра нібы працверзіла яго, і ён, пастаяўшы на пляскатым камені, што ляжаў за дзвярамі, вярнуўся ў хату, дастаў з-пад бэлькі рубель, потым, памарудзіўшы, дастаў другі, апошні, укінуў іх у капшук з губкай і крэсівам, капшук зашмаргнуў і засунуў за пазуху. Замкнуўшы дзверы драўлянай завалай, выйшаў на вясковую вуліцу, дайшоў да новай хаты свайго сына, але тут жа, ад збітых з жэрдак варот, павярнуў назад, — на мост праз Лошу.

Спыніся, імгненне.

Фотаэцюд Л. РАГІНСКАГА.

— Эт, адрэзаны акраец! — падумаў ён пра адзеленага сына. — Што ён мне можа параіць?!

На мосце ён спыніўся, паўглядаўся ў каламутную веснавую ваду, якая пачынала ўжо ўваходзіць у берагі. Здыўлена пакруціў галавой, пабачыўшы шкоду, зробленую той вадай у палушанскім млыне. За мостам павярнуў налева — на старое цвінтарышча з пачарнелымі калодамі, што ляжалі ўздоўж магіл нахшталт адзеравяных чалавечых це-лаў. Скараціўшы такім чынам сабе даро-гу, каля засценкаў Вішнеўскіх выйшаў на абсаджаны бярозамі лашанскі гасці-нец. Узняўшыся на гару Вішнеўскіх, спыніўся: моцна схпіла дыхаўца. Дру-гі раз няўцямна прыстаў на скрыжаван-ні гасцінца з анялінскай дарогай: справа

— Пахвалёны ў хату!

— Пахвалёны, пахвалёны! — узрада-ваўся гаспадар, заўсміхаўся ўсімі буйны-мі зубамі. — Заходзь, сват!

— Але, мы хоць і далёкія, але ж сва-ты па маёй нябожчыцы Хрысціне, дай бог здароўечка яе душачы на тым све-це...

— Масціся, сват. Расказвай, што чу-ваць па людзях.

— От, нічога, што там чуваць. Свабо-ду нібы далі, а на паншчыну як хадзілі, так ходзім.

— Не кажы, сват! Вунь і мне трэба не-як ісці ў Аняліну. Сказалі грубы паліць. Два разы нават, раницай і ўвечары. Зі-

лей не гналі. Тысячы цэлыя на рынку сабраліся! Кажуць: ідзіце з намі, іншыя вёскі, бо помсціць, паліць будзем! Дак, ведаеш, сват, з Гальшан салдат прыгна-лі, Коньмі народ здратавалі. Аднаго старога насмерць затапталі...

— Як жа так: царавы салдаты — і проці царскай волі?!

— Бо паны іхнае начальства пераку-пілі. Groшы, сват, усё могуць.

— А я дак, сват, цару не веру. Не мо-жа быць, каб ён з панамі не заадно ішоў. Адна ж кроў.

— Ўш што свату кепскае ў галаву ўлезла, — зазваў Грыва. — Ад сіву-хі ўсё гэта, ад карчмы...

ры праскочыў хлапчак і, панурыўшыся, схаяўся за дзяружжай.

Усё гэта не засмуціла, а хутчэй раз-весяліла Гармаша:

— Баба з калёс — каню лягчэй... І нікуды гэта звяга не дзенецца. Зноў у Дайноўку да сястры пабегла. Зноў мае костачкі перабіраць будуць!

— То што цяпер, сват, нам рабіць?

— Што, што... Былі б грошы, да Сімы пайшлі б. Галовы напавалі б. А то мая з раницы — як той цабэрак рассохлы. Усе клёпкі развальваюцца.

— Ўш да чаго чалавека давялі... Мож-на яно і да Сімы. Пару медзякоў у мя-не знойдзецца... Але ж табе трэба ў двор. Грубы паліць.

— Трэба! — паныла астыў Гармаш.

— Трэба, ліха яго матары. Панам, ві-дзіш, холадна! У кашульках тонкіх ім спаць! У ядвабных!

— У ядвабных! — паддаваў Грыва. Цяпер ён ужо ведаў, чаго хоча і што будзе рабіць. — Кажуць, пані аршаў-ская прыехала не адна, а з дзеўчыне-хай...

— Але, з дзеўчынехай. Бялявенькая такая, а бровы чорныя.

— Дачка яе, ці што?

— Не, не дачка. Цёцяй яе называе. Аканомова Мальвіна казалі, што дзеў-чынеха сваячкай нашаму пану даводзі-ца. Дачка яго стрыечнай сястры-нябож-чыцы, ці што. Сіротка яна, у кляштары расла.

— А колькі гадкоў ёй будзе?

— Гадкоў? — Гармаш цікаўна глянуў на старога. — Гадкоў восемнаццаць, мо-жа, ці дваццаць. Дзеўка ўжо. І цыцкі ёсць. Рослая такая. Толькі нейкая дзіў-ная. Галаву проста не трымае. І пля-чо адно вышэй другога. Як бы скруча-ная была вярхоўкамі... А... А свату што да яе? Не сватацца ж у такія гады... За-высокія парогі на мужыцкія ногі...

— Тэж скажаш: сватацца, — Грыва на-пускаў на сябе абьяквасць. — Проста цікава. Касінская смяялася ў вёсцы, што нечым яна да мяне падобна. От і рашыў спытацца...

— Хто яе ведае, можа, і падобна, — Гармаш павёў вачамі па маршчыністым твары Грывы, нібы бачыў яго ў першы раз. Спыніўся поглядам на яго доўгім носе, насупленых чорных бровах. — Я толькі раз ці два яе відзеў, да і не пры-глядаўся... Можна, і падобна з брывей. Як дзве лапкі ялінкі ад носа растуць.

— З брывей, кажаш...

— Хаця не. Адкуль. Яна з Аршавы, здалёку, а сват... Касінскай, пэўна, па-далося. Ёй абы языком трапаць.

— Няўжо ж. Таму і трапачкай яе пра-звалі... Нясе абы-што... Хаця часам і ца-ляе. Праўду рэжа... Цікава было б, ад-нака, на тую дзеўчынеху глянуць. Про-ста так, каб потым Касінскай губу за-ткнуць, — Грыва на момант супыніўся, нібы чакаючы нейкага памыснага, выра-тавальнага слова. Потым адчайна кінуўся наўпрасткі: — То выпіць, сват, хочаш?

— Не магу, — заўпарціўся Гармаш, нутром адчуўшы, што цяпер ад яго не-шта залежыць і таму ён можа тут па-таргавацца. — Трэба ісці грубы паліць!

— То я пайду за цябе! А ты ідзі ў карчму, во табе рубель! — Грыва да-стаў з-за пазухі капшук, развязаў вяро-вачку-зашмаржку і вылавіў з сярэдзіны новы рубель. Пакруціў яго ў пальцах на мутным сонечным сьняве, што ледзь пра-біваўся скрозь бычыны пухір, нацягну-ты на ваконную рамачку. Рубель панад-ліва бліснуў, заззяў.

— Сват жа не ведае, дзе грубкі, дзе дровы...

— Ведаю! Усё ведаю. Я сам твая груб-кі калісці кліў. Дапамагаў брату клас-ці, калі яшчэ жыў стары пан.

— Але што свату скажучь, што сват скажа, прыйшоўшы на пакой?!

— Эт, тое і скажу. Скажу, што сват захварэў і наняў мяне на дзень за сябе.

— Захарэў! А ў карчме мяне то не ўгледзяць! Пакарае заўтра Талочка роз-гамі, як піць даць.

(Занакчэнне на стар. 10).

Адам МАЛЬДЗІС

бляеў высокі крыж з няроўных дубо-вых камлёў. Усе пукатасці былі старан-на адпаліраваны і цяпер цмяна адбівалі першыя промні заспамага сонца.

— Ўш ты! — здзіўіўся Грыва. — Па-заўчора ішоў — і нічога не было. А ся-гоння — стаіць. Хто яго тут паставіў? І калі?

Каля крыжа, не дайшоўшы да карчмы, стары павярнуў направа, на Расолы. З узгорка, ад крыжа, добра былі відаць тры хаткі, што стаялі ўздоўж парослай вольхамі, Расалоўкі. За імі пачыналіся лясы — адсюль, ад Козаў і Хлябекавай гары, праз Чырвоны Бор і Карыціну, яны ішлі ажно за Шумск і Лаварышкі, ледзь не пад самую Вільню. Далёкую і невядомую. Колькі разоў туды намер-ваўся выбрацца Грыва, але так і не вы-браўся: усё-такі трыццаць з нечым вёрст. Багацейшыя ездзілі туды на ры-нак фурманкамі, бяднейшыя хадзілі пешкі, спраўляючыся туды і назад за адзін летні дзень. Але Грыва не хадзіў: для яго гэта быў бы дзень, праведзены без работы і таму змарнаваны.

Каля сярэдняй, Гармашовай, хаты ста-ры пабачыў босага хлапчука, які стаяў на прызбе з кастры і засяроджана вы-калупваў мох, пракладзены дзеля цяп-ла паміж бярвеннямі.

— Ўш, калупае! — зазваў стары. — Хату студзіць! Усе падшыванцы такія цяпер пайшлі! — Але, пабачыўшы пасі-нелыя ножкі, дадаў крыху лагодней: — Ты чаго на вуліцы мерзнеш? Ідзі ў хату.

— Не хацу...

— Чаго ж так?

— Абрідла. Папка з мамкай другі дзень вадзяцца і скончыць ніяк не мо-гуць.

— Што ж яны?

— Папка быў выцягнуўся з кадускі яцмень, напхэўся туды ануцаў і зверху зноў засыпаўся яцменем. Мамка толькі ўчора агледзела. Каза, сеяць не будзе цым.

— А калі і да вечара не памірацца?

— Не-е. Я ведаю ўжо. Зараз мамка пабязыць у проці. А татка пойдзе на работу ў Аняліну, але па дарозе завер-не да Сімы і зноў нап'ецца.

— Ну, тады чакай.

У хаце было ціха: відаць, пачулі чу-жы голас на панадворку. Прыхіліўшыся, каб дым не еў так вочы, Грыва пабачыў толькі аднаго Гармаша, які сядзеў на ўбітай зямлі каля цяпельца і абіраў ша-лупіне з бульбіны. Гармашыха, мусіць, зашылася на палок, за дзяружжу.

мой па разу паліў, а тут — два, — Гар-маш праехаўся пярэней па сваіх чор-ных касмылях.

— Што ж так? На дварэ пацяплела, вясна ідзе...

— А ліха яго матары ведае! Кажуць, учора той пані, што з панам з Аршавы прыехала, холадна было. У кашульках толькі спаць прывыклі... Зноў жа гасцей сёння спрашаюць.

— Гасцей? У вялікім посце?

— То ж справа набожная. Крыж свяціць будучь, што на ростанях па-ставілі. Ну там, дзе пярун калісці забіў пад дрэвам паню-матку.

— А, відзеў, відзеў, калі ішоў. Ўш, калі пан успомніў пра тое. Даўно ж яно здарылася, — яшчэ мая Хрысцінка ў жыўных хадзіла.

— Не было яму часу раней. Усё па свеце бадзьяўся. Да і другі маёнтак у яго ёсць, большы, на Украіне недзе. Бацькаў спадак. Там, кажучь, і жыць збіраецца.

— А гэты, каму ж гэты?

— Хто іх, паноў, там разбярэ. Можна, аканом будзе далей камандаваць, грошы пану адсылаць. А, можа, прадасць ка-му. Маёнтчак наш незавідны. Усяго тры валокі зямлі ды тры мужыцкія ха-ты — наша і Мальдзевы. Не лічачы па-стуха Касінскага і чэлядзі.

— Не кажы! А Руднік! А Козы! А се-накосы ўздоўж Лошы!

— Што там той Руднік. Покі не было панскага вока, аканом прадаў немцам усё старадрэвіны і, казалі мне добрыя людцы, Сяржанты сабе пакрыёму купіў. І ад Коза ўжо, лічы, нічога не застало-ся. Пан як глянуў — аж за сэрца сха-піўся. Хоча выгнаць Талочку.

— Добра было б, гэту гадзіну падка-лодную! Бізун толькі ведае! Па дзеўках на старасць лётае!

— Цяпер то ён трохі абціх. Усё ж вольныя мы сталі, маніхвест быў.

— Маніхвест, маніхвест! — перадраж-ніў Гармаша Грыва. — Быстрыноўскі ўчора вярнуўся з Ашмяны, то казаў, што праўдзівы маніхвест паны затаілі. Цар-бацюхна ў маніхвесе напісаў, каб нам далі вольную разам з зямлёй. А паны і слухаць не хочуць. Зямліцы ша-куюць, вядома. І таму проці цара бун-туюць. Праўдзівы маніхвест спалілі, а фальшывы чытаюць. Падпісваць во пры-мушаюць. Кажуць, у Іўі за Гальшанамі народ супроціў паноў пайшоў. Каб ма-ніхвест не хавалі, каб на паншчыну бо-

— А хто мяне п'яніцай зрабіў, хто? — гораца перабіў Гармаш. — Паспрабуй не выпіць, то дзесятаму закажаш. Талочка за нявыпітае грашамі зышча. Яму ж на руку, калі яго сівуху ў Сімы смочуць.

— Ну, смакчы, сват, смакчы, усё пра-смочаш, — за дзяружжай раптам пачу-лася частае ўсхліпанне. І глухі стук: нібы хто наўмысна біў галавой аб сцен-ку. — Для такіх людзей, як сват, і зя-мелька непатрэбная. Чым болей багац-тва, тым горай для іх, тым болей піць будуць, у распусту кідацца... — Паба-чыўшы на зарослым твары Гармаша ва-рожку зацягасць, Грыва спыніўся рап-тоўна. Потым пачаў больш памяркоўна: — Ну, не злуй, сват, за праўду-матку. Не можа цар-бацюшка быць супраць нас. Ён жа паноў прымусяў вольную нам даць. А яны, Быстрыноўскі казаў, праў-дзівы маніхвест схавалі...

— То, можа, сват, нам той маніх-вест і не падпісваць?! Учора Талочка казаў, што хоць крыжыкамі, але трэба.

— Калі Талочка кажа, то не падпісвай. Ад яго ўсяго можна чакаць. Зямлю дар-ма цар дае, а ён выкуп здзярэ і сабе ў куфар схавает.

— А за што ж нам, сват, тую зямель-ку выкупіць? — залемантавала з-за дзя-ружкі Гармашыха. — Гэта ж во, сват, наш збожжа перапівае, усё Сіме цягне. Адзенне анагдайчы прапіў, дак укруціў-шыся ў салому да хаты прыпоўз! Ні людзей, ні дзяцей не стыдаецца. А ча-му ж мне бог такое горачка да-а-аў! А чаму ж ён калі цябе смалой не напоі-і-ці! А чаму ж ён карчму перуном не спалі-і-ці! А каб жа вам усім донца ў пекле не бы-ы-ыло!

— Сціхні ты! — агрызнуўся Гармаш. — Кажу табе, што ячменю я не браў! І ануцаў такіх у нашай хаце не было...

— То хто ж тады, скажаш? Можна, дух святых?! Можна, я сама той ячмень вы-грабла?!

— А хто цябе ведае, можа, і ты, — ленавата адбрыкваўся Гармаш. — Цяпер унь бабы не меней мужыкоў п'юць. У карчме пад лавамі валяюцца.

— Тады так ты мяне болей і ўвідзіш! — нахабства мужа прыдало Гармашыхе рашучасці. Выскачыўшы з-за дзяружкі са звязаным ужо ванзэлкам, яна схпіла доўгую шарачковую капоту, кужэльную хустку і, не аправаючыся, шуснула за дзверы.

Праз імгненне куляй праз тыя ж дзве-

І БЫЎ РАНАК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

— Не пакарае! Не той час. Не тое права. Вольную нам цар даў, разумееш, сват, вольную! Не можна нас цяпер ані купляць, ані прадаваць, ані біць, ані... Да і ніхто свата не ўгледзіць. Не ідзі, сват, да Сімы, ідзі да Бастомскага ў Лошу. Там і сіваху не так разбаўляюць.

— Да Бастомскага! А як Сіма даведаецца, нігды не дасць мне напавер болей. І яшчэ Талочку данясе, што з чужога бровара п'ю.

Прыкінуўшыся спакойным, Грыва ўсунуў рубель назад у капшук. У сярэдзіне нешта бразнула.

— Не хочаш, сват, — то не трэба. Я і так на дзеўчынеху пагляджу. Нашто яна мне здалася!

— Давай, сваточка, заўтра, — спалохаўся Гармаш. — Заўтра памянемся, а сягоння не магу. Сягоння госці збіраюцца, і мне кропля перападзе. Сягоння паны нейкую кумедзь збіраюцца ламаць...

— Кумедзь?

— Няўжо ж, сваточка, кумедзь. Нейкага важнага здалёку чакаюць. Самога Талочку конна некуды пад Вільню ці, можа, нават у Вільню паслалі. Потым у Астравец, за ксяндзом, паедзе. Пакоі ўсе прыбіраюць, веранды шаруюць. Ахвота паглядзець, што паны будуць вытвараць. А можа, і тайну іхнюю раздаю.

— Няўжо — тайну?

— Пэўна ж, тайну! — тут Гармаш спыхаўся, што, можа, сказануў лішняе. Але, каб набыць сабе цану, упэўнена дадаў: — У той вечар, калі яны ўсе з Аршавы прыехалі, я на свае вочы высачыў, як паны вечарам нешта ў стары каранік, да пчол закладвала. Паперы нейкія, ці што...

— У каторы — каранік?

— Такі я ўжо дурань, каб свату сказаць. Мне, можа, быць, за тую тайну добра заплацяць.

— Або добра ўлупяць. Паны ой як глядзяць тых, хто за імі віжуе.

Гармаш пакутліва памешваў у цяпельцы сатлеае ўголле. Выходзіла, што над яго верхам узляў верх Грыва і цяпер на тое няма ніякай рады.

— Ну, вось што, сват, — цвёрда сказаў Грыва, зноў развязаючы капшук. — Бяры два рублі і ідзі да Бастомскага. Сягоння або нігды!

У Гармашовай галаве мільганула, што за другі рубель ён зможа заўтра выкупіць у Сімы свой ячмень і тады, усыпаўшы ў кадушку, дакажа жонцы, што збожжа ніхто і не краў, што ўсё ёй падалося ці ўсё яна прыдумала па вечнай звягліваці. Ото тады яна стане лыпаць вачамі! Не, пазбавіць сябе такой прыёмнасці Гармаш проста не мог. Падняўшыся на поўны рост, ён выдыхнуў:

— Ліха яго матары, давай! Толькі ідзі цяпер проста ў Аняліну!

Грыва маўкліва зашпіліў біркі, нацягнуў аблавушку.

— Дровы ляжаць пад паветкай. Вазьмі, сват, палавіну бярозавых і палавіну сасновых. Яловых не чапай — занадта страляюць. І грубы з раныцы не палі ўсе. Толькі круглыя. А вечарам — вялікія, што ў сены выходзяць. Вечарам, калі госці збіраюцца, па пакоях казалі не хадзіць.

Але Грыва быў ужо за дзвярамі, падбегам ішоў да варотцаў. Галаву свідрала думка: «За кім жа гэта Талочка паджгаў? Не з Мальдзёў каторы, не Касінскі, а сам Талочка! Ото, мусіць, важная цаца! Вялікі злачынец! Усе яны, паны, вялікія злачыніцы — перад царом і перад мужыкамі. Нябось, зноў нешта благое надумалі. Бо што добрае могуць яны надумаць...»

Паступова ўзнікла адчуванне важнасці і патрэбнасці сябе самога ў гэтым свеце. Ён — адзін супраць злмыснікаў. Ён адзін — і толькі, можа, тая дзеўчынеха...

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

Тамара НИЖНИКАВА,
народная артыстка СССР,
прафесар Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі.

23 верасня, прэм'ера «Новай зямлі». Усе мае ўражанні, звязаныя з гэтым вечарам, — святочныя. Мне быў аказаны гонар перад пачаткам спектакля вітаць калектыв тэатра, глядачоў з нагоды адкрыцця 50-га сезона. Радавала, што гэты юбілейны сезон пачаўся напружанымі святкаваннямі 60-годдзя нашай шматнацыянальнай Радзімы і што адкрыўся ён новай нацыянальнай операй.

«Новая зямля» дае пэўнае ўяўленне пра жыццёвы ўклад, традыцыі беларускага народа. Я не назвала б гэты спектакль народнай драмай: гэта было б гучна, але народ тут, безумоўна, галоўная дзейная асоба. І не выпадкова ўся опера прасякнута народнай песняй. Як прыгожа і свежа гучыць «Купалінка», калі Міхаліна і Ганна запяваюць на два галасы! А музычныя антракты перад карцінамі — быццам апяванне Беларускай прыроды і тых чудоўных хвілін, калі ў лузе, над возерам, чуецца пастушкая жалейка. З музыкай Ю. Семянякі, на маю думку, удала спалучаецца мастацкае вырашэнне І. Севасцянава — вобраз беластавага бярозавога гаю.

Хораша вядзе спектакль дырыжор А. Анісімаў: аркестр далікатна падтрымлівае, не заглушае вакал; выканаўчы ансамбль гучыць чыста. Зазначу яшчэ, што Ю. Семяняка — добры знаўца оперных галасоў, ліша вакальныя партыі не проста меладычныя, а вельмі зручныя для спевакоў. Што датычыць расстаноўкі акцёрскіх сіл у спектаклі — тут кожны, я сказала б, на сваім месцы. Прыемна ў вядучых ролях бачыць нядаўніх выпускніц нашай кансерваторыі Н. Рудневу (Ганна), Г. Лукомскую (Міхаліна), Л. Крывёнак (Наста). Добрае ўражанне ад работы А. Саўчанкі. Яго Міхал, які адчувае сябе выгнаннікам у родным краі, які дзеля сямі, дзяцей вымушаны скарыцца панам, царпець здзек, нягоды, — пераканальны ў сваёй мужнай веры ў светлую долю. Абаяльная, прывабная ў ролі Міхаліны Т. Кучынскай. Праз яе вобраз нібы праходзіць нітка яднання з роднай зямлёй, тая чысціна, з якой кантрастуе ў оперы «шляхетны» свет. Спадабаўся мне таксама ансамбль салістаў, якія ўвасабляюць характарныя вобразы: В. Гур'ёў (пан Свіда), Ю. Бастрыкаў (Абрыцкі), П. Дружына (баба Кася), М. Дружына (Псаломшчык). Неспадзяваным адкрыццём для мяне быў У. Генералаў, чые магчымасці акцёрскага пераўвасаблення я ацаніла менавіта тут, у яркай характарнай ролі Кандрата.

Гаворачы пра хор (ён гучыць прызрыста, дакладна), скажу, што як звычайна ў рэжысуры С. Штэйна, кожная група артыстаў хору арганічна занята нейкім дзеяннем, не выглядае статычнай. Наогул сцэна выглядае вельмі маляўніча.

«Новая зямля» — каларытны, нацыянальны твор. Я параўноўваю гэты спектакль з візітнай карткай тэатра, якой можна было б адкрываць ці завяршаць, напрыклад, гастрольную афішу Беларускай оперы.

Міхась КАЗІНЕЦ,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР,
мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага
народнага аркестра БССР
імя І. Жыновіча.

Як музыкант, зацікаўлены не толькі ў стварэнні арыгінальнага рэпертуару для народнага аркестра, але і — шырэй — у новых сачыненнях беларускіх кампазітараў, лічу сам факт з'яўлення новай нацыянальнай оперы адметным.

Самабытны сюжэт і адпаведны характар музыкі, сцэнаграфіі, адметнасць не столькі ў аркестравых характарыстыках, колькі ў шчырым меладызме вакальных партый, чудоўных харавых нумароў,

вобраз Беларускага народа як галоўнага героя оперы. Усё гэта разам характарызуе «Новую зямлю» як сапраўды беларускую оперу.

На прэм'еры парадавала добрасумленнае выкананне. Маю на ўвазе і гучанне аркестравых «вазісаў» паміж карцінамі (дырыжор А. Анісімаў), і ўвасабленне вобразаў Міхала (А. Саўчанка), Антося (В. Смыкалаў), Міхаліны (Т. Кучынскай), Паслухаўшы «Новую зямлю», я звярнуў увагу на шчырую, каларытную аркестравую карціну (тэма Беларускай народнай песні «Я табун сцерагу»). Падалося, што такая музыка вельмі адпавядае прыродзе Беларускага на-

летным жанры дзякуючы пённай працы Я. Глебавы, Г. Вагнера справа з нацыянальнымі творамі наладзілася. У оперы такой стабільнасці доўга не было. Апошнім часам з'явіліся «Джардана Бруна» С. Картэса, «Сівая легенда» Д. Смольскага, «Сцяжынаю жыцця» Г. Вагнера, «Новая зямля» Ю. Семянякі. Думаю, на сённяшні дзень гэтага мала. Чым больш нашы кампазітары будуць працаваць у оперным жанры і чым часцей будуць ставіцца іхнія творы, тым хутчэй мы прыйдзем да ісціны: якая ж яна мае быць, наша сучасная беларуская опера. Ісціна — у стварэнні новага, у пастановачным пошуку, у тым, каб на-

На афішы — «Новая зямля»

ПРЭМ'ЕРА ДЗЯРЖАўНАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ
І БАЛЕТА БССР

Усе, хто цікавіцца навінамі музычнага тэатра, пабывалі, напэўна, і на спектаклі «Новая зямля» (опера Ю. Семянякі, лібрэта А. Петрашкевіча паводле аднайменнай паэмы Я. Коласа, музычны кіраўнік спектакля А. Анісімаў, рэжысура С. Штэйна, мастакі І. Севасцянаў, І. Булгакава, хараграфія В. Гайвой).

Як і любая новая работа ў любой сферы мастацтва, да таго ж, работа, звязаная з увасабленнем адказнай тэмы, яна спарадзіла ў слухачоў, глядачоў палемічныя рэакцыі, часам нават неспрымальныя ацэнкі. Кампазітары, інжынеры, культасветнікі, студэнты, кіраўнікі музычных калектываў, навукоўцы, літаратары, сцэнографы, крытыкі, дасведчаныя ў мастацтве... Пасля першай жа дзеі спектакля аднадумцы паасобнымі групамі збіраюцца ў фая. Хтосьці з іх «узважае на вагах мастацтва» лібрэта і першакрыніцу, хтосьці аспрэчвае пераканальнасць канфілікту ў сцэнічных падзеях, ухваляе або крытыкуе дэталі бытавых паводзін персанажаў, іх уборы. Хтосьці адзначае заслугі дырыжора ў працы над партытурай або бярэ пад увагу харавыя эпізоды твора і спрабуе па-іншаму азначыць яго жанр. Хтосьці параўноўвае гэты спектакль з ранейшымі дасягненнямі ва ўвасабленні Коласавых вобразаў на опернай сцэне (А. Багатыроў, «У пушчач Палесся»), хтосьці шукае канчатковае месца оперы «Новая зямля» ў гісторыі Беларускага музычна-тэатральнага мастацтва 70—80-ых гадоў...

Словам, зусім заканамерныя сутыкненні густаў, прыхільнасцей, творчых інтарэсаў. Да гэткай поліфаніі неадназначных разгаворкі не прыслухоўвацца. І тым больш немагчыма звесці іх да агульнага назойніка, так званай «грамадскай думкі». Так што сур'ёзны рэцензент наўрад ці возьме на сябе аднаасобную адказнасць гаварыць за ўсіх разам і прасвятляць палеміку, звязаную з новай работай паважаных аўтараў і шматлікага тэатральнага калектыву.

Пастаноўка «Новай зямлі» з'явілася на афішы з нагоды юбілею Якуба Коласа, прымеркавана яна да 60-годдзя ўтварэння СССР і адкрыла 50-ты, знамянальны для тэатра сезон. Рэдакцыя ў такім выпадку давярае голасу своеасаблівага калектывнага крытыка. І каб голас гэты не патануў у шуме тэатральнага фая, мы далі сёння слова тым, хто пажадаў апублікаваць свае водгукі ў «ЛіМе».

роднага аркестра. Мяркую ўключыць яе ў наш рэпертуар, прапанаваўшы аўтару надаць гэтай эпізоду оперы завершанасць — як самастойнай аркестравай п'есе.

Не адкрыю новую ісціну, калі скажу, што опера — жанр цяжкі. А крытыкам тут лягчэй за ўсё шукаць падставу для папрокаў. Але можна не сумнявацца, што аўтары, ідучы на такі адказны эксперымент, загадзя прадугледжваюць магчымыя выдаткі сваіх творчых пошукаў. І самі ж аўтары як ніхто лепш бачаць слабейшыя бакі сваёй работы, калі яна ўжо завершана. Таму я заўсёды толькі вітаю і падтрымліваю творчую дзёркасць людзей, якія не бяруць апрабавання ці, скажам, «рафінавання» сюжэты, а звяртаюцца да матэрыялу, непасрэдна звязанага з роднай нашай зямелькай.

Зноў падкрэслію, што ў гэтым — ключ да вырашэння актуальнай праблемы арыгінальнага рэпертуару. Вось у ба-

таліць рэпертуарны голад і мець, урэшце, магчымасць адбору па строгіх творчых крытэрыях.

Сёння ж не проста яшчэ адна беларуская опера пабачыла свет: праз яе і паэма нашага песняра-юбіляра прайшла «нарадженне» ў музычна-сцэнічным жанры. Гэта важны факт сучаснага культурнага жыцця рэспублікі.

Генадзь САКАЛОУ-КУБАЯ,
мастацтвазнавец.

З'яўленне на афішы «Новай зямлі» не магло не прыцягнуць увагу тых, хто неабякава да лёсу Беларускай нацыянальнай культуры. Акрамя спектакля, давялося мне пазнаёміцца і са спецыяльным насценнай газетай тэатра, прысвечаным прэм'еры оперы. Там змешчаны вытрымкі з выступленняў на мастацкім савеце тэатра, які прымаў новы спектакль. І свае ўражанні ад «Новай зямлі» так ці інакш параўноўваеш з меркаваннямі саміх стваральнікаў спектакля.

«Напісаць лібрэта оперы па паэме «Новая зямля» — справа надзвычай складаная і адказная. Паэма вельмі аб'ёмная і шматгранная. Опера ж вымагае сціпласці і лаканічнасці. Аднак музычны тэатр павінен быў перавесці паэму ў свой жанр. І гэта ён зрабіў, і зрабіў добра», — меркаванне А. Петрашкевіча, аўтара лібрэта. Сапраўды, задача лібрэтыста тут была складаная. І ўрэшце ад лібрэтыста ж залежыць і кампазітар, і ўся пастановачная група...

Паспрабуем кратак пераказаць змест опернай праграмы. Дзея першая. Карціна першая. Ідылічную сцэну касьбы «...раптоўна разбурае п'яная, разгульная песня. Паны, падпанкі, ляснічыя (?) і іх чэлядзь запяўняюць луг». Пан Ракоўскі (?) загадвае Міхалу і Ганне: «Збірай манаткі і ў Парэчча...»

Карціна другая. Развітанне з хатай. «Рушыцца ўсё жыццё і няма ратунку, няма выйсця, няма звароту...» Карціна трэцяя. «Ля палаца смутак і жалоба — памёр пан ляснічы... Ракоўскі ні за што ні пра што бэсіць Міхала, якога падтрымліваюць сяляне(!). Яшчэ хвіліна — і не пазбегнуць бунту. Раптоўна ўсе з жахам даведваюцца, што Ракоўскі прызначаны ляснічым...»

А вось у Коласавым тэксце пра тое, як даведваюцца Міхал пра новага ляснічага, сказана:

— А хто такі? — Міхал пытае.
— Бадай яго Міхал ці знае:
То пан Ракоўскі з-пад Татаркі!
Як кажуць, пан занадта шпэркі!
— Пастой, пан, прозвішча знаёма!
Ну, так: я чуў аб ім, вядома...

Далей — дзея другая. Карціна другая. «А на досвітку ачумеўшыя ад перапою паны і падпанкі наладжваюць паляванне на дзяўчат, што прыйшлі па грыбы і ягады. Ахвяраю распусціў ледзьве не становіцца Міхаліна. На яе дзавочы гонар спакушаецца пан Ракоўскі, але натыкаецца на рулю ружжа Міхала».

Думаю, прыведзеных фрагментаў дастаткова, каб пераканацца ў вольнасцях лібрэтных сітуацый паэмы. Напрыклад, адносіны Міхала і сяляне. Міхал па загадзе ляснічага высочвае вясцоўцаў, не дазваляе ім збіраць грыбы, ягады і да т. п. Таму Міхал і сяляне ў паэме аказваюцца быццам бы антаганістамі. І ў гэтым яго асабістая драма.

Другародныя персанажы паэмы — пан Ракоўскі, Міхаліна аказаліся ледзь не цэнтральнымі дзейнымі асобамі ў оперы...

Паэма Коласа аптымістычная. Пэат аб'ектыўна паказвае сацыяльныя канфлікты часу, трагедыю чалавека працы ў дарэвалюцыйнай Беларусі. Разам з тым пэат захапляецца характэрным роднага краю і чалавекам-працаўніком. Сімволіка назвы «Новая зямля» значна глыбейшая — яна не інфармацыйна-утылітарная «пра набывіццё зямельнага ўчастка», а менавіта гэткае ўражанне ўзнікае ў час спектакля.

«Лібрэта зроблена дакладна па паэме; у ім няма ніводнага прыдуманнага моманту. Мастак зрабіў дзівосна прыгожае афармленне...», — думка рэжысёра С. Штэйна. Мяркуючы па такой дасведчанасці пастаноўшчыка ў матэрыяле паэмы, міжволі прыходзіць да высновы: а ці не было лібрэта адзінай літаратурнай крыніцай, якой карысталіся пастаноўшчыкі-інтэрпрэтатары «Новай зямлі» на опернай сцэне? У мяне склалася такое ўражанне.

На маю думку, пэўная спрошчанасць лібрэта і музычнай драматургіі сустрэліся тут з многімі сцэнічнымі трафарэтамі. У прыватнасці, ленынградскі мастак І. Севасцяняў ператварыў галерэю Коласавых пейзажаў у зусім не характэрны для тых мясцін, я сказаў бы, звычайны «оперны» бязразумны гай. На гэтым ілюзорна-эфектным фоне зусім незразумелымі выглядаюць бытавыя інтэр'еры. Здзіўляе трэцяя карціна і дзеі, дзе за адным парканам аказваюцца палац пана і прыходская праваслаўная царква...

А чаму ў пана Ракоўскага сіні кракаў-

скі каптан і чырвоная канфедэратка? А ў многіх паноў і падпанкаў — саламяныя капелюшы? Чаму сяляне апрануты ў касцюмы розных рэгіёнаў Беларусі? Чаму псаломшчык апрануты як праваслаўны свяшчэннік? На такія пытанні адказаць, відаць, магла б толькі мастак па касцюмах І. Булгакава.

Як вядома, пад пяром Коласа апавяданне пра жыццё адной сям'і палясоўшчыка ператварылася ў манументальны паэтычны эпос пра вызваленчую барацьбу беларускага народа. Шкада, што гэта атрымала толькі ўмоўна-операе адлюстраванне, дзе згубіліся індывідуальныя рысы гэтага самабытнага твора.

Так, опера — жанр умоўны. Меркаванні аб ім бываюць дыскусійнымі. Мае заўвагі — з такіх.

Вера СІЗКО,
музыказнавец.

Тонкае адчуванне народнай песні, чулае разуменне яе характэра дадзена не кожнаму кампазітару. Часам кампазітар выбірае шлях простага цытавання, творчага пераасэнсавання народнай песні, яе выяўленчага вар'іравання і да т. п. А ёсць яшчэ шлях большага творчага набліжэння да песні — больш глыбокія ўваходзіны ў яе інтанацыйна-вобразную сферу. У такім разе кампазітар выкарыстоўвае толькі папэўкі народных песень, як аснову твора. Але ўвесь інтанацыйны лад, уся гукавая сфера, створаная ім, успрымаецца як народная. Так, у характэры народнага апавядання, на мой погляд, напісана і опера «Новая зямля».

Свет пазіі Я. Коласа, свет яго герояў у новай мастацкай інтэрпрэтацыі атрымаў рэалістычна дакладнае, блізкае слухачу адлюстраванне. Адчувальны нацыянальны каларыт оперы вынікае з рэчышча традыцый беларускага сялянскага дарэвалюцыйнага побыту. Мабыць, таму і песенна-карагодны прыём і жанравы танцавальны элемент становяцца ў гэтым творы драматургічным стрыжнем.

Опера напоўнена лірычна пранікнёнымі, апавядальнымі харавымі эпізодамі, што не перашкаджае дынаміцы ў паказе драмы герояў. Натуральна ўводзяцца ў дзеянне кантрастыя, нечаканыя сітуацыі, перададзеныя праз традыцыйныя оперныя формы: ары, рэчытывы, ансамблі. Пры гэтым «Новая зямля» мае скразное развіццё, цэласнае вырашэнне, што выяўляецца, прынамсі, праз лейтматывы.

Опера «Новая зямля» падаецца разгорнутай харавой паэмай. І калі, паводле вядомага выслоўя, першыя ўражанні бываюць найбольш правільнымі, дык трэба аддаць належнае лібрэтысту А. Петрашкевічу ў стварэнні закончанага ёмістага дзеяння, рэжысёру С. Штэйну і мастаку І. Севасцяняву, якія знайшлі ярка нацыянальнае выяўленчае вырашэнне спектакля, галоўнаму хормайстру А. Кагадзеву і музычным кіраўніку А. Анісімаву — цікавым інтэрпрэтатарам партытуры. Іхнія заслугі вялікія.

Кампазітару ж — даравітаму мелодысту — хочацца пажадаць яшчэ большай смеласці ў дасягненні поспеху. Опера ад пачатку да канца «паяцца», лёгка запамінаецца — што вельмі важна для гэтага жанру. На гэты раз партыя аркестра адметная значным развіццём у сімфанічных антрактах, ва ўсіх трох дзеях. Аднак, напоўненасці аркестравага гучання для скразнага дзеяння, выразнай інструментальнай маляўнічасці ўсё ж бракуе, бракуе смелага выбару больш характэрных выразных сродкаў. Там, дзе кампазітар дае лейтматыўныя характарыстыкі (уражальная тэма касцоў, вобразы Міхала, Ганны, Міхаліны і іншых дзейных асоб), ён пераконвае слухача. У шэрагу ж рэчытываў партыі яго імкненне быць ашчадлівым у сродках, боязь заглушыць саліста вядзе да непажаданых «пустак» у аркестры. Адчуваюцца пэўныя зацягнутасці ў сімфанічных антрактах, у аркестравых эпізодах. Калі ж недахопы скасаваць, дык опера па сваіх нацыянальных вартасцях можа стаць адным са значных твораў у рэпертуары тэатра.

Гэты нумар «Тэатральнага Мінска» цалкам прысвечаны 50-годдзю Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага, якое неўзабаве будзе адзначана грамадскасцю рэспублікі. «Лёс і адказнасць» — артыкул, які дае агульную характарыстыку і затрымлівае ўвагу чытачоў на самых значных работах і вядучых артыстаў і рэжысёраў калектыву, пачынаючы ад часоў У. Кумельскага да сённяшніх прэм'ер. Заслужаны работнік культуры БССР, дырэктар тэатра М. Няронскі ў нататках «Адзіваючы 51-ы сезон...» знаёміць з навінкамі юбілейнага сезона і з агульнымі рэпертуарнымі тэндэнцыямі гораўцаў. Матэрыялы, падрыхтаваныя да гэтага нумара тэатразнаўцамі, крытыкамі і журналістамі, складаюцца ў доволі каларытную мазаіку штыроў да калектывнага партрэта артыстычнай трупы. Ансамбль — гэта створ'е індывідуальнасцей, і на старонках часопіса чытач адчуе адметнасць творчых пошукаў і адкрыццяў народных артыстаў ССРСР А. Клімавай, Я. Палосіна і Р. Яннуоскага, народных артыстаў БССР А. Кістава, Г. Абуховіч, Д. Арлова, Ю. Сідарава, Ю. Ступанова, заслужаных артыстаў БССР І. Ланштайнава, А. Шах-Парон, І. Ражбы, В. Краўчанка, Л. Былінскай, А. Яблова, А. Кашкера, В. Воінкава, Б. Масумян. З падборкі цытат з артыкулаў перыядычнай прэсы таксама складаецца ўражанне аб творчых здабытках акцёраў розных пакаленняў. Кандыдат мастацтвазнаўства Т. Гаробчанна назвала артыкул «На змену майстрам», бо вядзе гаворку пра артыстаў, якія сёння ўжо дасягнулі творчай сталасці і займаюць вядучае становішча ў трупы, — гэта А. Тначонак, В. Шэлестаў, В. Бан-

ПРЭМ'ЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа пазнаёміў глядачоў Віцебска з новым спектаклем: пастаўлена п'еса «Востраў Алены» Яўгена Шабана. Рэжысёр-пастаноўшчык Б. Эрын рыхтаваў прэм'еру ў садружнасці з аўтарам, які ў свой час быў загадчыкам літаратурнай часткі коласаўскага тэатра. Заўчасная смерць Я. Шабана вымусіла паставіць новую групу даводзіць работу да прэм'еры самастойна, з улікам задумы драматурга і яго тлумачэння пафасу і канфіліктаў п'есы. У спектаклі заняты народны ар-

тыст ССРСР Ф. Шмакаў, народныя артысты БССР У. Куляшоў, Г. Маркіна, А. Трус, заслужаныя артысты БССР С. Анружына, Г. Дубаў, Т. Конштыс, Я. Шыпіла і іншыя выканаўцы роляў. На здымку: сцэна са спектакля «Востраў Алены». Фота С. КОХАНА.

ПАСЛЯ СПЕКТАКЛЯ

Народны пісьменнік Беларусі Андрэй Макаёнак жаданы госць у гледачоў. Андрэй Ягоравіч заўсёды прыемна і карысна паслухаць. З усмешкай, з досціпам умее раскажаць ён пра працу над сваімі творами, пра тое, як шукае для іх будучыя героі. Выкрывальна, з гневам гаворыць пра тыя недахопы, якія, на жаль, яшчэ сустракаюцца ў нашым паўсядзённым жыцці, і людзей, што таксама, на жаль, праходзяць міма іх. Адным словам, кожная сустрэча з А. Макаёнакам пераконвае: сапраўдны пісьменнік, сапраўдны драматург пісьменнікам, драматургам застаецца ўвесь час. І не толькі тады, калі бярэцца за пяро. Гаворка з гледачом падказвае яму новыя тэмы, новыя праблемы, якія потым лягуць у аснову твора. Праца над

Пасля спектакля «Верачка» А. Макаёнак разважае... пра Верачку. У літаратуры. І ў жыцці... творам дазваляе ўбачыць самога гледача — як асобу, як чалавека, як грамадзяніна. Гэтая сустрэча, якая адбылася нядаўна ў тэ-

КНИГАПІС

Е. БОНДАРАВА, А. КРАСІНСКІ. Кіно Беларусі. Ілюстраваны нарысы. Выданне Усесаюзнага аб'яднання «Саюзінфармкіно» Дзяржкіно ССРСР. На рускай мове. М., 1982. Гэтая папулярная бра-

шура знаёміць чытача з гісторыяй станаўлення і сённяшнім творчым абліччам беларускага саўвядальнага кінематографа. У полі зроку аўтараў — творы розных жанраў, пачынаючы ад дакументальных стужак кароткага метражу (напрыклад, пра дзейнасць Кірылы Арлоўскага і развіццё калгаса «Рассвет») і да мастацкіх палатнаў вялікага ідэйна-мастацкага гучання («Канстанцін Заслонаў», «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Чырвоная лісца», «Паводна», «Полымя», «Праз могілкі», «Вазьму твой боль», «Людзі на балоце», «Трэцяга не дадзена»). Адзначаецца тэматычнае багацце, якое ў лепшых узорах суладнае з рэжысёрска-сцэнарнай распрацоўкай і акцёрскай уважлівасцю. Больш падрабязна разглядаецца гэта на прыкладзе апошніх фільмаў, пастаўленых В. Туравым і В. Чацверыновым, дзе ў цікавым і змястоўным асэнсаванні асэнсаванае гісторыя і сучаснасць Палесся, яго людзей. Працагам і развіццём добрай традыцыі — паказ на экране сапраўднага героя нашых дзён — называюць аўтары націну рэжысёра І. Дабралюбава «Трэцяга не дадзена», якая выводзіць да гледача натуру страсную, прынцыповую, няўрымсліваю — Васіля Каржа ў такой маляўнічай акцёрскай трактовцы В. Белавосціка. Лепшыя работы беларускіх кінематографістаў не толькі ўраджаюць, яны абуджаюць дыскусію па надзённых праблемах жыцця. Прыклад — стаўленне гледача да такіх розных твораў, як фільмы «Сямейныя абставіны» і «Вазьму твой боль». Добра ілюстраваны нарысы дае ўяўленне пра напракм творчых пошукаў, пра здабыткі і творчыя клопаты, пра лепшых майстроў студый «Беларусьфільм», пра кінематографічную моладзь нашай рэспублікі. К. ЛЯШЧЭНЯ.

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

Усё мела свой колер — горы, каменне, асфальт... І неба, і сцены заводаў. І шаты дрэў... Усё гэта паўставала, плыло, абмінала нас. І зноў з'яўлялася ў новым сваім спалучэнні.

Не мела колеру толькі паветра. Яно напайна прастору і непрыкметна сцірала яе, удалены ператвараліся ў мроіва. А горы «разменьваліся» на пагоркі, потым і пагоркаў не стала. Пайшла раўніна, ды такая роўная, што мне часам здавалася, што з Армянскага на-

сягае мэты дзякуючы творчай і няўрымслівай працы мадэльераў, выбару разнастайных прыёмаў дэкору, прымяненню матэрыялаў, выпрабаваных у ручной вытворчасці; тэхналагамі распрацаваных свой клей...

Супрацоўнік аддзела інфармацыі прадпрыемства Арша-луйс Армаганян падарыў мне сваю кнігу «Абутак старажытнай Арменіі», багата, раскошна выдадзены выдавецтвам «Айастан».

Мы перасякалі Араарскую даліну, і, глядзячы на вінаградныя лозы з вялізнымі зя-

— Бары ор, — Грант Багра-зян прывітаў за руку з Аганесянам і прадставіў мяне. Бары ор — добры дзень...

Пазнаёміўшыся, мы прыступілі да справы.

— Гэта які гатунак бульбы ў вас?

— «Агенчык». Насенныя клубні атрымліваем ад вас, з Беларусі.

Мяне нечакана кранула гэтая навіна.

Пасля ўжо, калі знаёміўся з Харчовай праграмай, я зноў згадаў тую сустрэчу на бульбяным палетку каля паднож-

іх было ад малага да вялікага дваццаць два чалавекі. Толькі з 1915 па 1921 год ад гэтага жывога дрэва асталася ўсяго адна тоненькая галінка — ён, хлопчык 1911 года нараджэння, закінуты ў Іран... Ва ўзросце дзесяці год вярнуўся, пераехаў разам з дзядзькам у Краіну Саветаў, на сваю Радзіму, дзе горы і даліны адпачывалі якраз ад варажых нашэсцяў. Далей лёс моцна павязаў яго з гэтай гаспадаркай-садам, куды ўступіў, будучы рабочым, у 1932 годзе. Тым жа лёсам яму была наканавана дзяўчына Шушык...

Пакінуўшы поле, мы трохі праехалі, трохі прайшлі па шляху і аказаліся ў садзе. Высокія, з раскошнымі зялёнымі шатамі абрыкосы. Плады паспелі ўжо, і мы лёгка іх даставалі з зямлі. Яны ж свяціліся так, нібы ў кожным з іх замест костачкі было закладзена па кавалачку сонца. Вялікія, па добраву курчымаў яйку, сакавітыя, аксамітныя... Асалода была глядзец, ужо толькі глядзец на іх.

У Арменіі растуць лепшыя ў свеце абрыкосы, ды тое ж можна сказаць і пра вінаград. А шлях быў абсаджаны як бы не патрэбным нікому тутавым дрэвам з чорнымі, што наша ажына, ягадамі, на дзіва са-лодкімі, смачнымі.

І так пад добрай гаспадарскай рукою гэтыя дрэвы і кусты штогод, паўтараю, штогод пладанослі і выспявалі, чаргуючыся на вольнай зямлі з пшаніцай, бульбай, цыбуляй... Ішло кругамі жыццё... Сям'я Марнара Пятровіча шырылася. Шушык падарыла яму ажно дзесяць дачок, а потым і сына. Дзядзька Марнар або Марнаркер, як ласкава цяпер яго называюць калгаснікі, мае ўжо дваццаць унукаў, і час неўзабаве пагоніць новую хвалю, у новым калене...

А што да Шушык, яна сустрэла нас з Багразянам прывітальным ніўном. Сухарлявая, з прадаўгаватым сухім тварам, яна не была старой або нямоглай. Жывая, хуткая ў рухах і, напэўна, у думках, яна раптоўна з'яўлялася ў яе стала, у прыбранай зале другога паверха катэджа, дзе мы размясціліся, штосьці ставіла на стол або прымала і тут жа знікала, каб праз які момант з'явіцца зноў.

Мы абмяняліся з гаспадаром прывітальнымі тостамі.

— Будзем — не забудзем!..

Не, гэтага спаважнага, удумлівага і нават зацятага на гаспадарчай прыдумцы старога няможна забыць. Сваёй мудрасцю, кемнасцю ён мне нагадваў Ралько, старшыню калгаса «Анежыцкі».

Шушык не ўдзельнічала ў размове, аднак, здагадаўшыся, відаць, у якім рэчышчы яна пацякла, зайшла ў другі пакой і вынесла адтуль пінжак мужа з ордэнамі: глядзіце, маўляў, колькі іх — два Леніна, адзін Працоўнага Чырвонага Сцяга, адзін Кастрычніцкай Рэвалюцыі, мноства медалёў... А ў яе была ўсяго адна адзнака — Маці-героіня... А ўсё ж і да гэтых мужа-вых рэгалій яна дачыненне мела...

— То будзем — не забудзем!

...Аэрапорт. Аблокі пад крыламі, як і дзесяць дзён назад. У паветры раптам адчуў, што ўвесь калейдаскоп, што поўніў мяне там, у Арменіі, адышоў, нібы сцёрся ад стомы. І толькі твары, усмешкі і вочы ўзніклі раз-пораз перада мной, нійначай, людзі, якім яны, гэтыя вочы належалі, не аставаліся там, на зямлі, а былі поруч са мной. Іх вачамі глядзела на мяне старажытная і маладая краіна Наіры, глядзела Арменія. І я шчаслівы быў, што зведаў глыбіню і шчырасць гэтых на дзіва прыгожых вачэй.

Васіль ЯКАВЕНКА.

ФАКТ З КАМЕНТАРЫЕМ

КАЛІ ЛАСКА, У «ГЛОБУС»!

Магазін «Глобус» Мінскага гарадскога агенцтва «Саюздрун» добра вядомы не толькі мінчанам, але і тым, хто часта наведвае беларускую сталіцу. Светлае, прасторнае памяшканне, мяккія крэслы, падшыўкі газет на часопісных століках, шырокафармацыйныя здымкі родных краёў і над паліцамі — усё стварае атмасферу гасціннасці і ўтульнасці.

«Глобус» — газетна-часопісны магазін «Саюздрун», Галоўны яго тавар — газеты: цэнтральныя, рэспубліканскія, краін сацыялізму, камуністычных партый капіталістычных краін і часопісы: партыйныя, вытворчыя, грамадска-палітычныя, літаратурна-мастацкія. На паліцах прадстаўлены таксама літаратурныя перыядычныя выданні, што выходзяць на рускай мове ў саюзных і аўтаномных рэспубліках у некаторых абласцях краіны.

Аднак магазін не абмяжоўваецца толькі продажам перыядычных выданняў. У ім — шырокі выбар кніг выдавецтваў «Мастацкая літаратура», «Беларусь», «Юнацтва», а таксама «Ураджай», «Полымя» і іншых. Напрыклад, з мастацкай літаратуры цяпер у продажы творы Янкі Сіпакова, Паўла Кавалёва, Аркадзя Чарнушвіча... Маецца шырокі выбар мемуарнай літаратуры, кніг па пытаннях патрыятычнага выхавання. Багата прадстаўлена літаратура пра родную Беларусь. Тут і даведнікі, і выпускі, прысвечаныя выдатным мясцінам рэспублікі, мясцінам, дзе нарадзіліся і працавалі класікі роднай літаратуры Якуб Колас, Янка Купала.

«Глобус» прапануе таксама шырокі выбар паштовак, філатэлістычнай прадукцыі, некаторыя канцелярскія тавары, рэчы першай неабходнасці. Словам, магазін мае тавары для пакупніка з шырокімі запатрабаваннямі.

Летась кнігарні споўнілася дзесяць гадоў. Праце тут дружны калектыў — загадчык Л. Парадзіна, прадаўцы Н. Касцюк, Л. Рыбак, Н. Макаўчык. Штомесячна яны выконваюць план.

Цяпер калектыў змагаецца за ганаровую сустрэчу 60-годдзя ўтварэння СССР. Л. Парадзіна — малады работнік. Два гады назад яна прыйшла сюды на работу. Пасада ёй спадабалася, хоць адразу пачаліся цяжкасці, без якіх, вядома, у гандлі не бывае.

— Трэба было, — расказвае яна, — дабіцца таго, каб магазін выконваў рытмічна план, рэалізаваў усё, што заказвае. Вопыту ў мяне не было. Дапамаглі Лілія Мікалаеўна Рыбак і Ніна Ільвічэна Касцюк; якія ўжо больш чым па дзесяць гадоў працавалі прадаўцамі. Яны падказалі, выходзячы са свайой практыкі, што трэба перагледзець у заказе, як лепш аформіць вітрыны, каб шырэй паказаць тавар. Але галоўным, чым кіраваліся, быў клопат аб пакупніку. Дагодзіш чалавеку — ён стане пастаянным наведвальнікам магазіна.

Часта прантыкуюць работнікі продаж газет, часопісаў на вуліцы. У добрае надвор'е гандлююць са століка на Ленінскім праспекце.

Сёння «Глобус» — адзін з лепшых магазінаў у гарадскім аддзяленні «Саюздрун».

М. ДУБОУСКІ.

гор'я я трапіў проста ў роднае Палессе. Дый зямля Араарскай даліны колерам нагадвала тар-фянікі.

Уражвала сакавітасць і буйства раслін. На палетках перавалілі вінаграднікі.

Ванік баранку круціў спаважна, спакойна. Шыракапалечы здаравяк, ён гаварыў мала, нават калі я ці Багразян звярталіся да яго з пытаннямі. За ўсе дні, праведзеныя намі на колах, я толькі і даведаўся ад яго, што ён з былых рэпатрыянтаў, — пасля вайны вярнуўся на Радзіму з Ірана, дзе працаваў на горных распрацоўках, таму, між іншым, добра ведае персідскую мову; і што аднойчы ён ездзіў да нас, у Беларусь, — сын служыў у арміі ў Магілёве; засталася прыёмнае ўражанне ад нашага краю, ад быцця і ладу жыцця беларусаў... Магчыма, Ванік і больш расказаў бы, ды ён не надта ўмеў па-руску...

У Ерване мы наведалі перадавое прадпрыемства абутнікоў — Працоўнага Чырвонага Сцяга вытворчае аб'яднанне «Масіс». Масіс — армянская назва гары Араарат. На «Масісе» — майстры высокага класа: рабочыя, інжынеры і тэхнікі. І калі мы прайшлі па тэхах, я ўбачыў, што яны дамавітыя, дружныя, працуюць у добрых умовах. Ніякай шпэрасці, ніякага стандарту ў афармленні сцен. Чысціня і парадак. Творчы дух — злагада. Калектыў узначальвае генеральны дырэктар Грант Хачатуравіч Аруцян, чалавек спаважны і мудры, знешне да таго падобны на Расула Гамзатава, што калі прыязджае ў Маскву, яго спыняюць на вуліцы і просяць аўтограф.

Глыбокая павага, прыязнасць да нашага брата-беларуса — а «Масіс» дружыць і спаборнічае з нашай фірмай «Прамень» — гучала і ў голасе Аруцянана, і ў словах работнікаў прадпрыемства рознага рангу. Дарчы, пісьменнік Грант Багразян быў там сваім чалавекам, па яго сцэнарыі здымалі фільм пра «Масіс». Толькі ж «сваім» я не мог не адчуць і сябе. От нехта быў у Мінску, нехта адпачываў на Нарачы, камусьці зрабілі добрую паслугу ў Баранавічах, і яны, гэтыя людзі, падыходзілі і моцна ціснулі мне руку, ды з уласцівым ім тэмпераментам выказвалі сваё захапленне і ўдзячнасць... Нібыта скрозь там, і на Нарачы, і ў Магілёве, і ў Баранавічах, зрабіў ім вялікую ласку менавіта я...

Грант Хачатуравіч расказаў, што павышаным попытам пакупнікоў карыстаўся і карыстаецца аргументальны абутак «Масіса», які робяць уручную, малымі серыямі. Аднак цяпер аб'яднанне гэты абутак узяло за сваёсаблівы эталон, да якога імкнецца наблізіць узоры масавай вытворчасці, і да-

лёнымі гронкамі, я прыгадаў яшчэ адну цікавую сустрэчу з другім генеральным дырэктарам, які ўзначальваў аб'яднанне па вытворчасці каньяку.

Сярэдняга ўзросту, рухавы, імклівы, з гладкай, загарэлай на сонцы лысынай і блакітнымі, прыветлівымі і адначасова дапытлівымі вачамі, Міхаіл Габрылавіч Ханаян расказаў аб легендах, уасобленых мастакамі ў наклеях на марачных каньяках «Ахтамар», «Васпуракан»...

Мы ехалі ў калгас «Айдзін». Айдзін у перакладзе — сад, парк. Ён размяшчаўся ў Араарскім раёне, на землях, абрэзаных з турэцкага боку ніткай Аракса.

Усё больш выступаў з сінявата-бэзавай смугі Араарат, схілы якога былі голяы. Даліна проста ўпіралася ў яго падножжа і, як мора без хваль, якое аднойчы застыла і пераўтварылася ў сушу, амывала Араарат з поўначы. Катлавіна ўвогуле нагадвала гамак, напята паміж вяршынямі ўтаймаваных вулканаў-гор Араарат і Арагац. Яе большая частка знаходзілася ў Арменіі і складала багата чаго ў тых пяцінаццаці працэнтах (ад усёй плошчы краю), якія выкарыстоўваліся сельскай гаспадаркай.

Указальнік — «Покр Ведзі» — паказаў нам убок ад асфальтаванай шашы. І там, у гэтай Ведзі, знаходзіўся сад-калгас — «Айдзін», дзе старшыней калгаса працуе Маркар Аганесян. Параіў нам з ім сустрэцца Вардгес Петрасян яшчэ пры першай нашай сустрэчы ў Саюзе пісьменнікаў.

— А вось гэта не ён будзе?.. Мы абмінулі «газік» пры павароце з цэнтральнай вуліцы сяла да двухпавярховага будынка канторы; у ім побач з вадзіцелем сядзеў чалавек у гадах, у акуларах, празрыстых і круглых, на буйным носе. Ён паглядзеў на нас таксама з цікаўнасцю.

Ля канторы нам казалі, што ў «газіку» сядзеў старшыня калгаса.

Развярнуліся. Кідаемся наўздагон. Дагналі за садам. Старшыня гутарыў з калгаснікамі, якія выбіралі бульбу — у самы разгар лета, і гэта акалічнасць для мяне, «бульбаша», падалася проста неверагоднай. Чалавек з трыццаць жанок, дзяўчат і мужчын, рассяпаўшыся на барозна, разараных трактарам, збіралі вялізныя, адзін у адзін, залаціста-жоўтыя клубні; вільготныя, з крапкамі пяску, яны ўвачавідкі сведчылі аб шчодрасці гэтай зямлі.

жа Араарата. Падумалася, што толькі ў такім вольным суірацоўніцтве хлебарабаў усіх нашых рэспублік, ва ўзаемавыручцы і будзе дасягнуты поспех. Багацейшым стане стол савецкага чалавека на мяса і малако, на бульбу, нарэшце на той жа армянскі вінаград ці туркменскія арбузы. Уражаны, цікаўлюся ўсё-ткі ў старшыню калгаса Маркара Аганесяна, чаму ж даводзіцца завозіць насенне бульбы ажно з Беларусі.

— Дробных, насенных клубняў у нас амаль не бывае, — растлумачыў Аганесян. Расцець клубні буйныя. Да 250 цэнтнераў з гектара.

— А ўбярэце тут бульбу, тады што?

— Пасеем часнок, буракі... — Бахчы, — падказвае Багразян.

— Можна і бахчы — цяпер або па трэцім крузе.

Ого, з яшчэ большай павагай гляджу на гэту зямлю, на старшыню Аганесяна, які ніколі не важнічае і не староніцца, хоць у размове і стрыманы.

— У нас інтэрнацыянал, — з задавальненнем зазначае ён. — Жывуць і працуюць поплеч армяне, азербайджанцы, рускія, курды, айсары... Ёсць сям'я малдаван...

Далей я даведаўся, што ў калгасе налі 500 двароў, што ў кожным глядзец-камяніцы жыве прыкладна па шэсць-сем чалавек, што на ўсіх іх працы не хапае, хоць калгас займаецца не толькі земляробствам, а мае і малочную ферму, гадуе баранчыкаў і свіней. Зямлі малавата, усяго 700 гектараў, з якіх пад садамі — 85, пад вінаграднікамі — 250, гэта значыць, амаль палавіна. Важна іншае: зямлю, наогул, сродкі, якія ёсць у гаспадарцы, «інтэрнацыянал» выкарыстоўвае са стараным бухгалтарскім разлікам, ашчадна, таму, за чвэртку стагоддзя ўзяў вытворчасць у 30 разоў. Чысты даход гаспадарні за апошні год склаў 2 мільёны 300 тысяч рублёў. У сяле Ведзі ёсць усё неабходнае для калгаснікаў: Дом культуры, школа, універмаг, лазня, сталова, дзіцячы сад. Праводзяць газавод.

«Колькі бур скаланала гэтую зямлю на працягу стагоддзяў — на ёй было разбурана ўсё, акрамя... гары Араарат, якую ворагі, не асіліўшы разбурыць, узялі ў палон...».

Хай чытач мне прабачыць за неспадзеўнае гучанне трагічнай струны ў гэтым апавяданні пра Арменію. Не мая гэта прыхамаць, калі яна так гучыць, бо напята яна ўвесь час — ад гары да гары, ад чалавека да чалавека, і нельга тут кроку ступіць, каб не закрнуць яе незнарок... От і Маркар Аганесян нарадзіўся ў сям'і надзвычай разгалістай —

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Васіль ЖУКОВІЧ

расказвалі звычайным самым чынам, якім ён быў ласкавым, добрым сынам, якім вясёлым ён і шчырым быў, як працу усялякую любіў.

Заўважыў я, Гагарына матуля, і ў зале ўвагу многія звярнулі, што Юра так падобны быў на вас! Звычайна кажучь (чуў і я не раз):

падобны з маці—значыць, сын шчаслівы. Якія з ім шчаслівыя былі вы! Яго высока сонейка ўзышло, ды як заўчасна ўпала і зайшло!

Матулечка! Пра сокала зямнога, пра Юру вы гаворыце не многа. І ні слязіны ў стомленых вачах, — іх выплакалі вочы па начах.

На сяле

Чорнай работы — мора, белай зусім няма, хіба што снежныя горы часам накруціць зіма...

Як жа яшчэ як не чорнай звацца рабоце той, вечнай ды незлічонай, шчодрай, будзённай, святой,

звязанай моцна з зямлёю, бы між сабой кроў і плоць. ...Справіліся з сябубою — час буркакі палаць.

І кававіца на носе, там і жніва пара... Ох, не тады, калі просяць, лівень уліў, як з вядра!

Жыта прыбіла градам, плавае сена ў вадзе. Даць усяму трэба рады — рук не хапае нідзе.

Чорнай не меншае працы: моладзь ідзе ў гарады, ані рублём, ні палацам не затрымаць маладых.

Слаба тут вучаць урокі бабак, дзядоў сівых... Але ні скарг, ні папрокаў тут не пачуецца вы.

Шчасцейкам шчасце завецца. Усё апытайце сяло — скажучь: «Ой, добра жывецца, толькі б вайны не было!»

Поле

З табою летую, зімую, з табою ў радасці, ў журбе. Калі ад'еду дзе — сумую больш чым па людзях—па табе.

...Стаю, гляджу з замілаваннем на ўсходы ў пацерках расы. І заміраю з хваляваннем, калі шумяць жыты, аўсы,

калі іх сонца палівае і абмінае люты град. Дарога вабіць палявая і лашчыць вочы далёгляд.

Мяне твая хвалюе воля і абавязак твой святы. Як хутка час ляціць, о поле! Ці гэта заўважаш ты?

Вясну я ўспомню і над пожняй, над першым снегам, над лыжняй... Жыву тваёю песняй кожнай і неўміручай цішыняй.

Мёд

Мы прывыкаем да раскошы і цуду дзівімся радзей. А цуд жыве ў пчалінай ношы і ў соты мёдам ён ідзе.

Нектар заклаўшы ў медуніцу, прырода мудрая дала і пчолку, пчолку-працаўніцу з яе любоўю да цяпла.

Цанілі людзі мёд спрадвеку, яго шукалі ў цяжкі час сярод найлепшых самых лекаў. Мёд побач з хлебам ёсць у нас.

У хаце—мёд! Які ласунак усім—і дзецям, і старым, які выдатны пачастунак, — каштуйце, слаўныя сябры...

Бярыце вы дарунак лета, пяшчоту сонечнага дня, а ў ім жа—водар пахкіх кветак, і цеплыня, і чысціня.

І я, калі вітаю словам вяселле-свята, то заўжды між іншым, ды не выпадкова жадаю мёду маладым.

Так зычу людзям добрай долі, — каб згоду неслі

з году ў год, каб ліпай мёд не быў ніколі і каб не быў ён горкім, мёд.

Перад партрэтамі Леніна

Ні ценю пампезнасці, позы (цары выглядалі не так...), — мастак нам данёс яго позірк, данёс яго вобраз мастак.

Гляджу ў пранікнёныя вочы не бога і не цара — уражае чымсьці рабочым аблічча правадзіра.

Высокага і зямнога у Леніне скарб залаты, святла ў ім нязгаснага многа, адкрытасці і прастаты.

Галоўнае, зрэшты, не ў гэтым, а ў тым, што нашчадкам стварыў і што ён адкрыў для планеты, што свету ўсяму падарыў.

Суладдзе сялян і рабочых, саюз раўнапраўных людзей стварыў ён, умеў ён прароча заглянуць і ў заўтрашні дзень.

Да Леніна зналі дарогу мільёны людской беднаты. Народнай у Леніна многа і мудрасці і дабрата.

Матулі Юрыя Гагарына

Шкада мне вас, Гагарына матуля: ваш зорны сокал ласкай не атуліць, увагай сына не сагрэе вас. Не гоіць гэтай раны доктар Час...

На стрэчу з вамі трапіў я аднойчы, чуў вашы словы, бачыў вашы вочы. Пра сына Юру гаварылі вы, — ён паўставаў перада мной жывы

то хлапчуком-гарэзай, роўным з плотам, то ўжо курсантам юным, то пілотам, то касманаўтам (першым на Зямлі!)... Вы без паперкі свой расказ вялі,

вы гаварылі коротка і проста — не, не аб тым, якога быў ён росту, якіх ён заслужыў узнагарод, як ён і як яго любіў народ, —

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ЁН ВЁСНЫ БУДЗІЎ

Нядаўна з друку выйшла кніга выбраваных вершаў і перакладаў «Падарожжа» Івана Калесніка, якому 6 споўнілася нядаўна 50 год. Прадмову да гэтага зборніка напісаў Рыгор Барадулін. Падзеі і даты яго адно самае ўлюбёнае слова...

— Цудоўна! Слова гэтае амаль дакладна перадавала душэўны стан паэта, захапаннага ў даверлівую красу свайго краю, паэта, чый слых поўніўся суладнымі гукамі беларускае мовы. Паэт любіў жыццё прагна і ўзнёсла, бо ўзрост ягоны, хоць і не быў на перадавой, не хадзіў на баявое заданне з народнымі помснікамі, ведаў, чым пахне ліха, як пахне порах — вайна не пашадавала ні сэрцаў, ні летуценняў падлеткаў, ці, магчыма, правільней будзе сказаць, падлеткаў, чые крылы, пачушы волю мірнага неба, імкліва набіралі вышыню: Сціплымі раслі мы хлапчукамі.

Воінаў сыны. І бацькоў сваіх штодня чакалі — Вернуцца з вайны. Паглядалі ў вокны незашклёныя — Шыбаў не было. Высыпаўся з ранцаў паштальёнавых Смутах у сяло.

Іван Калеснік. Яго часта называлі Іван Іванавіч. І маладзейшыя, і нават аднагодкі падкрэслівалі гэтым лавану да яго чуласці і адгуклівай спагадлівасці, што складала аснову рысу яго асобы, яго характару.

Яшчэ слова «настаўнік» не мела распаўсюджанага новага значэння, а ён рупліва, штодзённа выходзіў літаратурную моладзь, новую змену нашай беларускай паэзіі. Не ўзрастаў ён быў старэйшы за тых, наго прывячаў

словам падтрымкі, абназдаеваў парадамі і спагадай, з радкацыйным вопытам, пасадаі літаратурнага супрацоўніка і кансультанта «Чырвонай змены», газеты, якая ў часы Івана Калесніка дбала пра літаратурную памаладзь. І калі казаць больш дакладна, дык асновай усёй ягонай настаўніцкай дзейнасці была бязмежная адданасць паэзіі, улюбёнасць у кожны чысты гук роднага беларускага слова. Відаць, мела нейкае значэнне і тая акалічнасць, што хлопец з сялянскай сям'і, з Фаніпальшчыны, скончыў спачатку педагагічнае вучылішча.

Проста цяжка пералічыць усе імёны, наго на першай сцяжыне, першым раздарожжы заўважыў Іван Калеснік, імаму дапамог убачыць надрукаванымі свае няўпэўненыя радкі... Тут будучы Геннадзь Бураўкін і Юрась Свірка, Васіль Зуёнік і Уладзімір Паўлаў, Сымон Блатун і Анатоль Сербантовіч, Яўген Круленька і Васіль Манаравіч.

Сам Іван Калеснік пачынаў па-маладому звонка і радасна свой спеў — на роўных правах — са Сцяпанам Гаўрусевым і Нілам Гілевічам, Уладзіславам Нядзведскім і Петрусём Маналём. З яго імем найцесна і ўдзячна звязана паэзія 50—60-х гадоў.

Да апошніх дзён Іван Калеснік заставаўся ўзнёслым, бескарыслівым, незайздрослівым, добразачлівым у жыцці і ў паэзіі.

Як сёння, помню Янку, калі прыехаў ён са сваіх родных мясцін і ў маленькім, яшчэ, відаць, студэнцкім чамаданчыку прывёз ад маці дудзкі малініку чай заварваць. Трэба было бачыць яго радасць і расчуленасць гэтай данай лета маленства. Трэба было чуць, як клапатліва ён ставіўся да матулі. Кожную вольную хвіліну ехаў у родны кут, нібы адчуваючы, што караеце ягоны шлях да вытокаў. І тады прызнаваўся як сын:

Я не люблю балніц. Аптэкі. Каму здароўя вы далі? А ўсё хаджу, Шукваю лека, Каб трохі маці памаглі. Часта, думкамі вяртаючыся дамоў, пытаўся паэт: Ну, як ты засынаеш, маці? Адной не страшна? Каб не сны...

І пад час вучобы на Вышэйшых літаратурных курсах у Маскве прызнаваўся: Сумую па сіній хустцы Роднай маці У родным полі.

Паэтаў маці, пра якую ведаў з вершаў, пра якую заўсёды чуў, упершыню давялося убачыць мне, калі яна папраўляла, відаць, вытканы ёй маладой абрусік на свежым грудку магілы сына. Засцілала абрусік, стаўляла горкія чаркі.

Як у лузе насец, упай сын на свой пачаты пранос. Адшоў ад нас паэт засмяглым чэрвеньскім днём, на пачатку лета, у самым пачатку свайго творчага поўдня, тры гады не данжыўшы да свайго першага круглага юбілею.

ЗЯМЛЯ І МАШЫНА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4).

— Па-першае, прамысловасці, відаць, не выгадна рабіць капеечныя дэталі. План жа ім даецца не ў штуках, а ў грашовым вылічэнні. Іншая справа, рухавік або цэлы трактар... Іранізую? Ды не, тут, бывае, распач бярэ...

Па-другое, атрымліваюцца нажніцы паміж тэрмінам экс-

плуатацыі, які прастаўлены ў тэхнічным пашпарце таго ж аўтамабіля ці трактара, і тым, што адбываецца на самой справе. Устаноўленая, напрыклад, аўтазавадом норма прабегу да капітальнага рамонту машыны «ГАЗ-53» — 200 тысяч кіламетраў, а па фактычных дадзеных нашага спецыялізаванага інстытута — 80 тысяч. Але ж Дзяржплан кіруецца дадзенымі завода і на іх пад-

ставе плануе выраб тых або іншых запчастак. Вось і атрымліваецца, што на паперы той грузавік знаходзіцца, як кажучь, у поўным росквіце сіл і пра рамонт яму думаць зара-на, а фактычна ён дыхае на ладан і яму ўжо сёння патрабуюцца розныя дэталі.

— Я вярнуся да сваёй думкі наконт размеравання тэхнікі, а ў дадзеным выпадку запчастак, па гаспадарках. Ці не бывае, Барыс Міхайлавіч, што ў адным калгасе ці саўгасе іх густа, а ў другім — пуста? Я чуў, што паміж гаспадаркамі ідзе сапраўдны гандаль запчастак. Ты мне гэта, а я табе ўзамен тое...

— Я думаю, што з размераваннем, пра якое вы гаворыце, цяпер наведзены парадак. У кожным канкрэтным выпадку

новая дэталі выдаецца калгасу ўзамен старой, якую ён прывёз на склад сельгастэхнікі.

Цяпер пра самае галоўнае. Я вам гаварыў ужо, колькі найменняў запчастак існуе. Нагадаю — 100 тысяч. Практыка паказала, што вельмі часта тэхніка прастойвала з-за адсутнасці пэўных запчастак, хоць яны былі ў нас. Былі, але мы не ведалі, дзе яны ляжаць. Нічога тут дзіўнага няма — складзі ў нас па ўсёй рэспубліцы, а ў кожным складзе дзесяткі тысяч розных дэталей, паспрабуй разбярся, што ёсць у адным раёне, а няма ў другім. Так было. Цяпер становіцца карэнным чынам змянілася. У сістэме функцыянуюць 7 вылічальных цэнтраў, дзе пры дапамо-

зе ЭВМ кожны дзень фіксуецца наяўнасць і рух запасных частак па ўсёй рэспубліцы. Калі больш дакладна, дык кожнае аддзяленне райсельгастэхнікі мае сваю мінімальную машыну, якая апрацоўвае дадзеныя гаспадарак і перадае звесткі ў абласны вылічальны цэнтр, а адтуль аператыўна зводка перадаецца ў Мінск.

Вось я тут, у кабінце, праз гадзінку магу даведацца пра наяўнасць ці адсутнасць любой запчасткі. А гэта дае магчымасць для манеўра. Тэрміновыя заяўкі калгасу і саўгасу на запчасткі мы цяпер задавальняем на 90 працэнтаў.

— Дзякуй вам, Барыс Міхайлавіч, за цікавую і шчырую гутарку.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Нямецкія танкі... З моцнымі вежамі, свастыкай на брані, яны нясуць разбурэнне і смерць. Языкi полымя шугаюць над хацінамі, воблакі касматага дыму пльвучы па небе. Гэта другі план плаката. А на першым перад намі паўстае савецкі чалавек з гнейным тварам, са зброяй у руках. Адчуваеш яго вялі-

родны мастак СССР, Герой Сацыялістычнай Працы З. Азгур у прадмове да кнігі Міхаса Чавускага «Фарбамі гневу» пісаў пра Віталія: «Мяне заўсёды здзіўляла прароднае дараванне маладога мастака. Абвешаны свінцовымі вятрамі сорака першага, калі ў межы яго роднай Гомельшчыны ўварваўся гітле-

ноч: якое я маю права стаяць у баку ад вялікай усенароднай барацьбы супраць ворага?»

А ў ліпені камсамалец-дзесьцікласнік стаў барацьбітом:

Перад тварам вялікай пагрозы
Я, сын твой адданы,
за зброю бярусь!
Клянуся за кроў маіх
братоў, за слёзы —
Адпомсціць за ўсё,
мая Беларусь!

У рэдакцыі агітгазеты, якая пачала выходзіць у

Жыццёвая Графіка

кі ўнутраны парыў, сілу духу:

Ніхто не прымусіць
Народ наш пакорна
згінацца гарбом.
Народ Беларусі
Ніколі, ніколі не будзе
рабам!

Аўтар гэтага суровага плаката з палымым заклікам — «Партызаны! У бой за Беларусь!» — Віталь Букаты, семнаццацігадовы графік і паэт. Яму не было і дваццаці, калі абарвалася яго жыццё.

Юны мастак з Гомеля. Сёння яго работы — гісторыя, здабытак музеяў, прыклад служэння свайму народу. Знаёміш-

раўскі захопнік, юнак адчуў унутраную патрэбу ваяваць з ворагамі ўсімі даступнымі сродкамі. І алоўкам таксама».

Мне пашчасціла сустрэцца з маці Віталія Любоўю Мацвееўнай. У невялікім пакоі хаты панавала цішыня. Любоў Мацвееўна, хвалючыся, перабірае пажоўклых паперы сямейнага архіва. На адной доўга затрымала свой позірк — на ёй цяжкія, балючыя словы: «Ваш сын, Віталь Аляксандравіч, загінуў у баі за сацыялістычную Радзіму...»

Віталь вучыўся ў чыгуначнай школе № 4. Яго

Гомелі, кіпела работа. Разам з Анатолем Астрэйкам, Кузьмой Чорным, Заірам Азгурам, Верай Казак, іншымі супрацоўнікамі дзень і ноч працаваў В. Букаты. Выданне мела выдатны аўтарскі актыві — Янка Купала, Якуб Колас, Пятрусь Броўка, Кандрат Крапіва, Максім Танк, Максім Лужанін...

Юны мастак ствараў усё новае і новае малюнкi, без якіх не абходзіўся ніводзін нумар агітгазеты. Яго графіка гучала суровай і мужнай мовай, гучала болей за родную зямлю, нянавісцю да азьярзлых фашыстаў, заклікам да барацьбы.

Вось іх справы, нядобрых чужынцаў: здзекі над раненымі, забойствы дзяцей, расстрэлы мірных жыхароў. Вось і самы галоўны галаварэз — Гітлер. У выданні змяшчаецца малюнак Віталія «Бітыя генералы» і верш Анатоля Астрэйкі.

Глядзіш на малюнкi Букатага і нават не верыцца, што яны зроблены рукамі мастака, які толькі пачынаў жыццё, — настолькі яны робяць моцнае ўражанне, у такой ступені яны актуальныя. Іх можна назваць залпам па ворагу, грозным клічам — «Адпомсцім!»

«Адпомсцім!» — гэта, бадай, самая моцная па сваім уздзеянні кампазіцыя В. Букатага. На ўвесь плакат — дынамічная постаць абаронцы Радзімы. У яго вобразе аўтар здолеў перадаць лепшыя рысы народнага характара: рашучасць, мужнасць, непарушную веру ў перамогу.

Але ўсё ж Віталь Букаты лічыў: Масква, тыл — не для яго, яго месца побач з тымі, хто на фронце, у партызанскіх атрадах.

Ён дамогся свайго. Пасля заканчэння курсаў падрыхтоўкі яго пераклінулі з Вялікай зямлі ў тыл ворага, у лясы Беларусі.

У 1943 годзе Віталь Букаты загінуў у Чачэрскім раёне, выконваючы баявое заданне.

А. ШНЫПАРКОВ.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Нядаўна ў Міністэрстве культуры БССР адбылося пасяджэнне «круглага стала», прысвечанае актуальным праблемам культурнага будаўніцтва. Тэма размовы была вызначана наступным чынам: «Роля і ўплыў сацыялістычнага спарбніцтва на павышэнне якасці культурна-асветнай работы». Пасяджэнне вёў міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч.

таноў — такое кола праблем абмяркоўвалі ўдзельнікі сустрэчы. Усе яны былі заклапочаны пошукам тых паказчыкаў, якія б найбольш поўна і рэальна адлюстроўвалі ўсе бакі дзейнасці асяродка культуры. Звернемся да некаторых думак, што былі

сваіх рэкамендацыях улічваць тую працэсу, што адбываюцца ў культуры.

Не ўсе, каго гэта датычыць, разумеюць важнасць развіцця мастацкай самадзейнасці. Як ні дзіўна, вельмі мала ўвагі надаюць ёй кіраўнікі і прафсаюзныя камітэты вышэйшых навучальных устаноў. А добра, каб і мастацкая творчасць улічвалася пры ацэнцы выхавальнай работы таго ці іншага інстытута.

З. Нісневіч, дырэктар Брэскага парку культуры і адпачынку:

— Каб стаць паркам трэцяй катэгорыі, трэба правесці ў год не адну сотню мерапрыемстваў. А тэатралізаванае прадстаўленне — гэта ж не лекцыя ці фотастэнд. У пагоні за колькасцю часта губляецца якасць. Неабходна ўнесці змены ў вызначэнні катэгарыянасці паркаў.

Э. Цыганкоў, дырэктар Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна:

— Адсутнасць крытэрыяў дзейнасці бібліятэк — сур'езная цяжкасць у арганізацыі спарбніцтва. Сістэма ацэнкі бібліятэчнай працы, што цяпер існуе, не здольная дастаткова поўна і аб'ектыўна ахарактарызаваць іх уклад. Патрэбна сістэма паказчыкаў эфектыўнасці як колькасных, так і якасных аспектаў: якасці камплектавання (абгрунтаванасць заказаў), унутрысістэмнага абмену, інфармацыйна-бібліяграфічнага абслугоўвання, выкарыстання бібліятэчнага абанемента

ПОШУК ЭФЕКТЫЎНАСЦІ

Нагадаем некалькі лічбаў. На аднаго сярэднястатычнага жыхара рэспублікі выпадае ў год прыблізна 0,47 наведвання канцэртаў, 0,32 — тэатраў, 8,2 наведвання клубных культурна-масавых мерапрыемстваў. У сярэднім у адным клубе наладжваецца каля 150 розных мерапрыемстваў у год. Многа гэта ці мала?

З якога боку глядзець, бо сёння на першы план выходзіць не колькасць мерапрыемстваў, а іх палітычнае, маральна-эстэтычнае ўздзеянне, іх выхавальны ўплыў. Наколькі іх змест і форма адпавядаюць сучасным патрабаванням, як павысіць якасць работы культурна-асветных ус-

выказаны пад час размовы за «круглым сталом».

Н. Фокіна, начальнік упраўлення культуры Мінскага гарвыканкома:

— Часта за аснову бяруць толькі колькасны паказчык. Многа людзей удзельнічае ў мерапрыемстве — значыць добра. А ці ж так гэта? Важна ўлічваць эстэтычныя густы наведвальнікаў, іх мэту. У нас праблемай, напрыклад, становіцца ўжо і танцавальная пляцоўка. «Не хочам, — гаворыць моладзь, — танцаваць як у вітрыне, каб усе глядзелі». І з'яўляюцца камерныя формы: гасцінныя, салоны. Метадычным цэнтрам мэтазгодна ў

АДРАС ЗНАЁМЫ— «КНИГАРНЯ ПИСЬМЕННИКА»

Шмат новых кніжных магазінаў з'явілася ў Мінску ў апошнія гады. Сярод іх — такія, добра вядомыя кожнаму, як «Светач», «Мастацтва», «Кнігі народаў СССР»... Знайшла сваіх пастаянных наведвальнікаў і «Кнігарня пісьменніка», якая размешчалася ў будынку, што на скрыжаванні вуліцы В. Казлова і Омскага завулка.

Крыху больш за год працуе магазін, але адразу «сваім» пачалі лічыць яго не толькі літаратары, але і журналісты, выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў горада, настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, старшакласнікі. «Кнігарня пісьменніка» з'яўляецца базавым магазінам рэспубліканскага выдавецтва «Мастацкая літаратура». А значыць, што па папярэдніх заказах тут гарантуюць набыццё любой кнігі беларускага аў-

тара, якая толькі што выйшла ці плануецца да выдання.

А яшчэ «Кнігарня пісьменніка» — магазін, калектыў янога па-сапраўднаму любіць літаратуру і любоў гэтую імкнецца перадаць кожнаму, хто пераступіць яго парог. Шчырым дарадцам наведвальнікаў, нястомным прапагандыстам беларускай кнігі стала дырэктар «Кнігарні пісьменніка» Я. Бярэйшык. Добрым, спагадлівым словам яна дапамагае тым, хто робіць толькі першыя крокі па шляху прапаганды кнігі, цікавіцца, што чытаюць работнікі магазіна... І, вядома ж, кляпоціцца пра тое, каб у кнігарні частымі былі сустрэчы з пісьменнікамі, абмяркоўваліся найбольш цікавыя творы.

Не без ініцыятывы дырэктара магазін сумесна з Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР вырашыў праводзіць «Дні новай кнігі». Цяпер яны сталі традыцыйнымі. Шматлікія аматары літаратуры надоўга запамінілі сустрэчы з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Васілём Быкавым, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР Алесем Адамовічам, лаўрэатам прэміі Ленінскага намясцола Беларусі і Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа Алесем Асіпенкам, а таксама з Таісай Бондар, Вольгай Іпатавай, Леанідам Дайнекам, Міколам Корзунам і іншымі пісьменнікамі. Сустрэчы гэтыя былі прыурочаны да выхаду чар-

В. БУКАТЫ. Плакат «Адпомсцім!».

ся з творчай спадчынай В. Букатага — і зноў перабіраеш у памяці старонкі яго жыцця, кароткага і значнага, жыцця мастака, паэта, салдата.

...З рэдакцыі баявой сатырычнай газеты-плаката «Раздавім фашыстскую гадзіну» В. Букаты выйшаў усхваляваны: яго малюнкi атрымалі станоўчы водгук. Быў сярод іх і водгук выдатнага мастака рэспублікі Заіра Азгура. Праз шмат гадоў пасля вайны на-

аднагодкі могуць успомніць, як вакол школьнага альманаха «Наша творчасць» і сатырычнай газеты «Аса» вяліся ажыўленыя спрэчкі паэтаў-пачаткоўцаў, мастакоў, які зачыталіся аднакласнікі рамантычнай пазмай Букатага «Марынка». Шмат цёплых паэтычных радкоў прысвяціў ён сваёй каханай.

Тады ж, у чэрвеньскія дні 1941 года, ён запісаў у сваім дзённіку: «Гэта мяне хваліць дзень і

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Сабаленка падышоў да анна, абавяраў рукою на паданоннік і закашляўся. А мне падумалася, ці не пара ўжо вядомаму літаратару перайсці выключна на пісьменніцкую пра-

зайздросціў мне, у альтанцы паміж высокіх сосен прачытаў свой верш «На вяселлі»:
...Свацця, нібы пава,
Праплыла,
Нашай свацці слава

раўляць сваё здароўе, а губіць сябе празмернай працай, курывам.

Аднойчы мы вялікім гуртам паехалі электырычкай у маляўнічы мясціны прыгарада Кемеры. Сабаленка глянуў на адзінока мураваны домік над невялікай рачушкай і ўскрыкнуў:

— Дык гэта ж я быў тут са сваёй ротаў у час вайны. Страшныя былі дні. Няма загінула тут нашых салдат...

Сабаленка замоўк і глыбокі смутак свяціўся ў яго вачах.

Праз некалькі дзён П. Кабарэўскі захацеў сфатаграфаванне нашай літаратурнай «сямейкі». Мы выйшлі на ганак нашага дома. Павел Сямёнавіч узмахнуў рукою, сказаў, што позна ён адмаўся. Некаторыя таварышы ўжо раз'ехаліся. Але ж ён сфатаграфаванне ўваў Кабарэўскі, Рамана Сабаленку, Івана Рыжыкава і мяне. Праз некалькі год Кабарэўскі прыслаў Р. Сабаленку і мне зборнік сваіх вершаў у перакладзе на рускую мову. Убачылі мы і свае творы ў лінгвістычным перыядычным друку ў перакладзе Кабарэўскага.

У 1980 годзе, калі ўжо не было сродкаў нас Рамана Сабаленкі і Паўла Кабарэўскага, я сустрэўся з Бабо Хаджы ў Дубултах. Мы ўспомнілі нашых чуждоўных сяброў, з якімі мы не раз сустракаліся, з якімі прайшлі нямаля сцежкай і дарог. Нас здзіўляла працавітасць Рамана Сабаленкі. Гэта ж за дванаццаць год з дня нашай сустрэчы ў Дубултах, ён напісаў каля дзесятка ёмістых кніг апавяданняў і апавесцей. Прыгадалася і наша размова пра паэзію. Мы некалькі раз спыталі яго, чаму ён пачаў пісаць вершы. Раман Карпавіч цётка адказаў:

— Прайшла мая салаўіная вясна, у верхах я не паспеў расказаць пра тое, што бачыў і перажыў.

Мала расказаў пісьменнік пра сябе і ў аўтабіяграфіі, але працяг ягонае біяграфіі — у яго творах. Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

З СЯБРАМІ ЛЯ МОРА

Да 75-годдзя з дня нараджэння Рамана САБАЛЕНКІ

У кабінце намесніка рэдактара газеты «Літаратура і мастацтва» Рамана Сабаленкі было расчынена акно. Ён сядзеў у крэсле і дыміў папай. А на стала ў яго ляжаў стос перадрукаваных на машынах чарнага паперу і друкарню, папер. Па іх ужо прайшла рука пісьменніка, на многіх старонках чарнелі акуртаны папайкі, счарчаны і нават дабукі.

Я, супрацоўнік рэдакцыі, зайшоў да яго з рукапісам. Раман Карпавіч усміхнуўся і пажартаваў:

— Меркаваў, што мая работа скончана, збіраўся дадому, а тут яшчэ нешта звалілася... А можа, адкладзём на заўтра?

І хоць сапраўды была пара ісці дадому, вечарала, але ён узяў у мяне рукапіс і паклаў яго на стол.

Ад сяла, Падымалі чаркі За святоў, Даставалі скваркі Цераз стол.

Загрымелі гучныя апладысментаў. Апрача Андрэя Вейна, былі тут таджыкскі паэт Бабо Хаджы, паэт-песеннік смалянін Іван Рыжыкаў, лінгвіста-дзецца паэт, празаік і перакладчык Павел Кабарэўскі.

Нашы пакоі былі ў адным двухпавярховым корпусе. У шэсць гадзін раніцою першымі працягнуліся Р. Сабаленка і П. Кабарэўскі. Калі ў Кабарэўскага чуўся стук машыны, мы ведалі, што ён піша або перакладае прозу, калі было ціха, казалі, што ён працуе над перакладамі вершаў.

Праз некалькі дзён я заняпакоўся: Р. Сабаленка рэдка выходзіў на бераг заліва, рэдка захапляўся характарам мора. Ён толькі праз акно бачыў іншы раз пеністыя ад спайной хвалі, і ўжо раніцою ў папалыніцы ляжала ў яго грудка недакурна, а побач на стала бялелі акуртаны складзеныя аркушы спісаных паперы.

Тады я вырашыў кожную раніцу заходзіць да Рамана Карпавіча. Іншы раз мне ўдавалася схавацца ад яго пачаў папай або карабок запалак. Ён пачынаў непакоіцца, гаварыць, што сам не ведае, куды падзеў курыва і «крэсіва». І тады пакорліва ішоў са мною на бераг заліва і па мяккім вільготным пяску мы рабілі шматкіламетровыя прагулі. Я не знаходзіў смеласці данараць Р. Сабаленку, напамінаць, што ён збіраўся тут па-

Ад сяла, Падымалі чаркі За святоў, Даставалі скваркі Цераз стол.

Загрымелі гучныя апладысментаў. Апрача Андрэя Вейна, былі тут таджыкскі паэт Бабо Хаджы, паэт-песеннік смалянін Іван Рыжыкаў, лінгвіста-дзецца паэт, празаік і перакладчык Павел Кабарэўскі.

Нашы пакоі былі ў адным двухпавярховым корпусе. У шэсць гадзін раніцою першымі працягнуліся Р. Сабаленка і П. Кабарэўскі. Калі ў Кабарэўскага чуўся стук машыны, мы ведалі, што ён піша або перакладае прозу, калі было ціха, казалі, што ён працуе над перакладамі вершаў.

Праз некалькі дзён я заняпакоўся: Р. Сабаленка рэдка выходзіў на бераг заліва, рэдка захапляўся характарам мора. Ён толькі праз акно бачыў іншы раз пеністыя ад спайной хвалі, і ўжо раніцою ў папалыніцы ляжала ў яго грудка недакурна, а побач на стала бялелі акуртаны складзеныя аркушы спісаных паперы.

Тады я вырашыў кожную раніцу заходзіць да Рамана Карпавіча. Іншы раз мне ўдавалася схавацца ад яго пачаў папай або карабок запалак. Ён пачынаў непакоіцца, гаварыць, што сам не ведае, куды падзеў курыва і «крэсіва». І тады пакорліва ішоў са мною на бераг заліва і па мяккім вільготным пяску мы рабілі шматкіламетровыя прагулі. Я не знаходзіў смеласці данараць Р. Сабаленку, напамінаць, што ён збіраўся тут па-

Пасяджанне «круглага стала» вядзе міністр культуры БССР Ю. Міхневіч. Фота Ул. КРУКА.

та, рэгулярнасці дастаўкі новай літаратуры ў філіялы і г. д. Калі ж эфектыўнасць работы абмежавалі толькі колькасці паказчыкамі, перацэнка іх нярэдка прыводзіць да сур'ёзных памылак, і, што самае галоўнае, арыентуе нярэдка надбайных работнікаў на дамаганне патрэбных паказчыкаў любой цаной.

В. Шуцікаў, дырэктар Аб'яднаўшага СДК Быхаўскага раёна:

— У арганізацыі сацыялістычнага спаробніцтва яшчэ няма фармалізму і недакладнасцей. Спаробнічаюць, скажам, паміж сабой два ЦДК, адзін з іх мае адзін філіял, другі — шэсць... Умовы, зразумела, неаднолькавыя, аб якім жа паўнацэнным спаробніцтве ідзе гаворка?

Або яшчэ адна «цікавая» з'ява: колькасць насельніцтва ў зоне дзеяння клуба памяншаецца, а колькасць гурткоў мастацкай самадзей-

насці, лічачы па справаздачах, расце...

Асноўным паказчыкам, на маю думку, павінна быць тое, наколькі ўплываюць формы ўздзеяння на працоўную актыўнасць, настрой, маральна-псіхалагічную атмасферу. Адназначна вывясці крытэрыі ў спаробніцтве вельмі складана.

Як неаднаразова падкрэслівалася на сустрэчы, вызначэнне крытэрыяў сацыялістычнага спаробніцтва культурна-асветных устаноў патрабуе строга навуковага падыходу. Неабходна ўдумліва аналізаваць і колькасць, і сутнасць — якасць — мерапрыемстваў, што праводзіцца. А паняцце якасці ў духоўнай сферы вельмі складанае, мае самыя разнастайныя адценні.

Удзельнікі сустрэчы абмяняліся вопытам работ, выказалі шэраг канкрэтных прапановаў па ўдасканаленні сацыялістычнага спаробніцтва.

Б. ПЕРНІКАЎ,
А. СУРЫНОВІЧ.

говых кніг аўтараў ці тамоў збору іх твораў.

Не забыла Я. Бярэйшык і пра юных чытачоў. У дні школьных канікулаў яны мелі магчымасць дакрануцца да дзівоснага свету творчасці лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і Міжнароднага дыплама імя Г. Х. Андрэяна Васіля Віткі. З цікавасцю слухалі дзеці сваёго любімага пісьменніка, а потым атрымалі ў яго аўтаграфы.

Прачытаў «Кнігарня пісьменніка» і вылезлыя мерапрыемствы. Работніцаў магазіна можна ўбачыць срод чытачоў у час святоў паэзіі, дэкад літаратуры, кніжных кірмашоў. Жаданыя госці яны і ў прамысловых калектывах горада-героя Мінска. Адна з такіх сустрэч праходзіла на стантарным заводзе. Для стантоў сабраліся рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі, каб паслухаць выступленні лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Веры Палтаран, пісьменнікаў Алеся Раза-

нава і Васіля Хомчанкі. Гаворка гэтага была прымеркавана да дзесяцігоддзя выдавецтва «Мастацкая літаратура»...

Хто рэгулярна заходзіць у кнігарню, ужо звярнуў увагу, што ў магазіне часта наладжваюцца мастацкія і фотавыстаўкі. Дэманстраваліся работы юных мастакоў горада па творах народнага песняраў Янікі Купалы і Якуба Коласа, адна з выставак прысвячалася жыццю і творчасці Купалы. Наперадзе — выстаўка «Дружба народаў — дружба літаратур», а таксама экспазіцыя, якая расказае пра Якуба Коласа.

На здымках: дырэктар «Кнігарні пісьменніка» Я. Бярэйшык (справа) і А. Красноўская знаёмяцца з планам выдавецтва «Художественная літаратура»; намеснік дырэктара Г. Лаба (другая справа) праводзіць «плідніткі» перад пачаткам рабочага дня.

Фота Ул. КРУКА.

Кансультацыя УААП

Аўтарская карэктур

Ці абавязаны аўтар чытаць карэктур свайго твора?

Які прадугледжаны парадак унясення паправак у карэктур?

В. М. ЧЫЖОЎ.
Тыпавым выдавецкім дагаворам прадугледжаны абавязак аўтара па патрабаванні выдавецтва без асобнай за гэта платы чытаць чыстую карэктур твора ва ўзгодненыя бакамі тэрміны, з улікам графікаў руху кніжных выданняў у вытворчасці. У сваю чаргу выдавецтва па патрабаванні аўтара абавязана прадставіць яму магчымасць чытаць карэктур. У выпадку затрымкі аўтарам адбіткаў выдавецтва мае права выпусціць твор у свет без аўтарскай карэктурі або адтэрмінаваць выпуск на час затрымкі аўтарам адбіткаў. Калі па віне аўтара выдавецтва затрымлівае здачу карэктурі паліграфічнаму прадпрыемству і апошняе прад'яўляе выдавецтву рахунак за прастой, то выплачаныя выдавецтвам сумы кампенсуацыя за кошт аўтара. Аднак памер кампенсуемых аўтарам страт не можа перавышаць 20 працэнтаў сумы ганарару.

Паколькі на аўтары ляжыць абавязак перад грамадствам даць прадукцыю найбольш высокай якасці, прадугледжваецца магчымасць для аўтара працягнуць работу па папалыніцы твора і пасля здачы яго

выдавецтву, аж да моманту выпуску ў свет. Гэта значыць, што аўтар у неабходных выпадках можа ўнесці ў прынятыя выдавецтвам да друку твор змяненні і далаўненні. Яны могуць вылікацца альбо абставінамі, якія аўтар не мог прадугледзець пры здачы рукапісу выдавецтву, альбо неабходнасцю папалыніцы наогул ідэйна-мастацкай якасці твора. Аднак памер змяненняў, якія аўтар можа ўнесці ў карэктур, вярстка, абмежаваны і не павінны перавышаць устаноўленай нормы.

Зададам Дзяржаўна-выдавецтва СССР № 220 ад 30 красавіка 1980 г. «Аб нормах выдавецкай і аўтарскай праўкі» устаноўлены наступныя нормы аўтарскай праўкі: на 1980—81 гг. — 5 працэнтаў, на 1982—88 гг. — 4 працэнтаў, на 1984—85 гг. — 3 працэнтаў кошту набору твора.

У адпаведнасці з гэтымі нормаў у дагаворы на выданне літаратурнага твора павінна быць уключана, які канкрэтны працэнт праўкі ад кошту набору можа ўнесці аўтар у карэктур вярстка. Пры гэтым можа здарыцца, што ў час заключэння дагавора дзейнічае адна норма аўтарскай праўкі, а калі твор, згодна з планам, пойдзе ў вытворчасць, будзе прымяняцца другая норма. Якую ж норму трэба ўказваць у дагаворы? На першы погляд можа зда-

такая праўка (кан'юнктурная) адносіцца на рахунак выдавецтва. Кан'юнктурная праўка — гэта праўка, якая выклікаецца неабходнасцю выпраўлення карэктурі вярсткі ў сувязі з узнікненнем у перыяд праходжання выдання ў вытворчасці новых звестак, якія павінны быць адлюстраваны ў нізкі (брашуры, артыкулы і да т. п.); рашэнні партыі і ўрада, новых статыстычных звесткі, новых стандартаў, новых адкрыццяў і вынаходніцтваў і г. д., без адлюстравання якіх выпуск выдання робіцца немэтазгодным.

Акрамя кан'юнктурнай і аўтарскай (2 працэнтаў) правак, на рахунак выдавецтва таксама адносіцца кошт тэхнічнай (тэхналагічнай) праўкі. Гэта праўка можа быць выклікана паліграфічнымі асаблівасцямі выканання выданняў: выганка і ўгонка радыоў, звязаныя з пераносам, з перастаючай клішэ і табліца; неабходнасць больш эканамічнага афармлення набору і г. д.

Агульны памер кампенсуемых аўтарам страт, нанесеных аплатай прастаноў паліграфічнага прадпрыемства ў выніку затрымкі аўтарам карэктурі вярсткі і аплатай кошту звышнорматываў аўтарскай праўкі, не можа перавышаць 20 працэнтаў сумы ганарару. Пры ўтрыманні з аўтара грашовых сум для пакрыцця нанесеных ім страт выдавецтва абавязана прадставіць яму падрабязны разлік гэтых сум.

С. ШУСТ.

